

วิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง หลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

สมคิด รัตนพันธ์

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2544

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยทางมนุษยวิทยาวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะกรณีศึกษา ได้ศึกษาข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม มีกลุ่มเป้าหมายคือ บุคคลประมาณ 200 ครอบครัว ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่บน 2 ฝั่งแม่น้ำพุมดวงภายในรัศมีประมาณ 1 กิโลเมตร ที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ก่อนและหลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงก่อนและหลังการสร้างเขื่อนรัชชประภา 3) เพื่อศึกษาผลกระทบการสร้างเขื่อนรัชชประภากับชาวบ้านแถบลุ่มน้ำพุมดวง 4) เพื่อศึกษาปัญหาและวิธีแก้ปัญหาของชาวบ้าน

ผลจากการศึกษาพบว่า ก่อนการสร้างเขื่อนรัชชประภา ชาวบ้านในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายประมาณ 200 ครอบครัว มีความเป็นอยู่อย่างสะดวกสบาย โดยมีปัจจัยทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ก็พลอยดีตามไปด้วย กล่าวคือ ด้านสังคม จะอยู่กันแบบเป็นกลุ่มตามพื้นที่ประกอบอาชีพ มีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยกันประกอบอาชีพ มีรายได้มากน้อยไม่สำคัญ เพราะส่วนมากมีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งผลิตปัจจัยพื้นฐานการยังชีพเกือบทุกอย่าง มีวัฒนธรรมประเพณีที่เคร่งครัดมาก โดยเฉพาะการเมือง การปกครอง ในส่วนผู้นำก็จะใช้หลักการความเป็นพี่เป็นน้องเครือญาติสูงมาก แต่ก็ไม่เสียหลักการ โดยภาพรวมสังคมในสมัยก่อนสร้างเขื่อน ชาวบ้านบอกว่าเป็นสังคมปิด เพราะการไปมาหาสู่กับสังคมภายนอก จะลำบากมาก โดยเฉพาะในการเดินทางและการติดต่อ โดยสื่อต่าง ๆ ก็ช้ามาก แต่เมื่อพูดโดยทั้งหมดในเรื่องวิถีชีวิตชาวบ้าน จะดีกว่าปัจจุบันมากทีเดียว หลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภาวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง โดยเฉพาะอำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก กล่าวคือ เมื่อประมาณ 15 ปีล่วงมาแล้ว ก่อนการสร้างเขื่อนรัชชประภา ในพื้นที่ดังกล่าว มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ สัตว์ป่า พืชสมุนไพร และแร่ธาตุ ชาวบ้านพึ่งธรรมชาติเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะแม่น้ำพุมดวง

มีประโยชน์กับชาวบ้านในการประกอบอาชีพทางการเกษตรและใช้อุปโภคบริโภคได้อย่าง
สนิทใจ สัตว์น้ำมีมากมาย แต่หลังจากสร้างเขื่อนรัชชประภา มีผลกระทบจากการทำลายป่า
ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำพุมดวงจำนวนมาก ชาวบ้านในพื้นที่สร้างเขื่อนและบริเวณ
ใกล้เคียงก็ต้องอพยพย้ายถิ่น วิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ สังคมแตกแยก อาชีพ
เปลี่ยนแปลง รูปแบบการปกครองและองค์การปกครองที่เป็นทางการต้องยุบ วัฒนธรรม
การทำงานและการเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัย เอื้ออาทรอย่างพี่น้องล่มสลาย ทรัพยากร
สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลาย ส่งผลให้น้ำในแม่น้ำพุมดวงเริ่มเสีย สืบเนื่องจากการ
แข่งของซากพืช สัตว์ กอปรกับมีโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำพุมดวงและมี
การคุกคาม มีผลให้น้ำในแม่น้ำใช้บริโภคไม่ได้ สัตว์น้ำมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว
การเป็นอยู่ของชาวบ้านแบบพึ่งธรรมชาติก็เริ่มมีปัญหา ผู้ที่อพยพย้ายถิ่นก็ไม่มีอาชีพ
ต้องไปขายแรงงานในเมืองและในโรงงานอุตสาหกรรม การเป็นอยู่แบบเอื้ออาทรต่อกัน
เหมือนแต่ก่อนก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นเห็นแก่ตัว เพื่อเอาตัวรอดมากขึ้น
จิตวิญญาณในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางสังคมก็ลดลง มีผลถึงการ
สืบทอดประเพณีเก่า ๆ เช่น การแข่งเรือในแม่น้ำพุมดวงและการคมนาคมทางน้ำที่ตลาด
ท่าขนอน เป็นต้น ก็หมดไป

จุดเริ่มต้นของโครงการสร้างเขื่อนรัชชประภา เมื่อ พ.ศ. 2516 – 2530 วิถีชีวิตใน
กรอบเกี่ยวกับเรื่องสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
ดังกล่าว เริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะสาเหตุจากการสร้างเขื่อน และมีปัจจัยภายนอกหรือ
ปัจจัยที่แทรกเข้ามา คือ นโยบายของรัฐที่ไม่เอื้อต่อศักยภาพหรือการเป็นอยู่ของท้องถิ่น
ชาวบ้านและทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีปัญหา กล่าวคือ พื้นที่ถูกเวนคืน น้ำในแม่น้ำพุมดวง
เน่าเสีย ทำให้มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ และชาวบ้านผู้ใช้แหล่งน้ำเป็นการยังชีพ และการ
ประกอบอาชีพทางการเกษตร เป็นต้น แนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน รัฐก็พยายามแก้
แต่ก็ได้ในระดับหนึ่ง คือ ผู้ถูกเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อน รัฐก็จัดสรรพื้นที่ให้ใหม่
ประมาณครอบครัวละ 20 ไร่ คือ สร้างบ้าน 1 ไร่ อยู่ในพื้นที่รวมกัน คือ หมู่บ้านพัฒนา 1
และ 2 ปลุกสวนยางพารา 19 ไร่ โดยรัฐดำเนินการปลูกให้และดูแลตั้งแต่เริ่มปลูกเป็นเวลา
2 ปี หลังจากนั้นก็ให้ชาวบ้านจับฉลากเป็นเจ้าของ แล้วให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและ
สหกรณ์การเกษตรให้ทุนเพื่อประกอบอาชีพการทำสวนยาง ในรูปแบบเงินกู้ครอบครัวละ
1,000 บาทต่อเดือน ณ วันนี้ บางครอบครัว เป็นหนี้ธนาคารประมาณ 1 – 3 แสนบาท

ส่วนพื้นที่ 19 ไร่ บางครอบครัวบอกว่าไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ที่น่าสังเกตก็คือ บางครอบครัวก็ต้องการที่ทำกินเพิ่มเติม โดยการบุกรุกป่าของรัฐ จากการบอกเล่าของ ชาวบ้านในหมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 พบว่า ปัญหาที่ค่อนข้างรุนแรงก็คือ ความไม่คุ้นเคยกับ วิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ที่ต่างคนต่างก็ต้องมีความกระตือรือร้นในการทำงานเพื่อจะต้องหา เงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ศักยภาพของแต่ละคนยังไม่มีความพร้อม และไม่มี ความรู้ในอาชีพใหม่แบบเมือง เป็นต้น ส่วนเรื่องน้ำยังไม่ถูกแก้ คือ ส่วนใหญ่ปล่อยให้ เป็นเรื่องของธรรมชาติและปล่อยให้ กาลเวลาเป็นผู้แก้ปัญหาเอง ที่น่าเป็นห่วงวันนี้คือ ชาวบ้าน มีน้ำแต่ใช้ไม่ได้ ยิ่งโดยเฉพาะในฤดูแล้ง ทุกท้องถิ่นในชนบทค่อนข้างจะ ขาดแคลนน้ำที่เป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของทุก ๆ คน แต่ชาวบ้านเขาก็แก้ปัญหา ด้วยตัวเองเป็นหลัก จะมีเรื่องที่เกิดขึ้นสภาพบ้าง ก็ให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าไปช่วยเหลือ มีผลคือ สำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง ก็เป็นเรื่องที่จะต้องให้เวลาเป็นเครื่อง พิสูจน์นั่นเอง เช่น เรื่องน้ำเสีย เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคิดว่าหน่วยงานภาครัฐควรตระหนักให้มาก ในการจัดทำ โครงการใหญ่ ๆ จะต้องสอดคล้องกับศักยภาพของชาวบ้านและให้พวกเขาได้มีส่วนอย่าง ทัวถึงในทุกกระบวนการ ด้วยความยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และรับผิดชอบกัน อย่างจริงจัง ส่งเสริมให้มีจิตสาธารณะต่อสิ่งแวดล้อมให้มากเป็นพิเศษต่อทุกชุมชน ประเด็นสำคัญต้องให้การจัดทำโครงการเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายตามวัตถุประสงค์ของ โครงการจริง ๆ และรัฐควรมีหน่วยงานคอยติดตามประเมินผลโครงการที่ดำเนินงาน แล้วเสร็จ แล้วรายงานผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเป็นระยะ เพื่อจะได้ทราบแนวทาง แก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาและความร่วมมือจากหน่วยงานและบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยมีจิตสำนึกและรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานที่เล็งเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญของการวิจัยโดยได้สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมประจำภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ได้ให้คำปรึกษาและข้อคิดเห็นตลอดถึงคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัย

ขอขอบคุณ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี หน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัยที่ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการวิจัย

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว ที่กรุณาให้คำปรึกษา สนับสนุน ช่วยเหลือ แนะนำ ตลอดถึงติดตามเอาใจใส่ในการดำเนินงานการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วยอำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภายในรัศมี 2 ฟังแม่น้ำพุมดวงประมาณ 1 กิโลเมตร และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล ด้วยน้ำใจไมตรีอันดียิ่งแก่ผู้วิจัย ส่งผลให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดีทุกประการ

สมคิด รัตนพันธุ์

มีนาคม 2546

สารบัญ

เรื่อง:	หน้า
บทคัดย่อ	
กิตติกรรมประกาศ	
สารบัญ	
บทที่ 1	
บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ระเบียบวิธีวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	8
บทที่ 2	
เอกสารงานและวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ที่ศึกษา.....	10
ความรู้เรื่องจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	10
ความรู้เรื่องอำเภอบ้านตาขุน.....	22
ความรู้เรื่องอำเภอคีรีรัฐนิคม.....	24
ความรู้เรื่องอำเภอพุนพิน.....	26
ความรู้เรื่องเขื่อน.....	28
ความรู้เรื่องเขื่อนรัชชประภา.....	29
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	33
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	37
บทที่ 3	
ประวัติชุมชนและวิถีชีวิตชาวบ้านก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา.....	41
ประวัติชุมชนอำเภอบ้านตาขุน.....	41
ประวัติชุมชนอำเภอคีรีรัฐนิคม.....	44
ประวัติอำเภอพุนพิน.....	47

บทที่ 4	วิถีชีวิตชาวบ้านหลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา.....	50
	วิถีชีวิตเกี่ยวกับสังคม.....	50
	วิถีชีวิตเกี่ยวกับเศรษฐกิจ.....	52
	วิถีชีวิตเกี่ยวกับการเมือง.....	55
	วิถีชีวิตเกี่ยวกับการปกครอง.....	57
	วิถีชีวิตเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	58
	วิถีชีวิตเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.....	60
	ปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยแทรกกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบ้าน.....	62
บทที่ 5	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	64

บรรณานุกรม

บุคคลานุกรม

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ชาวบ้าน

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย

แม่น้ำพุมดวงหรือแม่น้ำคีรีรัฐแหล่งกำเนิดมาจากคลองแสง(พระแสง) อันมีแหล่งกำเนิดมาจากเทือกเขาหลังคาตึกและลำคลองสก ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความกว้างประมาณ 100 เมตร ลึกประมาณ 3 เมตร ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร ปริมาณน้ำเฉลี่ย 6,900 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ตั้งต้นเป็นแม่น้ำพุมดวง ระหว่างตำบลต้นขวน อำเภอพนม (ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอบ้านตาขุน) และตำบลพระแสง อำเภอคีรีรัฐนิคม ไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านอำเภอคีรีรัฐนิคม บรรจบกับแม่น้ำตาปีทางฝ่ายซ้ายที่ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ใกล้เคียง ๆ กับสถานีรถไฟสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน อันมีคลองสาขาที่สำคัญ 3 สาย คือ สายแรก คลองยัน แยกจากฝั่งซ้ายที่ตำบลย่านยาว ห่างจากอำเภอคีรีรัฐนิคม ประมาณ 4 กิโลเมตร ต้นน้ำอยู่ที่อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง สายที่สอง คลองแสง แยกไปทางขวามือขาขึ้น ในอำเภอบ้านตาขุน ต้นน้ำตั้งอยู่ในเขตอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และสายที่สาม คือ คลองสก แยกไปทางซ้ายมือขาขึ้น ตรงกันข้ามกับปากคลองในตำบลต้นขวน อำเภอพนม ต้นน้ำมาจากภูเขาสกอันเป็นภูเขากั้นพรมแดนระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดพังงา [ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์, 2544 : 13]

อนึ่งแม่น้ำพุมดวงบางท่านเรียกว่า “คลองพุมดวง” ในหลักฐานทางราชการบางแห่งก็เรียกว่า “คลองพุมดวง” เป็นเหตุให้เกิดการสับสน ด้วยเหตุนี้พระเทพรัตนกวีอดีตเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงได้มีลิขิตถึงอธิบดีกรมทางหลวง ลงวันที่ 27 เมษายน 2524 ถามว่า กรมทางหลวงมีหลักฐานอย่างไรจึงเรียกว่า “คลอง” กรมทางหลวงได้มีหนังสือที่ คค. 1619/6266 ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2524 ตอบลิขิตพระเทพรัตนกวีตอนหนึ่งว่าจะเรียกลำน้ำนี้เป็นประการใดจะพิจารณาหลักฐานต่อไปนี้ 1. ลักษณะการเกิดของลำน้ำ 2. หลักฐานทางราชการโดยเฉพาะแผนที่ 3. การเรียกตามท้องถิ่น ในกรณีลำน้ำพุมดวง เมื่อพิจารณาตามหลักการดังกล่าวแล้ว ได้แบ่งเรียกดังนี้ ส่วนที่ตั้งต้นน้ำจนถึงจุดบรรจบกับคลองยัน เรียกว่า “คลองพุมดวง” ส่วนที่ตั้งจุดบรรจบคลองยันถึงจุดบรรจบแม่น้ำตาปี เรียกว่า “แม่น้ำพุมดวง” เมื่อพิจารณาตามหลักฐานดังกล่าวที่เชิงสะพานถนนเอเชีย ที่ข้าม

ลำน้ำพุมดวงในตำบลหนองไทร อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีทั้ง 2 ฝั่ง “คลองพุมดวง” นั้นควรเปลี่ยนแปลงว่า “แม่น้ำพุมดวง” ประชาชนหรือชาวบ้านที่อยู่อาศัยทั้งสองฝั่งแม่น้ำพุมดวง ตั้งแต่เขื่อนเชี่ยวหลานหรือเขื่อนรัชชประภา ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอบ้านตาขุน จนถึงอำเภอพุนพิน มีประมาณ 400 ครอบครัว มีเนื้อที่ประมาณ 91,875 ไร่ ได้ประกอบอาชีพทางการเกษตร ประกอบด้วย สวนยางพารา สวนกาแฟ สวนผลไม้ มีเงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง สวนปาล์ม พืชล้มลุก มีมะละกอ ผักสวนครัวต่าง ๆ วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องเกี่ยวข้องกับน้ำในแม่น้ำพุมดวงมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่ก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา(เขื่อนเชี่ยวหลาน) จนถึงสร้างเขื่อนแล้วเสร็จ เมื่อเดือนพฤษภาคม 2530 จนถึงปัจจุบันก็ยังอาศัยแม่น้ำพุมดวง อันเป็นสายเลือดใหญ่ เป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพหลักของชาวบ้าน ในชีวิตประจำวันยังต้องอาศัยน้ำในการอุปโภคบริโภค โดยเฉพาะสวนยางพาราและสวนผลไม้ ต้องใช้น้ำเป็นปัจจัยหลักในการผลิต สวนผลไม้ในช่วงฤดูแล้งระหว่างเดือนมีนาคม – พฤษภาคม ก็ต้องใช้น้ำรดน้ำต้นไม้ทุกชนิด ทั้งไม้ผล ไม้ดอกไม้ประดับ ตลอดถึงพืชล้มลุกก็ต้องใช้น้ำในแม่น้ำพุมดวงเช่นเดียวกัน ประชากรประมาณร้อยละ 73.6 มีอาชีพทางการเกษตร รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ ประมง รองลงมาประมาณร้อยละ 8.4 มีอาชีพเกี่ยวกับการค้าและอาชีพที่เกี่ยวกับกระบวนการผลิตและกรรมกรประมาณร้อยละ 7 [อ้างใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 17, 2542 : 8120]

นับตั้งแต่อดีตประมาณ 50 ปีล่วงมาแล้ว ชาวบ้านในอำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคมและอำเภอพุนพิน วิถีชีวิตของชาวบ้านอาศัยแหล่งน้ำเป็นส่วนมาก มีความเป็นอยู่อย่างสะดวกสบายทุกอย่างเพราะในแถบอำเภอเหล่านี้ เป็นแหล่งที่มีทรัพยากรในดินสินในน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ สภาพพื้นที่ส่วนมากเป็นภูเขาที่มีความสมบูรณ์ทางด้านนิเวศวิทยา มีป่าไม้ สัตว์ป่า พืชพันธุ์ธัญญาหาร ซึ่งประชาชนสามารถหาปัจจัยพื้นฐานมาดำรงชีพได้จากแหล่งที่อยู่อาศัยไม่ยากนัก ด้วยสถานที่ซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้วิถีชีวิตชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายและมีความสุข ก็ดึงดูดให้คนต่างถิ่นเข้าไปจับจองพื้นที่ประกอบอาชีพในพื้นที่ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก คนเหล่านี้มาจากพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดใกล้เคียง ต่อมาระยะหลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา(เชี่ยวหลาน) หลังจากปี 2530 ซึ่งเป็นระยะเวลา 16 ปี วิถีชีวิตของชาวบ้านก็เปลี่ยนแปลงไปเพราะมีการทำลายป่าอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำของแม่น้ำพุมดวงอย่างมากมายในตอนแรกที่หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายที่จะสร้างเขื่อนรัชชประภา ชาวบ้านในพื้นที่และ

บริเวณใกล้เคียงที่สร้างเขื่อน ส่วนมากมีความคิดขัดแย้งกับนโยบายภาครัฐ เพราะมีการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้อย่างมหาศาล อีกทั้งชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณที่ตั้งเขื่อนมีผลกระทบโดยตรงคือต้องย้ายถิ่น แม้ว่าคณะกรรมการสร้างเขื่อนรัฐประภาจะทำการวิจัยในเรื่องผลกระทบในการสร้างเขื่อนในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน เป็นต้นว่า สำรวจความต้องการของชุมชนในเขตพื้นที่สร้างเขื่อน สำรวจด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ใช้เวลา 7 ปี ซึ่งเริ่มเมื่อ 2520 – 2527 โดยสำรวจอย่างละเอียด เป็นต้นว่า ทรัพยากรกายภาพ ได้แก่ ภูมิอากาศ น้ำผิวดิน น้ำบาดาล ดินและแหล่งแร่ สภาพการกัดเซาะและตกตะกอน ด้านทรัพยากรชีวภาพ ได้แก่ การประมง ป่าไม้ สัตว์ป่า ด้านการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ได้แก่ ดินและการพัฒนาการชลประทาน การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การบรรเทาอุทกภัยและการป้องกันด้านคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ การทดแทนทรัพยากร ฯลฯ สำหรับผู้อยู่ในบริเวณพื้นที่การสร้างเขื่อน

จากการดำเนินงานโครงการ การสร้างเขื่อนรัฐประภาในตอนแรก ก็ได้มีการต่อต้านจากชาวบ้านและนักอนุรักษ์อย่างรุนแรง ภายหลังจากการสร้างเขื่อนแล้วเสร็จ กลุ่มชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดินประมาณ 500 ครอบครัวยุ (ปัจจุบัน รัฐจัดพื้นที่ทำกินให้ใหม่ อยู่ ณ หมู่บ้านพัฒนา 1, 2 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน) และผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ใต้เขื่อน 2 ฟังริมแม่น้ำพุมดวง ลงมาจนถึงตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ซึ่งเป็นที่บรรจบของแม่น้ำพุมดวงกับแม่น้ำตาปี 385 ครอบครัวยุก็มีปัญหามากมาย เพราะวิถีชีวิตของชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวต้องเปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง [อ้างใน หนังสือที่ระลึกพิธีเปิดเขื่อนรัฐประภา 30 กันยายน 2530 : 29 – 34]

ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวิจัยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มน้ำพุมดวง ในแง่ของประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตของชาวบ้านก่อนและภายหลังการสร้างเขื่อนรัฐประภา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน ปัญหาและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้จะได้นำผลไปใช้พัฒนาให้เกิดความก้าวหน้ายั่งยืนและเป็นธรรมแก่สังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของหมู่บ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงก่อนและหลังการสร้างเขื่อนรัชชประภา
3. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา
4. เพื่อศึกษาปัญหาและวิธีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผลกระทบ หมายถึง ป्राกฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งโดยธรรมชาติและโดยมนุษย์ มีผลในทางลบ การดำรงชีพของชาวบ้านก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ตลอดจนถึงรูปแบบพฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางดำรงชีวิตหรือวิธีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมตามสถานภาพและกำลังความรู้ความสามารถของชาวบ้านแต่ละคน

ชาวบ้าน หมายถึง ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่จากรัศมีของแม่น้ำพุมดวง ทั้ง 2 ฝั่ง ประมาณ 1 กิโลเมตร

ระเบียบวิธีวิจัย

1. วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นวิธีการศึกษาทางมนุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) ซึ่งใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม และเก็บข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นองค์รวมที่เชื่อถือได้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามจะศึกษาโดยไปใช้ชีวิตในหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน ในการนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรม การสัมภาษณ์ โดยใช้แนวคำถามและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล และเป็นแบบกลุ่ม ทั้งชาวบ้านทั่วไปและชาวบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นสำคัญในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ในส่วนเนื้อหาซึ่งถือเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้ผู้ศึกษาและชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล จะมีการนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาตรวจสอบความถูกต้อง รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งจะดำเนินการพร้อม ๆ กันกับการเก็บข้อมูลในส่วนต่าง ๆ จากนั้นจะนำผลการวิจัยมานำเสนอในรูปของความเรียงอธิบายและจัดพิมพ์เผยแพร่

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

1) การค้นคว้าจากเอกสาร จะค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเอกสาร ทั้งจากงานวิจัย บทความ วารสาร หนังสือ และสิ่งพิมพ์ ที่มีสาระและแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาทั้งจากส่วนงานราชการและเอกชน

2) การศึกษาวิจัยภาคสนาม ในการนี้จะเตรียมพื้นที่ศึกษาโดยเดินทางสำรวจพื้นที่ที่เป็นเบื้องต้นทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อจะได้รู้จักกับผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้าน พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาศึกษา รวมทั้งขออนุญาตในการเก็บข้อมูลและการเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้าน เป็นกระบวนการสร้างความคุ้นเคย และความสัมพันธ์กับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจในตัวผู้ศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีดังต่อไปนี้

- 1) งานวิจัย บทความ วารสาร หนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2) การเข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชุมชน โดยใช้ชีวิตร่วมกับคนในหมู่บ้าน เพื่อเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านทุกขั้นตอน
- 3) กล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกภาพที่พบเห็นและรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ศึกษาในรายละเอียด และเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ต่อไป
- 4) สมุดบันทึกภาคสนาม เพื่อบันทึกข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ในการศึกษา เป็นการบันทึกในขณะที่มีการศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และวิเคราะห์ต่อไป
- 5) แนวคำถามประเด็นสัมภาษณ์ เป็นประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ให้ครอบคลุมเพื่อเป็นแนวคำถามที่สามารถศึกษาข้อมูลได้อย่างละเอียด และสามารถนำไปสู่ข้อมูลหลักได้ แนวคำถามในการสัมภาษณ์นี้จะมุ่งเน้นให้เกิดความยืดหยุ่นมากที่สุด เพื่อให้บรรยากาศการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างธรรมชาติ และเป็นกันเอง
- 6) สมุดบันทึกประจำวัน เป็นสมุดบันทึกข้อมูลที่ได้ เพื่อดูถึงพัฒนาการในการศึกษาทั้งนี้เพื่อให้เกิดความง่ายในการจัดลำดับของช่วงเวลาที่ได้ข้อมูล และเพื่อให้สามารถรู้ว่าข้อมูลที่ได้มีอะไรบ้าง และยังคงศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นใดบ้าง ซึ่งจะทำให้การศึกษาข้อมูลในภาคสนามเป็นไปอย่างละเอียด และมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น โดยสมุดบันทึกประจำวันนี้จะบันทึกข้อมูลที่ได้ในทุกวันหลังจากที่เก็บข้อมูลภาคสนาม จะเป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตของผู้สัมภาษณ์เอง โดยจะมีความแตกต่างจากบันทึกภาคสนาม ข้อมูลที่ได้นี้จะนำไปสู่การศึกษาถึงรายละเอียดของข้อมูลในประเด็นที่ลึกซึ้ง และมีผลต่อการสังเคราะห์ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นระบบต่อไป

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะใช้วิธีการดังนี้

- 1) การสังเกต ในการสังเกตจะใช้ 2 วิธี คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และงานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาจะสังเกตและสำรวจสภาพทั่วไป หรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา เพื่อหาหลักฐานหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยผู้สังเกตจะบันทึกปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลอื่น ๆ ได้

2) การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการ 2 วิธี คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ โดยใช้คำถามที่กำหนดขึ้นมาสัมภาษณ์ และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ แบบนี้จะเป็นการสนทนาแบบเป็นกันเองกับชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ หรือเป็นการนำไปสู่ผู้บอกข้อมูลหลักและข้อมูลอื่น ๆ ได้

4. กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์

กลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์ มีดังนี้

1) ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ วิธีการดำเนินชีวิต ความคิดความเชื่อ ค่านิยม และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ โดยจะเน้นสัมภาษณ์ผู้รู้ และสามารถลำดับเรื่องราวได้เป็นอย่างดี

2) ผู้นำชุมชน จะสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลหมู่บ้าน การปกครอง การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ปัญหาที่เกิดขึ้น และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

3) ชาวบ้านทั่วไปที่มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา เช่น เรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากิน ความเชื่อโดยทั่วไป วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทศนคติ และความคาดหวังที่เกิดขึ้น

4) คนนอกชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคนในชุมชน เช่น พัฒนาการ เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

5. การบันทึกข้อมูล

ในการบันทึกข้อมูลจะบันทึกในสมุด ทั้งในและหลังจากการที่สังเกตสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีการบันทึกเสียงรวมไปถึงการบันทึกภาพถ่ายไว้เป็นหลักฐาน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาเรียบเรียงจัดประเภท

6. การตรวจสอบข้อมูล

ในการตรวจสอบข้อมูลจะนำข้อมูลที่ได้นั้นกลับไปถามชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนั้นจะเอาข้อมูล ไปเทียบเคียงกับงานวิจัย เอกสารวิชาการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และผู้รู้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้อมีความถูกต้องมากที่สุด และนำข้อมูลที่ได้อมาวิเคราะห์ โดยนำเอาแนวคิด ทฤษฎี มาช่วยในการวิเคราะห์ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนี้จะนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ ตามประเด็นการศึกษาที่วางไว้ ซึ่งช่วยให้สามารถลำดับเหตุการณ์ และเรียบเรียงเนื้อหาสาระเป็นระบบชัดเจนขึ้น อีกทั้งจะได้ทราบว่าข้อมูลในเรื่องใดยังต้องศึกษาเพิ่มเติมบ้าง หลังจากนั้นก็นำเอาแนวคิดทฤษฎีทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เช่น ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และแนวทางคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นต้น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ เพื่อจะได้เข้าถึงความเปลี่ยนแปลง ปัญหาและแนวโน้มที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมทั้งหาวิธีแก้ปัญหาคด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับภูมิปัญญา ทศนคติ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่สั่งสมกันมา ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต เพื่อนำมาเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม อันเป็นฐานความคิดในการพัฒนาขององค์กร
2. ช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ของชาวบ้านและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในสังคม เกษตรกรรม เพื่อนำไปสู่การจัดทำนโยบายวัฒนธรรมให้เป็นส่วนสำคัญในการช่วย ให้กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเกิดความยั่งยืนและเป็นธรรม
3. ได้รับความรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน อันสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของคนในชุมชน อันนำมาซึ่งความเข้าใจของคนในพื้นที่ และสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง อันจะนำมาซึ่งการดำรงรักษา พัฒนา และสืบทอด วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เหมาะสมกับยุคสมัยในอนาคต
4. เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากคนในชุมชนเอง องค์กร พัฒนาของรัฐและเอกชน เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถเลือกสรรนวัตกรรมจากภายนอกมา ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นฐาน วัฒนธรรมของตน
5. สามารถนำผลการศึกษาวิจัย ไปศึกษาเรียนรู้ทำให้นำไปสู่การพยากรณ์ ปรัชญาการทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนอื่น ๆ ซึ่งมีปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คล้ายคลึงกัน จึงเป็นการช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นล่วงหน้าได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมความรู้ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะเป็นเครื่องมือตอบโจทย์หรือปัญหาตามหัวข้อเรื่องในการวิจัย ที่มีประเด็นหลักหลายประเด็น ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตที่ได้กำหนดไว้ ถือเป็นกุญแจที่สำคัญ ที่จะไขไปสู่ความกระจ่างภายในกรอบและแง่มุมต่าง ๆ ได้ ประกอบด้วยประเด็นที่จะต้องศึกษาดังนี้

ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่เป้าหมายที่ศึกษา

- ความรู้เรื่องจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ความรู้เรื่องอำเภอบ้านตาขุน
- ความรู้เรื่องอำเภอกีรีรัฐนิคม
- ความรู้เรื่องอำเภอพุนพิน

ความรู้เรื่องเขื่อน

- ความหมายของเขื่อน
- ประเภทของเขื่อน
- ความรู้เรื่องเขื่อนรัชชประภา

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่
- ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
- แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ประโยชน์ของเขื่อน
- ผลกระทบการสร้างเขื่อน
- กระบวนการตัดสินใจในการสร้างเขื่อน
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่เป้าหมายที่ศึกษา

ความรู้เรื่องจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพภูมิศาสตร์

สุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดตั้งอยู่ทางภาคใต้ ทางชายฝั่งตะวันออก บริเวณกึ่งกลางของคาบสมุทรภาคใต้ พื้นที่มีทั้งเป็นแผ่นดินใหญ่และเกาะ เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ยิ่งจังหวัดหนึ่ง นอกจากนี้ในพื้นที่อันกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน มีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากมายที่ตั้งขึ้นเพื่อรองรับผลิตผลด้านการเกษตร สุราษฎร์ธานีจึงเป็นจังหวัดที่อำนวยประโยชน์อย่างมหาศาลให้แก่ประเทศ

ที่ตั้งและขนาด

สุราษฎร์ธานีตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 8 องศา 17 ลิปดา ถึง ละติจูด 9 องศา 50 ลิปดา และลองจิจูด 98 องศา 28 ลิปดา ถึง ลองจิจูด 100 องศา 5 ลิปดา มีเนื้อที่ประมาณ 12,891.4 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 18.23 ของภาคใต้ และมีพื้นที่มากเป็นจังหวัดอันดับที่ 10 ของประเทศ [อ้างอิงใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17:2546:8119]

ส่วนของพื้นที่ที่เป็นแผ่นดินใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดชุมพร และอำเภอไทย อำเภอกาชนะเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางเหนือสุดของจังหวัด

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดกระบี่ อำเภอพระแสงและอำเภอชัยบุรี เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใต้สุด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย และจังหวัดนครศรีธรรมราช มีอำเภอดอนสักและอำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นอำเภอที่มีอาณาเขตอยู่ทางตะวันออกสุด

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดพังงาและจังหวัดระนอง อำเภอพนมและอำเภอบ้านตาขุนเป็นอำเภอที่มีอาณาเขตอยู่ทางตะวันตกสุด

ลักษณะภูมิประเทศ

นอกจากจะมีพื้นที่บนผืนแผ่นดินใหญ่แล้ว ยังมีพื้นที่เป็นเกาะในอ่าวไทยในเขตการปกครองจำนวน 59 เกาะ เกาะที่สำคัญได้แก่ เกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะปราบ เกาะแตน เกาะเต่า เกาะพะลวย และเกาะนงเกา เป็นต้น มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 156 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขา พื้นที่ส่วนลึกสุดด้านตะวันตก ซึ่งได้แก่ พื้นที่ใน อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพระแสง อำเภอพนม บางส่วนของ อำเภอพุนพิน อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอท่าชนะ อำเภอชัยบุรี อำเภอเวียงสระ และส่วนของพื้นที่ซึ่งติดต่อกับ จังหวัดระนอง และจังหวัดพังงา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและภูเขาหนาแน่น มีที่ราบสลับอยู่ระหว่างภูเขาบ้าง ทิวเขาภูเก็ต คือ ทิวเขาสำคัญที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ถัดจากพื้นที่ส่วนลึกสุดเข้ามาเป็นที่ราบตอนกลาง และที่ราบริมทะเล พื้นที่ส่วนนี้เหมาะแก่การประกอบการเกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่ในเขต อำเภอเมือง อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา อำเภอพระแสง อำเภอพนม อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา และอำเภอท่าฉาง ในทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดนี้ คือ ส่วนที่เป็นเขตแดนระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นเขตแดนจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ราบสูงบางส่วน และเป็นพื้นที่ลาดเอียงไปตลอดแนวเขตจังหวัด ได้แก่ พื้นที่ในเขต อำเภอดอนสัก อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอเวียงสระ นอกจากนี้ที่ดั่งที่กล่าวแล้ว ยังมีพื้นที่เกาะในทะเลอ่าวไทยอีกด้วย เกาะที่มีผู้คนอยู่หนาแน่น ได้แก่ เกาะสมุย เกาะพะงัน และเกาะเต่า สภาพต่างๆ ไปของเกาะ คือ บริเวณตอนกลางเป็นภูเขา เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีที่ราบอยู่บ้าง คือ บริเวณชายฝั่งทะเล

แม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำอื่น ๆ

ด้วยเหตุที่ภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขาและป่าไม้ จึงเป็นแหล่งเกิดของต้นน้ำลำคลอง แม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำตาปี แม่น้ำพุมดวง และแม่น้ำท่าทอง นอกจากนั้นเป็นลำน้ำเล็ก ๆ สายสั้น ๆ

1. แม่น้ำตาปี

แม่น้ำตาปีเดิมเรียกแม่น้ำหลวง มีต้นน้ำเกิดจากภูเขาหลวงใน อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วไหลผ่านอำเภอบ้านนาสาร อำเภอเวียงสระ อำเภอพระแสง อำเภอพุนพิน และอำเภอเมือง

สุราษฎร์ธานี ออกทะเลที่อ่าวบ้านคอน แม่น้ำตาปียาวประมาณ 232 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ 6 สาย คือ

- 1.1 คลองสินปุน ต้นน้ำอยู่ในจังหวัดกระบี่ ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้าย ในตำบลสินปุน อำเภอพระแสง
- 1.2 คลองอปีน ต้นน้ำมาจาก อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้ายใกล้บ้านย่านดินแดง ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอพระแสง
- 1.3 คลองพุนพิน แยกจากฝั่งซ้ายแม่น้ำตาปี ใกล้สะพานรถไฟจุลจอมเกล้า ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ไปออกอ่าวบ้านคอน
- 1.4 คลองท่ากูบ ต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ในตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งขวา
- 1.5 คลองมะขามเตี้ย ต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งขวา
- 1.6 คลองขวาง แยกจากฝั่งซ้ายตรงข้ามหน้าตลาดบ้านคอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ไปบรรจบคลองพุนพินที่ ตำบลบางไทร อำเภอพุนพิน

2. แม่น้ำพุมดวง หรือแม่น้ำคีรีรัฐ

ตำนานชื่อแม่น้ำพุมดวง

จากการสัมภาษณ์คุณครูเรือย เพ็ญกมล เจ้าของโรงเรียนธีราธรรม ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ท่านกล่าวว่า เดิมมีตำนานเล่ากันว่าเจ้าเมืองท่าทอง ชื่อพุม เจ้าเมืองคีรีรัฐ ชื่อดวง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก มีการไปมาหาสู่กันโดยใช้เรือเป็นพาหนะแล่นไปตามเส้นทางจากเมืองท่าทองไปเมืองคีรีรัฐ จนชาวบ้านแถบริม 2 ฝั่งแม่น้ำเห็นกันบ่อย ๆ และพูดกันติดปากว่า นั้นพุมไปหาดวง จนมีการเรียกขานเป็นชื่อแม่น้ำพุมดวงมาถึงปัจจุบัน

แม่น้ำพุมดวง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่อำเภอพนม ส่วนที่เรียกว่าแม่น้ำพุมดวงตั้งต้นจากปากน้ำคลองสกและคลองแสงต่อกันไหลผ่านอำเภอพนม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน บรรจบกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้ายที่ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ใกล้ ๆ สถานีรถไฟสุราษฎร์ธานี แม่น้ำสายนี้ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ 3 สาย คือ

- 2.1 คลองยัน แยกจากฝั่งซ้ายที่ตำบลย่านยาว อำเภอคีรีรัฐนิคม ต้นน้ำอยู่ในอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

- 2.2 คลองแสง แยกไปทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำพุมดวง ในอำเภอคีรีรัฐนิคม ตรงข้ามปากคลองสก ในอำเภอนม ตันน้ำอยู่ในอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา
- 2.3 คลองสก แยกไปทางฝั่งขวาของแม่น้ำพุมดวง ในอำเภอนม ตรงข้ามปากคลองแสง ในอำเภอคีรีรัฐนิคม ตันน้ำมาจากภูเขาสก อันเป็นภูเขาถิ่นพรมแดนระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดพังงา

3. แม่น้ำท่าทอง หรือแม่น้ำท่าทองอุแท

แม่น้ำท่าทอง ตันน้ำเกิดจากเขาเหมือง เกิดในเขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ ไหลผ่านตำบลท่าอุแท ตำบลชัยคราม ตำบลท่าทอง ไหลไปลงอ่าวบ้านคอนที่ตำบลท่าทองใหม่

4. ลำน้ำสายสั้น ๆ

ลำน้ำสายสั้น ๆ คือ คลองในอำเภอต่างๆ ได้แก่

- 4.1 อำเภอเมือง มีคลองมะขามเตี้ย คลองท่ากูบ คลองขวาง คลองฉนาก คลองบางกล้วย และคลองริ้ว
- 4.2 อำเภอกาญจนดิษฐ์ มีคลองกะเคาะและคลองท่าทอง
- 4.3 อำเภอบ้านนาสาร มีคลองลำพูน คลองฉวาง คลองยาง คลองยา และคลองพังปูน
- 4.4 อำเภอพุนพิน มีคลองพุนพิน คลองท่าสะท้อนและคลองเสียด
- 4.5 อำเภอคีรีรัฐนิคม มีคลองชั้น คลองแสง และคลองมะรุ่ย
- 4.6 อำเภอเวียงสระ มีคลองตาล คลองน้ำเฒ่า คลองทุ่งหลวง และคลองฉนวน
- 4.7 อำเภอนม มีคลองสกและคลองพนม
- 4.8 อำเภอบ้านนาเดิม มีคลองลำพูน
- 4.9 อำเภอชัยบุรี มีคลองโตรม คลองขวนปลา คลองสองแพรก
- 4.10 อำเภอคอนสัก มีคลองคอนสัก คลองคราม
- 4.11 อำเภอไชยา มีคลองไชยา คลองพุมเรียงและคลองตะเคียน
- 4.12 อำเภอท่าฉาง มีคลองท่าฉางและคลองท่าแซะ
- 4.13 อำเภอท่าชนะ มีคลองท่าชนะ (คลองท่ากระจาย) และคลองท่าม่วง
- 4.14 อำเภอเกาะสมุย มีคลองหน้าเมือง คลองมะเร็ด คลองสระเกษและคลองลิปะน้อย

4.15 อำเภอเกาะพะงัน มีคลองธารเสด็จ คลองแพง คลองวัวทองและคลองธาร-
ประเวศ

4.16 อำเภอบ้านตาขุน มีคลองแสง

ส่วนแหล่งน้ำอื่นๆ ที่จะกล่าวถึงในที่นี้หมายถึงแหล่งน้ำที่เป็นบึง หนอง และน้ำใต้ดิน
บึงที่ควรรู้จักได้แก่ บึงขุนทะเล ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี สระมโนहरา ในอำเภอ
เกาะพะงัน สระแก้ว ในอำเภอพระแสง และบึงขนาดใหญ่บ้านทุ่งทอง ใน อำเภอเคียนซา

สำหรับสภาพน้ำใต้ดิน พื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสภาพน้ำใต้ดินดังนี้

1. สภาพน้ำใต้ดินที่มีปริมาณน้ำน้อย ให้น้ำ 20 – 100 แกลลอนต่อนาฬิกา โดยทั่วไป
น้ำมีคุณภาพดี แต่บางพื้นที่มีแร่เจือปน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของทุกอำเภอ
2. สภาพน้ำใต้ดินที่ให้ปริมาณน้ำน้อย ให้น้ำ 20 – 100 แกลลอนต่อนาฬิกา แต่น้ำมี
คุณภาพต่ำ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอบ้านตาขุน อำเภอพนม อำเภอกาญจนดิษฐ์
อำเภอคอนสัก อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอเวียงสระ
3. สภาพน้ำใต้ดินที่ให้น้ำปริมาณปานกลาง ให้น้ำ 100 – 500 แกลลอนต่อนาฬิกา
โดยทั่วไปน้ำมีคุณภาพดี แต่บางพื้นที่มีตะกอนเจือปน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ
อำเภอพุนพิน และอำเภอท่าฉาง
4. สภาพน้ำใต้ดินที่ให้น้ำปริมาณมาก ให้น้ำเกิน 500 แกลลอนต่อนาฬิกา โดยทั่วไปน้ำมี
คุณภาพดี แต่บางพื้นที่มีน้ำใต้ดินเค็ม และมีแร่เหล็กเจือปน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ
อำเภอท่าฉาง [ชวน เพชรแก้ว และสหาย ไสยรินทร์, 2544 : 13-14]

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งอยู่ในเขตร้อนบริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตร จึงมีภูมิอากาศแบบ
โซนร้อน แต่จากการที่ตั้งอยู่ในคาบสมุทรภาคใต้ซึ่งไม่กว้างนัก จึงได้รับอิทธิพลของลม
มรสุมดังต่อไปนี้

1. มรสุมฤดูร้อน หรือมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลมนี้มีทิศทางพัดผ่านมหาสมุทร
อินเดียและทะเลอันดามัน แล้วเข้าสู่ประเทศไทยจึงมีฝนตกในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งแต่
เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม อย่างไรก็ตามในบางช่วง ฝนอาจจะเว้นระยะตกเป็นเวลาหลาย ๆ
วัน เช่น ในเดือนสิงหาคม เป็นต้น

2. มรสุมฤดูหนาว หรือมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมนี้มีทิศทางพัดผ่านอ่าวไทยสู่ภาคใต้ของประเทศ ลมนี้พัดระหว่างเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ ในช่วงนี้จะมีฝนตกชุกในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และตั้งอยู่ด้านหน้าหรือกึ่งเหนือภูเขาภูเก็ตและเทือกเขาบรรทัด จึงรับลมมรสุมเต็มที่

จากอิทธิพลของลมมรสุมทั้งสอง ทำให้ในปีหนึ่ง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูแล้ง จะเริ่มราวเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ส่วนฤดูฝนจะเริ่มในช่วงเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม ดังกล่าวแล้ว

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่

1. ป่าไม้

จังหวัดสุราษฎร์ธานีอุดมไปด้วยป่าไม้มีค่าทั้งป่าดงดิบและป่าชายหาด ทั้งนี้เพราะว่าภูมิอากาศเป็นประเภทมรสุมเมืองร้อน หรือป่าฝนเมืองร้อนเกือบตลอดปี และภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยป่าและภูเขาหนาแน่น เนื้อที่ของป่าไม้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปี พ.ศ. 2528 เนื้อที่ป่าถูกบุกรุกทำลายลงเป็นจำนวนมากกว่าร้อยละ 60 หรือประมาณ 4.89 ล้านไร่ สาเหตุที่สำคัญคือ การทำอุตสาหกรรมป่าไม้และความต้องการที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันนี้คงมีป่าไม้เหลืออยู่ไม่มากนัก

พืชพรรณไม้นานาชนิดที่มีชื่อมากของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ไม้ยาง ยุง ตะเคียน คำเสา(กันกรา) จำปา พะยอม เต็ม หลุมพอ อินทนิล กะทัง แดง โคนแหลม มังคาน เป็นต้น

ส่วนพื้นที่ป่าชายหาดซึ่งมีพืชพรรณป่าชายหาดขึ้นหนาแน่น ก็ถูกทำลายอย่างย่อยยับเช่นเดียวกัน พื้นที่ป่าชายหาดที่สำคัญได้แก่ ป่าชายหาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอกอนสัก และอำเภอพุนพิน ไม้ที่สำคัญในป่าชายหาดได้แก่ โกงกาง แสม ตะบูน คุ้ม ตั้ว เป็นต้น

ทั้งป่าคงคิบและป่าชายเลนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี รัฐบาลยังได้สงวนป่าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติไว้หลายแห่ง ดังนี้

1. ป่าเขาพุทธทอง ในท้องที่ อำเภอไชยาและอำเภอนาแก
2. ป่าทุ่งรัง ควนเสียด บกไก่อ่า และคลองกงช้าง ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์
3. ป่าคลองสินปุน ในท้องที่อำเภอพระแสง
4. ป่าคลองเหยียน ในท้องที่อำเภอพระแสง และอำเภอเคียนซา
5. ป่าวัดประคู้ ในท้องที่อำเภอเมืองและอำเภอพุนพิน
6. ป่าน้ำตกหินลาด ในท้องที่อำเภอเกาะสมุย
7. ป่าเลนคอนสัก ในท้องที่อำเภอคอนสัก
8. ป่าคลองน้ำเต่า ในท้องที่อำเภอนาสาร และอำเภอเวียงสระ
9. ป่าเขาพลู ในท้องที่ อำเภอเมือง พุนพิน และบ้านนาเคิม
10. ป่าเลนน้ำเค็มท่าฉาง ในท้องที่ อำเภอท่าฉาง
11. ป่าเขาท่าเพชร ในท้องที่อำเภอเมือง
12. ป่าเกาะพะงัน ในท้องที่ อำเภอเกาะพะงัน
13. ป่าบ้านนา ป่าท่าเรือ และป่าเคียนซา ในท้องที่อำเภอบ้านนาสารและเคียนซา
14. ป่าท่าชนะ ในท้องที่อำเภอไชยา และอำเภอท่าชนะ
15. ป่าชัยคราม และป่าวัดประคู้ ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอคอนสัก
16. ป่าบางเบา และป่าคลองเชียด ในท้องที่อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน
17. ป่าคลองท่าดิน และป่าคลองพุมเรียง ในท้องที่อำเภอไชยา
18. ป่าทุ่งไสลไซ ในท้องที่อำเภอไชยา
19. ป่าบ้านหมาก ในท้องที่อำเภอพระแสง และอำเภอชัยบุรี
20. ป่าคลองสก และป่าคลองพนม ในท้องที่อำเภอพนม
21. ป่าย่านยาว ป่าเขาวง และป่ากระชุม ในท้องที่ อำเภอบ้านตาขุนและอำเภอคีรีรัฐนิคม
22. ป่าท่าเลข ป่าคลองไทร ป่ามะลวน และป่าบางบอน ในท้องที่อำเภอท่าฉาง และอำเภอพุนพิน
23. ป่าไสลท่อน และป่าคลองโฆง ในท้องที่ อำเภอพระแสงและอำเภอชัยบุรี
24. ป่าชัยคราม และป่าวัดประคู้ ในท้องที่ อำเภอกาญจนดิษฐ์

25. ป่าเขาพนม และป่าพลูเถื่อน ในท้องที่ อำเภอพนม

26. ป่าเขาแดงรวม และป่าหน้าเขาราวุ ในท้องที่ อำเภอกีร์รัฐนิคม

[ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์, 2544 : 14-16]

2. แร่ธาตุ

แร่ธาตุเป็นทรัพยากรที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ของจังหวัดนี้หลายแหล่งที่มีสารสะสมของแร่ธาตุหลายชนิด แร่ธาตุที่สำคัญได้แก่ ดินบุก วุลแฟรม ยิบซั่ม พลวง แบไรต์ และหินขาว แหล่งแร่ธาตุที่สำคัญได้แก่

1. แหล่งดินบุก ในเขตท้องที่ อำเภอบ้านนาสาร อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอเกาะสมุย อำเภอเกาะพะงัน และอำเภอกีร์รัฐนิคม
2. แหล่งวุลแฟรม ในเขตท้องที่อำเภอเกาะสมุย
3. แหล่งแร่อยิบซั่ม ในเขตท้องที่ อำเภอบ้านนาสารอำเภอเวียงสระ
4. แหล่งแร่พลวง ในเขตท้องที่อำเภอเวียงสระ
5. แหล่งแร่แบไรต์ ในเขตท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์
6. แหล่งหินขาว ในเขตท้องที่อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอบ้านนาเดิม
7. ถ่านหิน ในเขตท้องที่ อำเภอเคียนซาและอำเภอชัยบุรี

3. สมุนไพร

จังหวัดสุราษฎร์ธานีอุดมไปด้วยสมุนไพร พืช สัตว์ และแร่ธาตุ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้บางอย่างมีคุณค่าสามารถนำมาใช้บำบัดความป่วยได้ แพทย์แผนโบราณได้ใช้สมุนไพรให้เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านมาเป็นระยะเวลานาน สมุนไพรส่วนที่เป็นพืชสำคัญที่พบในจังหวัดนี้ได้แก่ แก้วเขา ทองพันชั่ง ทุ่งทิง(โทองเทง) ผักโขมแดง ดอกสามเดือน ผักแว่น หอมไกล ปีกแมลงสาบ ผักราด ผักเบ็ย แพงพวย ฟ้าทะลายโจร ขัดมอน จำปาหอม ว่านแสงอาทิตย์วงช้าง เป็นต้น

4. สัตว์ป่า ของป่า อื่น ๆ

จากการที่จังหวัดนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ ทำให้สัตว์ป่ามากมายหลายชนิด เช่น ช้าง หมี เสือ กวาง เก้ง ฯลฯ และภายในป่ายังมีของป่าที่มีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์มากมาย เช่น น้ำมัน หวายและชัน เป็นต้น ในท้องที่ที่แม่น้ำลำคลองอุดมไปด้วยน้ำจืด เป็นจำนวนมาก

มายหลายชนิด นอกจากนี้ในอ่างบ้านคอนยังอุดมไปด้วยสัตว์น้ำเต็มอีกด้วย [ชวน เพชรแก้ว และสหาย ไสยรินทร์, 2544 : 14-16]

ประวัติศาสตร์

สุราษฎร์ธานีเป็นเมืองโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองมานานนับเป็นพัน ๆ ปี ชวน เพชรแก้ว และสหาย ไสยรินทร์(2544 : 1-9) ได้กล่าวถึงความเป็นมาในอดีตของจังหวัดสุราษฎร์ธานีไว้พอสรุปได้ว่า จนถึงปัจจุบันนี้ชี้ชัดได้ว่าในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีผู้คนอาศัยมาเป็นเวลานาน มีแหล่งชุมชนโบราณมากมาย เช่นแหล่งชุมชนโบราณพุนพิณ ที่ควนพุนพิณหรือควนสราญรมย์ ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีที่พบได้แก่ พระพิมพ์ดินดิบ พระพิมพ์ดินเผา รวมทั้งเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินแบบพื้นเมือง เครื่องถ้วยจีน ลูกปัด พระโพธิสัตว์สำริด และแนวอิฐของฉากโบราณสถาน ส่วนที่แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัยหรือเขาพระนารายณ์ ซึ่งตั้งอยู่ทางเหนือของควนพุนพิณ พบหลักฐานทางโบราณคดีไม่น้อยเช่นกัน ได้แก่ เทวรูปพระวิษณุ ประคุดหิน ลูกปัด โยนิโทรงระ สิวลึงค์ อักษรจารึกบนแผ่นหิน เป็นต้น แหล่งชุมชนโบราณไชยาเป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ชุมชนหนึ่งของภาคใต้ที่มีอาณาเขตกว้างขวาง แหล่งชุมชนโบราณไชยามีแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ อยู่รวมกันและกระจายกันเป็นกลุ่มตามสภาพภูมิศาสตร์ได้แก่ กลุ่มชุมชนบนสันทราย ซึ่งประกอบด้วยแหล่งโบราณคดี วัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว และบ้านหัวคู นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชุมชนชายฝั่งทะเล อีกแหล่งหนึ่งคือ แหล่งชุมชนโบราณท่าชนะเป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์อีกชุมชนหนึ่งของภาคใต้อยู่ในเขตอำเภอท่าชนะ แหล่งโบราณคดีที่สำคัญที่อยู่ในชุมชนนี้ได้แก่ แหล่งโบราณคดีวัดพระพิฆเนศวร แหล่งโบราณคดี ถ้ำเขาประสงค์ และแหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส นอกจากนี้ยังมีแหล่งชุมชนโบราณเวียงสระ ที่อำเภอเวียงสระ และแหล่งชุมชนโบราณกระแฉะ ในอำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีหลักฐานทางโบราณคดีอยู่มากมายเช่นกัน

ด้วยเหตุผลที่สุราษฎร์ธานีเป็นแหล่งชุมชนโบราณ จึงมีเมืองโบราณเก่าแก่หลายเมืองในแหล่งชุมชนโบราณ คือ เมืองไชยา เมืองเวียงสระ เมืองพุนพิณ เมืองคีรีรัฐนิคม และเมืองท่าทอง เป็นต้น

ในสมัยสุโขทัยและอยุธยา นั้น คำว่าสุราษฎร์ธานียังไม่ปรากฏ ดินแดนของสุราษฎร์ธานี ก็คือแหล่งชุมชนโบราณที่กล่าวมาแล้ว ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีเมื่อพระเจ้าตากสินปราบพม่าเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาแล้ว กองทัพของกรุงธนบุรีได้ยกลงไปปราบก๊กเจ้าพระยาหนคร

ครั้งถึงเมืองไชยา หลวงปลัดเมืองไชยาเข้ามาสวามิภักดิ์จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเมืองไชยา ครั้งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองไชยาได้รวมเข้าเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลเทศาภิบาลเรียกว่ามณฑลชุมพร

ในส่วนของเมืองท่าทองในคราวที่พม่ายกมารุกรานหัวเมืองปักษ์ใต้ในสมัยรัชกาลที่ 1 ก็ถูกพม่าทำลายเสียหายเป็นอันมากยากแก่การบูรณะ จึงย้ายเมืองไปตั้งที่ริมคลองกระแคะ คือบริเวณที่ตั้งอำเภอกาญจนดิษฐ์ในปัจจุบัน เมืองท่าทองตั้งอยู่ที่นี้ไม่นานนักก็ย้ายไปตั้งใหม่ที่ฝั่งซ้ายริมคลองท่าเพชร ต่อมาคลองท่าเพชรเปลี่ยนชื่อเป็นคลองท่าทองใหม่จึงเรียกเมืองใหม่ว่า เมืองท่าทองใหม่ ครั้งถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองท่าทองจากริมคลองท่าเพชรมาตั้งที่บ้านคอน โดยมีฐานะเป็นเมืองจัตวา ขึ้นต่อกรุงเทพฯ พร้อมกับพระราชทานนามให้ใหม่ว่า “เมืองกาญจนดิษฐ์” ครั้งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองกาญจนดิษฐ์ได้เข้าร่วมกับเมืองไชยา ซึ่งเป็นเมืองในมณฑลชุมพร เมืองกาญจนดิษฐ์จึงถูกยุบลงโดยปริยาย

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศาลว่าการมณฑลชุมพร ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองชุมพรมาตั้งที่บ้านคอนบริเวณศาลากลางเมืองไชยา และยกฐานะเมืองท่าทองเป็นอำเภอท่าทอง โดยเอาชื่อเมืองกาญจนดิษฐ์ ในปัจจุบันแล้วเปลี่ยนชื่อมณฑลชุมพร เป็นมณฑลสุราษฎร์ และเปลี่ยนชื่อเมืองไชยาที่บ้านคอนเป็นเมืองสุราษฎร์ธานี

เมืองพุนพิน

เมืองพุนพินเป็นเมืองโบราณมีอายุรุ่นเดียวกับเมืองเวียงสระ และเมืองไชยา นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าจะเป็นบริวารของเมืองเวียงสระ โดยทำหน้าที่เป็นเมืองที่ติดต่อกับชายทางทะเล เมืองนี้ตั้งอยู่ตรงชุมทางหรือศูนย์กลางคมนาคม ก็ติดต่อกับเมืองคีรีรัฐนิคมทางลำน้ำพุมดวง ติดต่อกับเมืองเวียงสระทางลำน้ำตาปี และติดต่อกับทะเลตะวันตกทางคลองอปีนและคลองสินปุน เมืองพุนพินคงจะเป็นเมืองสำคัญทางการติดต่อกับชายทางทะเลที่มีชื่อเสียง เพราะจดหมายเหตุจีนได้กล่าวถึงชื่อ พัน – พัน หรือ พัน – พาน ซึ่งน่าจะเป็นเมืองพุนพินนี้เอง[อ้างใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17: 2542: 8115]

เมืองคีรีรัฐนิคม

เมืองคีรีรัฐนิคมเป็นเมืองโบราณขนาดเล็ก เดิมเป็นเมืองบริวารของเมืองเวียงสระ เรียกชื่อว่า เมือง “กงควาคี” บ้าง “ธาราวคี” บ้าง เมืองเดิมตั้งอยู่ที่บ้านน้ำรอบ ต่อมาเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “คีรีรัฐนิคม” เพราะมีภูเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนอยู่โดยรอบท้องที่ ต่อมา

ภายหลังโอนมาขึ้นกับเมืองไชยา เมืองนี้มีได้เป็นศูนย์กลาง แต่เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเวียงสระ ทำหน้าที่ควบคุมเส้นทางเดินบกข้ามแหลมมลายูระหว่างปากทะเลตะวันออกกับปากทะเลตะวันตก[อ้างใน สารานุกรมวัฒนธรรม ภาคใต้ เล่ม 17, 2542: 8115]

เมืองท่าทอง

เมืองท่าทองเดิมเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ตลอดลุ่มน้ำท่าอุแท และบริเวณที่ราบลุ่มคลองกระแคะควบคู่กัน จุดศูนย์กลางเดิมคงจะอยู่แถว ๆ บ้านซ้อสอก ตำบลท่าอุแทหรือบริเวณใกล้เคียงนั้น หรือไม่ก็เป็นแถบคลองกระแคะ เนื่องจากมีโบราณวัตถุสถานรุ่นเก่าอยู่มาก อายุของเมืองนี้คงอยู่ราวพุทธศตวรรษที่ 18 –19 หรืออาจจะเก่ากว่านี้ ต่อมาเมืองนี้ได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ท่าสะท้อนหรือบ้านท้อน ในสมัยรัชกาลที่ 1 ในปี พ.ศ. 2328 เมืองนี้เสียหายมาเนื่องจากถูกพม่ายกทัพมาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ จึงย้ายเมืองไปตั้งยังบริเวณที่ตั้งอำเภอกาญจนดิษฐ์ปัจจุบัน หลังจากนั้นได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ริมคลองท่าเพชร (คลองท่าทองใหม่) [อ้างใน สารานุกรมวัฒนธรรม ภาคใต้ เล่ม 17, 2542: 8115-8116]

วัฒนธรรม

สุราษฎร์ธานีมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบ แสดงว่าดินแดนนี้เคยเป็นศูนย์กลางของความเจริญทางศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ วัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่ของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงเกี่ยวพันอยู่กับศาสนาดังกล่าว

ชาวสุราษฎร์ธานีมีวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจมากมาย ซึ่ง ชวน เพชรแก้ว และสหาย ไสยรินทร์ (2544 : 29-74) ได้รวบรวมไว้เช่นกันว่า ชาวสุราษฎร์ธานีมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดว่า ทารกที่มาเข้าท้องของคนที่เป็นมารดานั้นเป็นการจตุตศเวทคา บางท้องที่จึงห้ามไม่ให้ชี้หรือทักผีพุ่งไต้ เพราะจะทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไปเกิดในท้องสุนัข ตอนมารดาตั้งครรภ์จะมีข้อปฏิบัติและข้อห้ามอีกมากมายเพื่อให้เกิดความเป็นมงคลและคล่องง่าย การเลี้ยงดูเด็กมีการผูกเปลให้เด็ก มีเพลงร้องเรือที่ใช้ร้องกล่อมเด็ก หากเด็กโตพอรู้เรื่องจะมีการเล่านิทาน เล่นปริศนาคำทาย และสิ่งหนึ่งที่ชาวสุราษฎร์ธานีถือเป็นเรื่องไม่ควรละเว้นในการเลี้ยงดูเด็ก คือ เมื่อเด็กโตพอสมควรแล้วจะชักชวนไปทำบุญที่วัดในทุกวันพระ หรือในวันที่ทางวัดมีงานเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้ทำบุญหรือได้ใกล้ชิดกับพระสงฆ์เป็นทางหนึ่งในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เป็นคนที่มีใจคอสงบร่มเย็น จิตใจอ่อนโยนมีเมตตา

กรุณา นอกจากนี้ยังมีประเพณีการบวชซึ่งไม่แตกต่างจากท้องที่อื่น เพราะทำตามพระวินัยที่บัญญัติไว้ ซึ่งเป็นพิธีทางสงฆ์เสียส่วนใหญ่ ในส่วนของการแต่งงานชาวสุราษฎร์ธานีนิยมยอมรับการแต่งงานที่ถูกต้องตามประเพณีเท่านั้น หากชายหนุ่มพอใจหญิงสาวคนใดก็ต้องบอกผู้ใหญ่ให้ทำการ “แยบ” คือส่งผู้ใหญ่ไปทาบทามกับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงก่อน หากฝ่ายหญิงพอใจนิสัยใจคอ ผู้กวดงชะตาเห็นว่าสมพงษ์กันจะตอบรับเพื่อได้มีการจัดขันหมากสู่ขอหมั้นและแต่งงานกันต่อไป ในการใช้ชีวิตโดยทั่วไปของชาวสุราษฎร์ธานีค่อนข้างเรียบง่าย อาหารการกินที่เป็นเอกลักษณ์คือ อาหารที่มีรสจัด เข้มข้น นิยมกินผักเหนาะ(เครื่องเคียง) และนิยมแกงโดยการใส่ขมิ้น หากเจ็บไข้ได้ป่วยก็ยังคงใช้ยาพื้นบ้านอยู่บ้างในชนบท แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมไปรักษาจากแพทย์ปัจจุบัน ชาวสุราษฎร์ธานียังคงมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และเครื่องรางของขลังอยู่มาก เช่น ทำใจ(ทำด้วยไม้ไผ่ยาวประมาณ 6 นิ้ว) แขนวป้องกันไม่ให้คนลักขโมยผลไม้ การใช้เวทมนต์คาถาปลุกเสกเพื่อให้ผู้ใช้ได้รับเมตตา การใช้ผ้าประเจียด ซึ่งเป็นผ้าที่เสกเลขยันต์เพื่อให้แคล้วคลาดจากภัยอันตราย ในส่วนที่เกี่ยวกับการตายก็จะต้องมีคนที่มีภูมิจักพิริมาเป็นที่ปรึกษา การปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การอาบน้ำศพ การจัดศพ การตั้งศพ การนิมนต์พระมาสวดและแสดงพระธรรมเทศนา บางพื้นที่อาจมีการสวดพระบาลี เป็นต้น

ประเพณีที่ถือปฏิบัติโดยทั่วไปในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีอยู่หลายประเพณี เช่น ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำผู้อาวุโส การทำบุญวันจวบปีจวบเดือนในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 5 และขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ประเพณีทำขวัญข้าวเพื่อระลึกถึงคุณแม่โพสพ ประเพณีสวดหุงเพื่อความ เป็นสิริมงคล ประเพณีรับส่งตายาย เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษและประเพณีลากพระ ปัจจุบันเป็นงานประจำจังหวัดร่วมกับองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) เรียกว่างานประเพณีชักพระทอดผ้าป่าแข่งเรือ จะจัดในวันออกพรรษา คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 และทำพุ่มผ้าป่า ตลอดจนประเพณีขอแรงหรือออกปากช่วยเหลือกันทำงาน ฯลฯ

การละเล่นของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีหลายอย่าง เช่น หนังตะลุง มโนห์รา คำคัก (คำคักเดือนที่เป็นคต) เพลงนา เพลงเรือ ลิเกป่า ส่วนกีฬาของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีหลายอย่างเช่นกัน เช่น มวยไชยา สะบ้า ขนไก่ ขนควาย

[ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์, 2544 : 14-16]

ความรู้เรื่องอำเภอบ้านตาขุน

สภาพทั่วไป

อำเภอบ้านตาขุนมีพื้นที่ทั้งหมด 1,320 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปทางทิศตะวันตกประมาณ 71 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 401 สุราษฎร์ธานี – ตะกั่วป่า ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 ตำบลเขาวง

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอพนมจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอกีรีรัฐนิคม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอควราบุรีจังหวัดพังงา

เขตปกครอง

อำเภอบ้านตาขุนมี 4 ตำบล คือ ตำบลเขาวง ตำบลพระแสง ตำบลพรุไทยและตำบลเขาพัง มี 29 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 12,963 คน (สำรวจ 2540) ปัจจุบันประมาณ 30,000 คน นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 99 และนับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละหนึ่ง มีประชากรตั้งบ้านเรือนก่อนข้างหนาแน่นที่บริเวณริมคลองพุมดวง

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอบ้านตาขุน ตั้งอยู่ระหว่างหุบเขาและลุ่มน้ำ พื้นที่มีลักษณะเป็นสภาพภูเขาและป่าทึบ ประมาณ 2 ใน 3 ส่วนของพื้นที่ทั้งหมด มีลำน้ำ 1 สายไหลผ่าน แต่เดิมเรียกเป็น 2 ชื่อ คือ คลองแสง ในช่วงที่ไหลผ่านตำบลไกรสร ตำบลเขาพัง(ปัจจุบันเป็นสถานที่ตั้งเขื่อนรัชชประภา) และตำบลพระแสง แต่ที่ไหลผ่านตำบลเขาวงและตำบลพรุไทยไปทางอำเภอกีรีรัฐนิคม เรียกว่า คลองพุมดวง ลักษณะอากาศกลางวันร้อน กลางคืนหนาว มีเพียง 2 ฤดู คือ ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคม เป็นฤดูฝน และจากเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคมเป็นฤดูร้อน

การคมนาคม

การคมนาคม ที่ 2 ทาง คือ ทางบกโดยทางหลวงแผ่นดินสายสุราษฎร์ธานี – ตะกั่วป่า ทางเรือโดยอาศัยแม่น้ำพุมดวง(แต่หลังจากสร้างเขื่อนรัชชประภาแล้วก็ไม่สามารถเดินทางได้)

ทรัพยากรธรรมชาติ

ในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ป่าหลากชนิด เป็นสถานที่ตั้งศูนย์วิจัยสัตว์ป่าและพืช มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาศึกษาวิจัยตลอดเวลา มีอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนรัชชประภาซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ก่อสร้างขึ้น มีเนื้อที่ประมาณ 165 ตารางกิโลเมตร ใช้ประโยชน์ในการผลิตกระแสไฟฟ้า การชลประทาน และการท่องเที่ยวเป็นต้น เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติเขาสก หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ สฎ.3 บ้านตาขุนและกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 416

อาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรมประกอบด้วย ยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ และสวนผลไม้ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี [อ้างในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้: 2542 เล่ม 8 หน้า 4013 – 4015]

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ในปี พ.ศ. 2522 ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้สำรวจหาแหล่งโบราณคดี ในโครงการเขี้ยวหลาน บริเวณที่สร้างเขื่อนรัชชประภา(เขื่อนเขี้ยวหลาน) คือ คลองแสง ซึ่งมีผลสรุปดังนี้ คือ

โบราณวัตถุและโบราณสถาน ได้แก่ แหล่งโบราณคดีเฉพาะอำเภอบ้านตาขุน ได้พบเครื่องใช้ คือ ขวานหินขัดของมนุษย์สมัยหินใหม่เท่านั้นที่บริเวณที่ราบแถบคลองแสง มีแถบบริเวณบ้านบางเคียน ปากอม บางแก้ว เขี้ยวกงและบ้านหาดง ส่วนแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ คือ บริเวณต้นน้ำคลองแสง เขตติดต่อกับอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จึงเป็นอันสันนิษฐานได้ว่า บริเวณลุ่มน้ำคลองแสงเคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์และได้อพยพลงมาตามลำน้ำคลองแสงสู่ที่ราบลุ่มคลองพุมดวง และแม่น้ำตาปี เพื่อหาแหล่งตั้งชุมชนใหม่ จนกระทั่งถึงราว ๆ 150 ปี มานี้จึงได้มีผู้คนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มน้ำคลองแสงอีกครั้งและได้อยู่ต่อเนื่องมาถึงสมัยปัจจุบัน

ชื่อบ้านตาขุน สันนิษฐานว่าเป็นชื่อของบุคคลที่ได้แต่งตั้ง “ขุนหัวเมือง” (อุน สุขอุน) แล้วใช้เป็นชื่อเรียกหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลเขาวง เดิมขึ้นกับอำเภอคีรีรัฐนิคม ในอดีตคีรีรัฐนิคมเป็นเมืองที่ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช “ตาขุน” ก็ได้มาตรวจเยี่ยมเมืองคีรีรัฐนิคม

ชาวบ้านก็ได้สร้างบ้านพักรับรองท่านขุนหัวเมืองไว้ในหมู่บ้านนี้ เพราะมีภูมิประเทศเหมาะสม อยู่ติดกับคลองพุมดวง เพื่อสะดวกในการใช้เรือเป็นการคมนาคม จนกระทั่งภายหลังได้โอนเมืองคีรีรัฐนิคมไปขึ้นกับเมืองตะกั่วป่า จนถึง พ.ศ. 2441 ได้ยุบอำเภอบ้านตาขุนเป็นอำเภอคีรีรัฐนิคม ไปขึ้นกับเมืองไชยา จนกระทั่ง พ.ศ.2458 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองไชยาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อมาเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2516 กระทรวงมหาดไทยได้แยกออกจากอำเภอคีรีรัฐนิคม ตั้งเป็น “กิ่งอำเภอบ้านตาขุน” จนถึงวันที่ 9 กันยายน 2519 ได้ตั้งเป็นอำเภอบ้านตาขุน

ในส่วนวัฒนธรรมที่มีใช้วัตถุประกอบด้วยประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต เป็นเรื่องที่ชาวบ้านโดยทั่วไปได้ยึดถือกันก็มีความคล้ายคลึงกันกับอำเภอใกล้เคียง โดยเฉพาะอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพนม เช่น ประเพณีเกี่ยวกับงานบุญ มีการปฏิบัติกันอยู่เป็นปกติ มีวันตรุษ วันสารท เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีความเชื่อที่เกี่ยวกับแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ คือ คลองพระแสง (คลองแสง) คลองไกรศรที่ใช้ในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ [อ้างใน สุราษฎร์ธานีของเรา: ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์, 2544: 79]

ตลอดถึงภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากพัฒนาการ การปรับตัวปรับวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ ที่ประกอบขึ้นด้วยคนไทยและอีกหลายชาติพันธุ์ที่อยู่รวมกันในคาบสมุทร [อ้างใน ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 ภูมิภาค: เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540 : 1182]

ความรู้เรื่องอำเภอคีรีรัฐนิคม

สภาพทั่วไป

คีรีรัฐนิคม เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปทางตะวันตก โดยทางเรือไปตามลำน้ำตาปี-พุมดวง ระยะทาง 60 กิโลเมตร ทางบกโดยทางรถไฟสายสุราษฎร์ธานี ซึ่งเริ่มต้นที่อำเภอพุนพิน-คีรีรัฐนิคม ระยะทาง 38 กิโลเมตร หรือทางรถยนต์แยกจากทางหลวงแผ่นดินสายสุราษฎร์ธานี-ตะกั่วป่า ที่ ก.ก.44 ระยะทางอีก 10 กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอคีรีรัฐนิคม ตั้งอยู่ที่ถนนสุขาภิบาลท่าขนอน หมู่ที่ 1 ตำบลท่าขนอน อำเภอคีรีรัฐนิคม มีพื้นที่ทั้งหมด 1,317.35 ตารางกิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับกิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ในอำเภอคีรีรัฐนิคม เป็นเทือกเขาสูงและสลับซับซ้อนกันไปทางทิศตะวันตกแล้วค่อย ๆ ลาดเอียงมาทางทิศใต้และทิศตะวันออก มีพื้นที่ราบเล็กน้อย ทางทิศตะวันออกพื้นที่ประกอบด้วยป่าไม้และที่ราบประมาณ 2 ใน 3 ส่วน อีก 1 ใน 3 ส่วน เป็นภูเขา มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ป่า มีแหล่งน้ำประกอบด้วย ห้วยหนอง บึง อ่างเก็บน้ำ และลำคลองที่สำคัญ 2 สาย คือ คลองยัน คลองพุมดวง หรือแม่น้ำพุมดวง มีฝนตกชุกระหว่างเดือนพฤษภาคม-ธันวาคมและจะแล้งมากในระหว่างเดือนธันวาคม-เมษายน สภาพดิน ฟ้า อากาศ จะคล้ายคลึงกับภาคใต้ฝั่งตะวันตก

อาชีพ

ประชาชนมีอาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา สวนผลไม้ สวนปาล์มน้ำมัน ทำไร่นา ค้าขาย เลี้ยงสัตว์

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ตามหลักฐานด้านโบราณคดี ซึ่งให้เห็นว่าอำเภอคีรีรัฐนิคมเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่ยุคหินใหม่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดังมีการค้นพบเครื่องมือของมนุษย์ในยุคดังกล่าว และคาดว่าเป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรไชยาไปเมืองตะกั่วป่า มีการขนถ่ายสินค้าจากฝั่งตะวันออกไปยังฝั่งตะวันตก มีโบราณสถานและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ถ้ำลาซี ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองยัน ตำบลบ้านยาง เป็นสถานที่ขุดพบภาชนะดินเผา มี หม้อสามขา ภาชนะดินเผาแบบปากกว้างก้นตื้น

วัดถ้ำสิงขร อยู่ที่ตำบลถ้ำสิงขร ตั้งอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำพุมดวง ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ในลักษณะนั่งห้อยพระบาท มีเจดีย์ก่ออิฐถือปูนสร้างเลียนแบบพระบรมธาตุไชยาองค์เจดีย์ประดับด้วยถ้วยชามโบราณ เป็นวัดที่ทางกรมศิลปากรได้ขึ้น

ทะเบียนไว้ว่าเก่าแก่สมัยอยุธยา มีการจัดงานไหว้พระประจำปี คือ จะเริ่มในราววันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ของทุก ๆ ปี

ในอำเภอคีรีรัฐก่อนมีการสร้างเขื่อนรัชชประภา ชาวบ้านจะมีการแข่งเรือชักพระบำเพ็ญบุญในเทศกาลกฐินกันอย่างสนุกสนาน เกือบทุกวัน 2 ข้างฝั่งแม่น้ำพุมดวงจะมีเรือไว้เป็นพาหนะและใช้ในการแข่งขันเป็นครั้งคราว มา ณ วันนี้นักชาวบ้านอำเภอคีรีรัฐนิคมยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่า ๆ ที่นิยมปฏิบัติกันในภาคใต้มากมาย เช่น ประเพณีสงกรานต์สารทไทย เป็นต้น ก็ยังเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัด [อ้างใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่มที่ 11 : 2542 : หน้า 1054 – 1059]

ความรู้เรื่องอำเภอพุนพิน

สภาพทั่วไป

อำเภอพุนพินแบ่งเขตปกครองออกเป็น 16 ตำบล 94 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 3 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 2 นับถือศาสนาคริสต์ ในปี พ.ศ. 2540 อำเภอพุนพินมีประชากร 88,045 คน

อาณาเขต

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานีและอำเภอบ้านดอน
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านนาเดิมและอำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองและอำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอคีรีรัฐนิคมและกิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอพุนพินมีพื้นที่เป็นป่าและภูเขาทางทิศตะวันตกและทิศใต้ค่อย ๆ ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และมีแม่น้ำลำคลองมากมาย ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำตาปี แม่น้ำพุมดวง มีควนและเนินเขาเตี้ย ๆ ตั้งอยู่ใกล้ ๆ ที่ราบลุ่ม ภูมิอากาศในปีหนึ่ง ๆ มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน ระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนมกราคม ฤดูร้อนจากเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม

อาชีพ

ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยมีเนื้อที่ประกอบการเกษตร ประมาณ 430,620 ไร่ หรือร้อยละ 57.36 ของพื้นที่ทั้งหมด ประกอบด้วยการทำสวนยางพารา การทำสวนมะพร้าว สวนปาล์ม น้ำมัน การเลี้ยงปลาน้ำจืด เป็นต้น

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

พื้นที่บริเวณเนินดินบนควนสราญรมย์ในเขตโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ ได้ขุดพบพระพิมพ์ดิน ที่มีทั้งแบบทวาราวดีและแบบศรีวิชัยปะปนกัน นอกจากนี้ยังพบฐานพระวิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอีกด้วย ศาสนสถานอีกแห่งหนึ่งที่สำคัญก็คือ เขาศรีวิชัย มีศาสนสถานและเทวรูปพระนารายณ์แบบสวมหมวกแขก (ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) นอกจากนี้ในบริเวณเดียวกันนี้ กรมศิลปากรยังขุดพบพระพิมพ์ดินดิบแบบศรีวิชัยอีกด้วย เมืองพุนพิน ได้ตั้งอยู่บนเส้นทางคาบสมุทรตามลำแม่น้ำตาปี-พุมดวง โดยเฉพาะบริเวณเขาศรีวิชัย เป็นแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่นับเนื่องในศาสนาต่าง ๆ ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู โดยเฉพาะศาสนาฮินดูถือว่าได้รับอิทธิพลจากชาวอินเดียที่ได้มาติดต่อค้าขายกับประเทศไทย โดยทางเรือในสมัยโบราณ เพราะมีหลักฐาน พระนารายณ์สวมหมวกแขกและฐานโยนิ ในส่วนศาสนาพุทธ ลัทธิลังกาวงศ์ที่แพร่กระจายเข้ามา ก็มีวัดเก่าแก่ต่าง ๆ ในอำเภอพุนพิน ที่สถาปนาขึ้นเป็นวัดหลวงมาอย่างน้อยในสมัยอยุธยา คือ วัดหัววังน้ำรอบ และวัดเขาพระอานนท์ เป็นต้น

สำหรับที่มาของชื่อ “พุนพิน” นั้น ประชุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ สันนิษฐานว่า ตรงกับชื่อเมือง พาน-พาน หรือ พัน-พัน ในจดหมายเหตุจีน ต่อมาได้เรียกเพี้ยนไปตามสำเนียงพื้นเมือง จนกลายเป็นคำว่า “พุนพิน” ในปัจจุบัน เป็นอำเภอที่เก่าแก่อำเภอหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแหล่งสะสมทางวัฒนธรรม โบราณคดีและประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ยุคเริ่มแรก และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน [อ้างใน สารานุกรมภาคใต้ เล่มที่ 11 : 2542 : หน้า 5510 – 5515]

ความรู้เรื่องเขื่อน

โดยทั่วไปเขื่อนเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นอาคารชนิดหนึ่งที่ปิดกั้นทางน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ และลำน้ำที่ได้จากการเก็บกักซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สรรหาได้โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อ เพื่อเอาไว้ใช้ใน กิจการสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ได้อย่างอเนกอนันต์

ความหมายของเขื่อน

คำว่า “เขื่อน” ตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ให้ความหมายไว้ว่า เครื่องป้องกันไม่ให้ดินริมน้ำพังหรือสิ่งก่อสร้างขึ้นขวางกั้นลำน้ำเพื่อการชลประทาน คำว่า เขื่อน ตรงกับคำว่า DAM ในภาษาอังกฤษ แปลว่า เขื่อนหรือทำนบ(พิทยา คำเด่นงาม, 2542 : 19)

ประเภทของเขื่อน

วิธีการปิดกั้นน้ำโดยทั่วไปชาวบ้านที่มีอาชีพทางการเกษตร ได้กระทำกันเป็นปกติ โดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านนั่นเอง ส่วนแม่น้ำลำคลองก็เป็นเรื่องที่จะต้องใช้เทคนิคเฉพาะความรู้ในระดับสูงหรือเทคโนโลยีขั้นสูงและต้องมีผู้ชำนาญจึงจะกระทำได้ เพราะการกระทำ ดังกล่าว นักวิชาการเขาจึงเรียกว่า “เขื่อน” นั่นเอง และมีมากมายหลายชนิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประโยชน์ในการใช้งานนั่นเอง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. เขื่อนคอนกรีต ซึ่งมีทั้งแบบราบแผ่ แบบโค้ง แบบครึ่ง
2. เขื่อนหินทิ้งดินถม โดยทั่วไปเขื่อนมีหน้าที่ในการเก็บกักน้ำ เพื่อนำมาผลิตกระแสไฟฟ้า และเพื่อชลประทาน

เขื่อนระบายน้ำ เป็นอาคารท่อน้ำแบบหนึ่ง ซึ่งสร้างขวางลำน้ำสำหรับท่อน้ำที่ไหลมาให้มีระดับสูงจนสามารถส่งเข้าคลองส่งน้ำได้ตามปริมาณที่ต้องการในฤดูกาลเพาะปลูก เขื่อนระบายน้ำเป็นอาคารท่อน้ำให้สูงได้ทุกระดับตามต้องการและสามารถระบายน้ำผ่านเขื่อนไปได้ตามต้องการ โดยให้น้ำที่ไหลมาในฤดูฝนระบายผ่านไปได้ทันที

เขื่อนระบายน้ำมีหลายลักษณะเป็นช่องสำหรับให้น้ำไหลผ่านไปได้ตลอดความยาวของตัวเขื่อนแบ่งด้วยตอม่อ เขื่อนระบายน้ำแต่ละแห่งมีจำนวนช่องและขนาดกว้างขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำสูงสุดที่มากในลำน้ำ ซึ่งจะสามารถไหลผ่านได้อย่างปลอดภัยไม่ล้นข้ามเขื่อนและไม่ทำให้ระดับน้ำด้านเหนือเขื่อนท่วมพื้นที่สองฝั่งลำน้ำมากเกินไป ช่องประตูทุกบาน

สามารถยกขึ้นและหย่อนได้ทุกระดับตามต้องการ บานประตูเขื่อนระบายน้ำส่วนใหญ่ทำด้วยเหล็กและมีรูปร่างต่าง ๆ กัน เช่น รูปสี่เหลี่ยมตั้งตรง รูปสี่เหลี่ยมโค้ง เขื่อนระบายต้องสร้างให้มีขนาดมั่นคง ใช้วัสดุคงทนถาวรเป็นหลัก เขื่อนระบายน้ำในประเทศไทยขนาดใหญ่ที่ได้สร้างขึ้นจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เขื่อนเจ้าพระยา เขื่อนวชิราลงกรณ์ เขื่อนพระรามหก เขื่อนเพชร เขื่อนพิมาย เขื่อนห้วยลาง เขื่อนมะขามเฒ่า เขื่อนบ้านคนชุม

ความรู้เรื่องเขื่อนรัชชประภา

ที่ตั้ง เขื่อนรัชชประภา (เขื่อนเชี่ยวหลาน) ตั้งอยู่บนลำน้ำคลองแสง ในท้องที่ตำบลเขาพัง อำเภอตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนรัชชประภา(เขื่อนเชี่ยวหลาน) เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและพลังงานไฟฟ้าที่สำคัญโครงการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้เกิดทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ

ปัจจุบันความต้องการไฟฟ้าในประเทศไทย มีอัตราเพิ่มในเกณฑ์สูงมาโดยตลอดควบคู่ไปกับความเจริญของบ้านเมือง ถึงแม้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) ได้สร้างสายส่งเชื่อมโยงกับส่วนกลางและระบบไฟฟ้าของประเทศมาเลเซีย เพื่อถ่ายเทพลังงานไฟฟ้า จากแหล่งผลิตภายนอกเข้าไปสนับสนุนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอจึงมีความจำเป็นต้องก่อสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอีก

เขื่อนรัชชประภา(เขื่อนเชี่ยวหลาน) และโรงไฟฟ้าพลังน้ำ เป็นโครงการหนึ่งที่มีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) ได้ดำเนินการก่อสร้าง เพื่อเสริมกำลังผลิตไฟฟ้าให้สูงขึ้น ตัวเขื่อนสามารถเก็บน้ำได้จุ 5,640 ล้านลูกบาศก์เมตร ส่วนโรงไฟฟ้าพลังน้ำได้ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าจำนวน 3 เครื่อง รวมกำลังผลิตติดตั้ง 240,000 กิโลวัตต์ พร้อมด้วยสายเพื่อเชื่อมโยงกับระบบส่งไฟฟ้าที่มีอยู่ในปัจจุบัน

เนื่องในวโรกาส มหามงคลสมัยวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบในปี พ.ศ. 2530 เขื่อนเชี่ยวหลานได้รับพิจารณาให้เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติตามที่รัฐบาลได้ถวายนับเป็นเกียรติอันยิ่งใหญ่ของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความเป็นมาของโครงการสร้างเขื่อนรัชชประภา

สืบเนื่องจากรัฐบาล โดยกรมชลประทาน ต้องการพัฒนาลุ่มน้ำตาปี – พุมดวง โดยความร่วมมือกับรัฐบาลประเทศฝรั่งเศส ส่งคณะผู้เชี่ยวชาญมาสำรวจพื้นที่เมื่อ พ.ศ. 2510 – 2511 ก่อนสร้างเขื่อน จากผลการศึกษาช่วงแรกได้จัดทำแผนแม่บท เมื่อ พ.ศ. 2515 ได้กำหนดแผนเป็น 3 ส่วนได้แก่

1. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบริเวณลำนํ้าคลองแสง
2. การก่อสร้างโครงการบริเวณลำนํ้าคลองยัน
3. การก่อสร้างโครงการย่อยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการชลประทาน การป้องกัน อุทกภัย ประมง และการคมนาคมทางน้ำ ฯลฯ

หลังจากนั้นได้ศึกษาเรื่อย ๆ จน พ.ศ. 2517 กรมชลประทานก็รายงานผลการศึกษาความเหมาะสมดังกล่าวให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) ได้รับไปพิจารณาเสนอต่อโครงการให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง จนวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2525 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติโครงการสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเชี่ยวหลาน ภายในวงเงินลงทุนรวม 7,035,10 ล้านบาท ทั้งแหล่งเงินทุนภายในและภายนอกประเทศ (เงินกู้ต่างประเทศ)

ในระหว่างการสำรวจโครงการ ก็มีกลุ่มชาวบ้านและเอกชนต่อต้านอย่างรุนแรง จนในที่สุด ก็มีการศึกษาผลกระทบทุกด้าน ทั้งวิถีชีวิตชาวบ้านและระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม จนเป็นที่แน่นอนว่ามีประโยชน์กับชาวบ้าน 2 ฝั่งแม่น้ำประมาณ 400 ครัวเรือน ได้ดำเนินการมาเป็นลำดับจนแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2530 ได้มีพิธีเปิดเขื่อนรัชชประภา อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จุดประสงค์การสร้างเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนเชี่ยวหลาน)

1. เพื่อการชลประทาน
2. เพื่อการผลิตไฟฟ้า
3. เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ
4. เพื่อบรรเทาอุทกภัย
5. เพื่อเจือจางน้ำเสียและผลักดันน้ำเค็ม
6. เพื่อการท่องเที่ยว

ประโยชน์ของการสร้างเขื่อนรัชชประภา

เขื่อนเชี่ยวหลาน ทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน ซึ่งจุน้ำได้ 5,640 ล้านลูกบาศก์เมตร เขื่อนจะเก็บกักน้ำเอาไว้ในหน้าฝน ปล่อยน้ำส่วนใหญ่ในหน้าแล้ง เพื่อใช้ประโยชน์ตามความต้องการและเตรียมรับน้ำในฤดูฝนใหม่เป็นประจำปี ดังนั้นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนก็คือ ผลดีจากการมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ การเก็บกักน้ำในฤดูฝน การปล่อยน้ำในฤดูแล้ง แต่โดยที่เขื่อนนี้เก็บน้ำได้จำนวนมหาศาล จึงให้ผลดีในปริมาณมากขึ้นตามส่วน ประกอบกับสภาพภูมิประเทศอำนวย สามารถนำเทคโนโลยีเข้าไปคัดแปลง เปลี่ยนแรงเชี่ยวไหลของน้ำเป็นกำลังงานในการผลิตไฟฟ้าขนาดใหญ่ได้ด้วย เขื่อนแห่งนี้จึงให้ประโยชน์เพิ่มขึ้นอีก กล่าวคือ

1. ด้านชลประทานเพื่อการเพาะปลูก ปริมาณน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนเป็นผลดีต่อการเพาะปลูกพืชบริเวณสองฝั่งแม่น้ำตอนล่าง เมื่อมีการปรับปรุงให้เกิดระบบชลประทานเข้าไปเสริมแล้ว จะช่วยการเพาะปลูกในท้องที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอบุพผิน สามารถทำนาปรังและปลูกพืชฤดูแล้งได้ผลดี รวมเนื้อที่ 91,875 ไร่ ให้ผลิตผลทางการเกษตรมีมูลค่าประมาณปีละ 175 ล้านบาท

2. การบรรเทาอุทกภัย การกักเก็บน้ำของเขื่อนในฤดูฝน จะช่วยลดความรุนแรงของภาวน้ำท่วมในพื้นที่ตอนล่างได้เป็นอย่างดี ดังที่ได้ศึกษาพบว่า เมื่อมีเขื่อนแล้ว พื้นที่ตอนล่างบริเวณที่เคยเกิดน้ำท่วมในรอบ 2 ปีจะไม่เกิดขึ้นอีกเลย

3. การเจือจางน้ำเสียและผลักดันน้ำเค็ม สภาพของลำน้ำธรรมชาติโดยทั่วไปจะมีน้ำไหลน้อยในหน้าแล้ง แม่น้ำตาปี – พุมดวง ก็เช่นเดียวกัน แต่ถึงจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นก็ยิ่งต้องการน้ำเพิ่มขึ้น และมีการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในลำน้ำมากขึ้นด้วย ดังนั้น ในช่วงฤดูแล้ง จึงมักเกิดปัญหาน้ำในลำน้ำเน่าเสีย ขณะเดียวกันที่ปากแม่น้ำก็จะมีน้ำเค็มรุกล้ำลึกเข้ามาตามลำน้ำ ปัญหาดังกล่าวนี้เขื่อนเชี่ยวหลานสามารถปล่อยน้ำจำนวนมากไปเจือจางน้ำเสียได้ตลอดลำน้ำ ทั้งยังเป็นผลให้มีน้ำจำนวนมากไหลไปปะทะด้านทานการรุกล้ำของน้ำเค็มที่ปากแม่น้ำ จึงช่วยแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

4. การประมง อ่างเก็บน้ำเขื่อนเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่มากแห่งหนึ่ง มีระดับน้ำตื้นลึกแตกต่างกันไปตามตารมสภาพภูมิประเทศ จึงเป็นธรรมชาติที่เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งปลาและกุ้งชนิดต่าง ๆ เวลานี้กรมประมงและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้ร่วมมือกันปล่อยสัตว์น้ำจำนวนมาก และเริ่มให้ผลผลิตมากพอที่จะเป็นอาชีพของราษฎร

แล้ว จากการศึกษาพบว่า เชื้อนเชื้อวหุลานจะให้ผลผลิตด้านประมงน้ำจืดประมาณปีละ 1,550 ตัน มีมูลค่าไม่ต่ำกว่า 23 ล้านบาท จึงเป็นการสร้างงานอาชีพที่มีรายได้มั่นคงแก่ราษฎรสืบไป

5. การท่องเที่ยว จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวสมบูรณ์อยู่แล้ว ยังมีเชื้อนเชื้อวหุลานเกิดขึ้น นับว่าได้มีสิ่งเชิดหน้าชูตาที่สำคัญเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง อ่างเก็บน้ำเชื้อนเชื้อวหุลาน มีเกาะหลายเกาะแวดล้อมด้วยธรรมชาติป่าเขาที่ยังมีสภาพป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดบรรยากาศเหมาะกับการท่องเที่ยว เชื้อนนี้จึงเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างดี ส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดเติบโตขึ้นทั้งปริมาณนักท่องเที่ยวที่จังหวัดนี้ จากสถิติที่ผ่านมาปรากฏว่ามีประชาชนสนใจไปดูการก่อสร้างเขื่อนเดือนละหลายหมื่นคน แสดงว่าเชื้อนเชื้อวหุลานมีแนวโน้มที่จะเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ดีในอนาคต

6. การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ แหล่งผลิตไฟฟ้าเป็นแหล่งผลิตพลังงานที่ต้องสร้างขึ้นให้พอเพียงกับความต้องการ ในปัจจุบันนี้มีความต้องการไฟฟ้าสูงมาก ทั้งในกิจการธุรกิจบริการและอุตสาหกรรม ซึ่งมีผลสนับสนุนความเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังมีความต้องการไฟฟ้าเพื่อกระจายการใช้ไฟฟ้าไปสู่ชุมชนชนบทต่าง ๆ ตามเป้าหมายของรัฐบาลอีกด้วย การผลิตไฟฟ้าตามปกติจะต้องใช้น้ำมันเชื้อเพลิงหรือทรัพยากรพลังงานอย่างอื่น ซึ่งล้วนแต่มีราคาแพงและมีอยู่จำกัด แต่การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำได้พลังงานไฟฟ้าจากการปล่อยน้ำจากเขื่อน ไม่มีการหมดเปลืองเชื้อเพลิง มีน้ำหมุนเวียนมาให้ใช้เป็นประจำปี จึงเป็นแหล่งผลิตที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ไฟฟ้าพลังน้ำของเชื้อนเชื้อวหุลานเพิ่มกำลังผลิตไฟฟ้าในภาคใต้ถึง 240,000 กิโลวัตต์ได้เฉลี่ยปีละ 555 ล้านกิโลวัตต์ชั่วโมง สามารถทดแทนการผลิตด้วยน้ำมันเตาได้ 140 ล้านลิตร ดังนั้น จึงช่วยเสริมให้ระบบไฟฟ้าในภาคใต้มั่นคงยิ่งขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินกิจการไฟฟ้าและลดค่าใช้จ่ายในการผลิตลงได้

7. ประโยชน์อื่น ๆ การก่อสร้างไฟฟ้าพลังน้ำเชื้อนเชื้อวหุลาน เป็นงานก่อสร้างขนาดใหญ่ มีระยะเวลาดำเนินการหลายปี ระหว่างที่ทำการก่อสร้างนี้ได้ก่อให้เกิดการจ้างงาน การจับจ่ายใช้สอย ก่อให้เกิดการสะพัดทางการเงินอย่างกว้างขวาง ช่วยกระจายรายได้ในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก อีกประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นงานก่อสร้างใหญ่ ซึ่งมีไม่มากนัก จึงเป็นที่สนใจของวงการศึกษาสาขาต่าง ๆ มีคณาจารย์และกลุ่มนักศึกษาเดินทางไปศึกษาหาประสบการณ์เป็นจำนวนมาก นับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษาวิชาชีพ

ต่าง ๆ อยู่ไม่น้อย นอกจากนี้ การอพยพและช่วยเหลือราษฎรจากพื้นที่โครงการก็เป็นการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการอย่างดีช่วยให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล และเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายปกครอง [หนังสือที่ระลึกพิธีเปิดเขื่อนรัชชประภา, 2530 : 67 – 69]

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่นักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งมีทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ (Structural Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) นักชีววิทยาชาวอังกฤษ ท่านได้เปรียบเทียบสังคมเหมือนกับร่างกายของสิ่งมีชีวิต เมื่อใดอวัยวะทุกส่วนในร่างกายทำงานประสานเชื่อมโยงกันเป็นปกติ เมื่อนั้นชีวิตก็ดำรงอยู่ได้ ฉะนั้นใด สังคมเมื่อโครงสร้างและส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมทำหน้าที่ของตนประสานเชื่อมโยงกับผู้ที่เกี่ยวข้องก็เป็นสาเหตุให้สังคมอยู่รอดได้ ฉะนั้น [สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536:25-26]

ออกัสต์ คอมท์ (Auguste Comte: 1789 -1859) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ได้อธิบายว่าสังคมประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ เช่น มีคน กลุ่มชน ครอบครัว ชนชั้น โครงสร้าง เป็นต้น เหมือนกับร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ มีทั้งเซลล์ หัวใจ ปอด เป็นต้น ส่วนประกอบเหล่านั้น จะทำหน้าที่ของมันเอง และประสานสัมพันธ์กัน สังคมจึงอยู่รอดได้ [อนันต์ ใจสมุทร, 2543 : 181]

เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer : 1820 –1903) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ได้เน้นย้ำการเปรียบเทียบการทำงานของโครงสร้างหรือส่วนต่างๆ ของสังคม กับการทำงานของอวัยวะของร่างกาย ส่วนวิวัฒนาการของสังคมเขาเชื่อว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ขั้นที่ดีกว่า กล่าวคือ สังคมจะมีขนาดใหญ่ขึ้นโดยเพิ่มส่วนต่าง ๆ แล้วจะเพิ่มความซับซ้อนยิ่งขึ้น ในขณะที่ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้จะทำงานแตกต่างกันมากขึ้นแต่ยังคงทำงานประสานสัมพันธ์กัน [อนันต์ ใจสมุทร, 2543: 181 – 182]

โรเบิร์ต เมอร์ตัน (Robert Merton) ผู้เป็นศิษย์คนสำคัญของพาร์สัน ได้กล่าวประเด็นทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ที่สำคัญ คือ ความเป็นเอกภาพและสากลภาพของระบบของสิ่งต่าง ๆ ของสังคม ที่ทุกสังคมจะขาดเสียมิได้ กล่าวคือ ทุก ๆ สังคมต้องมีระบบการทำงานทั้งที่มีหน้าที่ชัดเจน ไม่มีหน้าที่อย่างแอบแฝงต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคม และวัฒนธรรม [สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536:50-51]

อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim : 1818 – 1917) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ท่านได้กล่าวว่า สังคมจะอยู่รอดได้ต้องมีการยึดเหนี่ยวทางสังคมแบบเครื่องจักร (Mechanical Solidarity) โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลคือค่านิยม จารีตประเพณี ความเชื่อ ทศนคติของบุคคลในสังคม เป็นตัวประสาน สังคมจึงอยู่รอดได้ [อนันต์ ใจสมุทร, 2543: 182]

ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons : 1902 – 1979) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้พัฒนาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้เสนอแนวคิดว่าการกระทำ (Action) มีความสำคัญมาก ในการอธิบายและศึกษาระบบสังคม การกระทำระหว่างกันของผู้กระทำสามารถวิเคราะห์บุคคลต่าง ๆ ในสังคมได้และจะเกิดเป็นระบบสังคมขึ้นมีกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้ระบบสังคมเกิดขึ้นอย่างมีระเบียบ สมาชิกในสังคมมีบรรทัดฐานเป็นแนวทางปฏิบัติไปตามบทบาทหน้าที่ โดยมีค่านิยมความเชื่อทางวัฒนธรรมแทรกอยู่ในระบบของสังคม [สุนทร พูนเอียด, 2543: 112]

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Theory of cultural diffusion)

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หมายถึง นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ ที่สังคมคิดค้นประดิษฐ์สร้างขึ้นมา แล้วสังคมอื่น ๆ ได้มาเรียนรู้และรับไปปฏิบัติการ ซึ่งเป็นไปในลักษณะจากกลุ่มชนสู่กลุ่มชน และเป็นที่ยอมรับกันว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นมักจะเกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมสังคมนั้นเข้ามามากกว่าการประดิษฐ์ คิดค้นสร้างสรรค์ วัฒนธรรมภายในสังคมนั้นเอง [สุนทร พูนเอียด, 2543: 114]

อนันต์ ใจสมุทร (2543 :142 – 143) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ในปัจจุบันเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ตามปกติสังคมที่เจริญกว่าจะแพร่กระจายไปสู่สังคมที่ด้อยกว่า สภาพเหล่านี้มีทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อชีวิตมนุษย์ และโดยธรรมชาติของมนุษย์จะยินดีแลกเปลี่ยนสิ่งใหม่ ๆ และยอมรับสูญเสียสิ่งเก่าบางอย่างเป็นการทดแทน นี่คือธรรมชาติของมนุษย์ในสังคม มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

อเล็กซ์ อิงเกิลส์ (Alex Inkeles) มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ (Transformation of the Nature of Man) หรือการเปลี่ยนคุณสมบัติดั้งเดิมทั้งภายนอกคือ สภาพแวดล้อม และภายใน คือ ทักษะคติ ค่านิยม ความรู้สึกรักของคน เป็นต้น ให้กลายมาทันสมัย ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่มีส่วนในการพัฒนาสังคมในทุกเรื่อง

ประเวศ วะสี [อ้างใน ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน : 2543: 150] ได้กล่าวถึงวิกฤตการณ์สังคมไทยใน 3 ประเด็นหลักคือ วิกฤตการณ์คนจน หมายถึง คนส่วนใหญ่ของประเทศยากจนเพราะคนรวยผูกขาดทรัพย์สินเป็นเจ้าของกิจการใหญ่ๆ, วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม หมายถึงสภาพธรรมชาติที่มีอยู่ ถูกทำลายอย่างรวดเร็ว เช่น แม่น้ำลำธารเน่าเหม็น ป่าไม้ สัตว์ สภาพแวดล้อมถูกทำลายด้วยมนุษย์ ทำให้เสียสมดุล และประการสุดท้ายคือ วิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม หมายถึง ความเสื่อมทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ โดยเฉพาะการรับวัฒนธรรมที่ต่างประเทศแพร่กระจายเข้ามาทางสื่อต่าง ๆ คนไทยส่วนมากขาดปัญญาในการพิจารณาที่จะเลือกเอาในสิ่งที่เหมาะสมกับสังคมตนเอง ทั้งในส่วนวัฒนธรรมวัตถุและมิใช่วัตถุ (Material Culture and Non-Material Culture)

อนันต์ ใจสมุทร (2543: 118 – 119) กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ว่าจะยืมวัฒนธรรม (Culture Borrowing) ของสังคมอื่นมาหรือไม่ก็ตาม ก็จะมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมของคน ก่อให้เกิดปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนหรือของทั้งสองกลุ่มที่ติดต่อกันแล้วแต่ละกลุ่มก็ดำรงชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตน

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในยุคเริ่มจากสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนาได้รับเอาวัฒนธรรมสิ่งใหม่ ๆ มาจากประเทศนักล่าอาณานิคม เพราะถือว่าเป็นแม่แบบในการพัฒนาด้วยเฉพาะสังคมดั้งเดิม คือ เกษตรกรรมก็จะเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้ประชากรคาดหวังว่า เมื่อนำเอาแบบอย่างสังคมที่เจริญแล้วนำมาปฏิบัติก็จะทำให้คุณภาพชีวิตของพวกเขาดีขึ้นกว่าเดิม [สุนทร พูนเอียด, 2543: 115]

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Eco-Cultural Theory)

แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีมานุษยวิทยาทางสังคมและวัฒนธรรม . เกิดจากนักวิชาการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ทราบถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นเรื่องราวระบบที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งในโลก ต้องมีการพึ่งพาเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กัน และในทางกลับกัน หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีผลกระทบในทางลบกันย่อมมีผลต่อสิ่งอื่น ๆ ตามมาด้วย [อนันต์ ใจสมุทร, 2543: 206]

อนันต์ ใจสมุทร (2543:209) ได้กล่าวว่า การพัฒนาโครงการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ต้องคำนึงถึงระบบนิเวศวิทยาเพราะสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์

ไวท์ (White: 2546 : 2) ได้สืบค้นวิวัฒนาการวัฒนธรรมโดยทั่วไป (Evolution of general Culture) ในเรื่องลำดับขั้นความซับซ้อนทางสังคมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ได้ประดิษฐ์คิดค้น นำมาเป็นเครื่องมือในการจัดองค์กรทางสังคมและการเมืองที่มีความสลับซับซ้อน การต่อสู้ในเชิงปัญญา ได้ให้วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม

จูเลียน สจิวัด (Julian Steward: 2546: 2) ได้กล่าวเน้นย้ำวัฒนธรรมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปรับประยุกต์ไปตามเงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมเฉพาะแห่ง รูปแบบขั้นตอนวิวัฒนาการที่ปรากฏในการประยุกต์ก็คล้ายกัน ตามเงื่อนไขทางธรรมชาติ และการวิวัฒนาการของแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ก็เป็นสัญลักษณ์ที่สามารถสังเกตเห็นได้ เพราะเป็นการก่อตัวขึ้นในสาธารณะโดยผ่านการรับรู้ของผู้คน

สะลินท์(Sahlins) และ เซอร์วิซ(Service) (2546 : 3) ได้กล่าวในเรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ว่าเป็นเรื่องที่ยึดถือตามโบราณคติกระแสหลักที่มีหลักฐานมั่นคงในแนวคิดตามสายวิวัฒนาการ โดยใช้แนวคิดการปรับประยุกต์ เพื่ออธิบายการพัฒนาการจัดการและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสังคม และเป็นแนวคิดในการศึกษาเชิงวัตถุนิยมในช่วงทศวรรษที่สิบหก

จูเลียน ฮักเล(Julian Huxley: 2546 : 6) ได้กล่าวถึงมุมมองต่อเป้าหมายของมนุษย์ (Man's View of Destiny) ว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม ได้เสนอมุมมองใหม่ ให้ความสนใจทั้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างภายใน(จิตนิยม) และภายนอก(วัตถุนิยม) และทำให้เห็นถึงต้นเหตุสำคัญของการเคลื่อนไหวปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

มาร์วิน(Marvin: 1966) และรอย(Roy:1967) ได้กล่าวเน้นย้ำทฤษฎีระบบได้อธิบายการดำรงอยู่ของส่วนเล็ก ๆ ในวัฒนธรรมเฉพาะแห่ง ผ่านแนวคิดเชิงประยุกต์หรือระบบการจัดการเชิงหน้าที่ เช่น พิธีกรรมไคโค(Kaiko) ของชาวมาริง(Maring) เป็นการป้องกันความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การจัดการดูแลความสมดุลของการกระจายอาหาร ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับห่วงโซ่อาหารในทางเกษตรกรรมทั้งหมด เป็นเรื่องระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ที่จะต้องพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อมที่พึ่งพาอาศัยกันอย่างเป็นระบบนั่นเอง

ทฤษฎีวัฒนธรรมเป็นเรื่องการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมของมนุษย์และสังคม เป็นวิธีศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อม เพื่อนำมาอธิบายลักษณะแบบแผนวัฒนธรรมบางประการ

[อนันต์ ใจสมุทร, 2543: 206]

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า ปัญหาสัตว์สูญพันธุ์ เกิดภัยแล้ง และอากาศเสีย เรื่องน้ำเสีย ป่าถูกทำลาย น้ำมันรั่วไหลลงในทะเล ขยะไม่มีที่ทิ้ง ขยะและของปฏิกูลเคลื่อนตามชายหาด ฯลฯ นับวันทวีความรุนแรงมากขึ้น และประชาชนก็เรียกร้องมากจนเป็นที่มาของการออกกฎหมาย Clean Air Act Wilderness Act และ Water Quality Act หรือแม้กระทั่งเกิดองค์การกรีนพีซ(Green Peace) ตลอดถึงมีสภาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (Council on Environmental Quality) ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่มนุษย์ทุกคนต้องรับผิดชอบ

[การพัฒนายั่งยืน : พระธรรมปิฎก, 2539 : 45 – 47]

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นลักษณะทฤษฎี มิถือว่าเป็นความจำเป็นที่จะได้เป็นหลักใช้ประกอบในการอ้างอิงให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งคุณและโทษ หรือผลกระทบทางลบในการสร้างเขื่อน

ประโยชน์ของเขื่อน

มนุษย์ได้มีความรู้เรื่องเขื่อนและสร้างเขื่อนมาเป็นเวลาประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว และได้คิดค้นมาโดยตลอดที่จะจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประโยชน์ต่อมนุษยชาติอย่างเอนกอนันต์

ดังนั้นเขื่อนจึงเป็นสิ่งก่อสร้างทางวิศวกรรมที่ได้พัฒนามาจากสมองของมนุษย์ที่จะเอาชนะธรรมชาติ หรือต้องการเอาชนะธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่มนุษย์ เขื่อนก็เป็นนวัตกรรมชิ้นหนึ่งที่สำคัญ ที่จะมียุทธศาสตร์ในด้านให้คุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อชาวโลก ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนชลประทานและการเกษตร หรือเขื่อนอเนกประสงค์ที่จะให้ประโยชน์ในด้านพลังงานไฟฟ้า การป้องกันอุทกภัย การจับได้น้ำเค็ม การคมนาคมทางน้ำ การประมงและแหล่งเพาะพันธุ์ปลา รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่ทำรายได้ให้กับประเทศในปีหนึ่ง ๆ อย่างมหาศาลทีเดียว

[อ้างอิงใน เขื่อนรัชชประภา, 2530 : 67 – 69]

ผลกระทบที่เกิดจากการสร้างเขื่อน

การสร้างเขื่อนก่อให้เกิดปรากฏการณ์แผ่นดินไหว อันเนื่องมาจากการปรับตัวของเปลือกโลกที่เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำและขบวนการผลิตน้ำมัน เป็นต้น ในปัจจุบันประชากรของโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ทำให้มีการขุดและนำทรัพยากรขึ้นมาใช้อย่างมากมาย รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนพลังงาน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รัฐมีนโยบายโครงการการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำเพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้า เพื่อการจัดสรรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติทั้งสิ้น

การเปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลตามมติของคณะรัฐมนตรี ได้ส่งผลกระทบเกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจและระบบการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านผลิตพลังงานไฟฟ้า ได้แก่ เกิดการสูญเสียพลังงานไฟฟ้าที่เคยผลิตได้ หากใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง เพื่อผลิตไฟฟ้าทดแทนส่วนที่ขาดหายไป ผู้ใช้ไฟฟ้าทั่วประเทศต้องรับภาระค่าไฟฟ้าเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น
2. ด้านเกษตร สถานีสูบน้ำไฟฟ้า เพื่อให้ชาวนาได้ใช้น้ำทำนาในช่วงฤดูแล้ง หรือบางปีฝนทิ้งช่วง พอมีการเปิดเขื่อน น้ำลดลงต่ำ ก็ไม่สามารถสูบน้ำได้
3. ด้านการประมง ชาวบ้านเลี้ยงปลาในกระชัง เมื่อน้ำลดลง ทำให้น้ำมีจำนวนน้อย เกิดการเน่าเสีย ปลาตายเป็นจำนวนมาก

4. ด้านความเป็นอยู่ของประชาชน ในส่วนการสูบน้ำของระบบประปาหมู่บ้านที่เครื่องสูบน้ำอยู่บนแพ เมื่อน้ำลดลงก็สูบน้ำขึ้นมาใช้ไม่ได้ ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใช้น้ำ [อ้างใน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2544 : 10 – 11]

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีนโยบายในการพัฒนาประเทศเป็นต้นมา การสร้างเขื่อนถือว่าเป็นแนวทางสนับสนุนในการพัฒนาที่สำคัญ แต่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เมื่อพูดถึงเรื่องเขื่อน ก็จะมีการต่อต้านจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งนักอนุรักษ์ ชาวบ้านในพื้นที่ นักวิชาการ และ NGO เกือบทุกมุมโลก เพราะพวกเขามีความเห็นว่าเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตอย่างมากมายมหาศาลทีเดียว [อ้างใน มติกรรมาธิการเขื่อน โลก, 2539 : 19]

กระบวนการตัดสินใจในการสร้างเขื่อน

โครงการสร้างเขื่อนมีทั้งผลดีผลเสีย จากประสบการณ์และบทเรียนทั่วโลกเกือบ 40 ประเทศ มีข้อสรุปว่า การสร้างเขื่อนต้องเน้นที่คุณประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นสำคัญ หากมีการลงทุนไม่คุ้มค่ากับการสูญเสียทุนทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน ก็ไม่ควรอย่างยิ่ง ดังนั้น ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ กลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์ กลุ่มใดเสียหรือประสบปัญหา รวมทั้งต้องหาทางเลือกต่าง ๆ ที่ดีกว่าและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมตามสัดส่วนที่เป็นธรรม และหากมีส่วนเสียมากกว่าส่วนดี ก็ต้องมีหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบอย่างชัดเจนและจริงจัง

[อ้างใน www.Searin.org/WD.htm., 13 ก.พ. 46 : 1]

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

ในการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือ เอิร์ธ ซัมมิต ที่เมืองโยฮันเนสเบิร์ก แอฟริกาใต้ [Daily News, 5 ก.ค. 46 : หน้า 6] โดยสำนักข่าวเอพีรายงานสรุปได้ดังนี้

กลุ่มประเทศอุตสาหกรรม โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกา รวมทั้งชาติอื่น ๆ ที่ร่ำรวย ใช้อิทธิพลเข้าครอบงำ พยายามเอาทรัพยากรจากประเทศที่ยากจนเป็นสาเหตุให้ทรัพยากรทั่วโลกย่อยหรือหมดไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เป็นปัญหาโลกร้อน เกิดภาวะเรือนกระจก สภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวน ตลอดจนการลดจำนวนอย่างรวดเร็วหรือสูญพันธุ์ของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ หรือความหลากหลายทาง

ชีวภาพถูกห้ามน้อย่างรุนแรง กำลังฆ่าและจะหมดสิ้นไปจากโลก ทั้งนี้รวมทั้งน้ำและพลังงานหมุนเวียน และพยายามผลักดันให้ขยายขอบเขตไปถึงเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำด้วย

ดังนั้นในที่ประชุม เอิร์ธ ซัมมิต—จึงได้มีการเรียกร้องให้ทุกประเทศให้สัตยาบันอนุสัญญาเกียวโตปี 1997 และต้องให้ได้ผลเด่นชัดภายในปี 2015 ในการประชุมครั้งนี้ประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับทั้งเป้าหมายและกรอบระยะเวลา เพื่อเป็นข้อแลกเปลี่ยนกับข้อต่อรองด้านพลังงานของตน ทั้งนี้เป้าหมายหลักคือ ให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้ใช้กันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม เพื่อช่วยลดปัญหาความขาดแคลน อดอยากของประชากรโลก รวมไปถึงเพื่อช่วยยืดเวลาทรัพยากรทางด้านชีวภาพทุกชนิดด้วย

จากการศึกษาของคณะกรรมการเขื่อนโลกใน 79 ประเทศ ได้มีการประมวลผลการสร้างเขื่อนจำนวนกว่า 1,000 แห่ง พบว่า เป็นแหล่งกำเนิดไฟฟ้าพลังน้ำร้อยละ 19 โดยประเทศกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ นอกจากนี้ยังให้ประโยชน์ในแง่ชลประทานร้อยละ 10-40 ซึ่งช่วยผลิตอาหารร้อยละ 12-13 ตลอดจนมีบทบาทในการดูแลทรัพยากรแหล่งน้ำและป้องกันน้ำท่วม แต่ผลประโยชน์จากเขื่อนที่ได้มาเกือบทุกแห่งต้องแลกมาด้วยต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ไม่อาจจะประเมินค่าเป็นตัวเลขได้ และชุมชนที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่อยู่ในฐานะข่าแย้อยู่แล้ว มีรายงานว่า การสร้างเขื่อนเป็นสาเหตุให้บุคคลทั้งโลกต้องพลัดถิ่นมากถึง 40-80 ล้านคน แม้รัฐจะมีมาตรการแก้ไข แต่ไม่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงเป็นที่มาของโครงการสร้างเขื่อนโดยภาพรวม คนส่วนมากเห็นว่าไม่มีความจำเป็นและยอมรับไม่ได้ เพราะพวกเขาเห็นว่ามีความเสี่ยงมาก ต่างกับภาครัฐที่มีหลักประกันความเสี่ยง กล่าวคือ อาศัยหลักประกันความเสี่ยงร่วมกันแหล่งเงินกู้ คือ ทั้งผู้กู้และเงินกู้อย่างเป็นหลักประกันให้กันและกัน แต่ความเสี่ยงของผู้มีผลกระทบกลับไม่มีหลักประกันแถมต้องได้รับความเสี่ยงโดยไม่สมัครใจ ทำอย่างไรถึงจะให้หลักประกันสำหรับกลุ่มบุคคลดังกล่าว [อ้างใน www.searin.org/WD.htm, 13 ก.พ. 46 : 1]

บทที่ 3

ประวัติชุมชนและวิถีชีวิตชาวบ้านก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา

การศึกษาครั้งนี้ ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน ในการนี้ ได้มีประเด็นที่ได้ศึกษาจากชาวบ้านพื้นที่เป้าหมายดังนี้

1. ประวัติชุมชน
2. วิถีชีวิตชาวบ้านก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา

ทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวข้างต้น จะใช้เป็นกรอบในการศึกษาข้อมูลจากชาวบ้านทั้ง 3 อำเภอที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย คือ 2 ฝั่งแม่น้ำพุมดวงภายในรัศมีประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งมีรายละเอียดที่จะต้องศึกษาตามลำดับ ดังนี้

ประวัติชุมชนอำเภอบ้านตาขุน

จากการสำรวจพื้นที่โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย พบว่า อำเภอบ้านตาขุน มีพื้นที่ทั้งหมด 1,300,000 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 29 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 13,200 คน ชาวบ้านประมาณร้อยละ 50 เป็นบุคคลที่ย้ายมาจากที่อื่น ทั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและที่อื่น ๆ ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุดในพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในการนี้ ผู้ศึกษาจะได้แยกชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย ออกเป็นตำบลดังนี้

1. ตำบลพรุไทย ประกอบด้วยชุมชนบ้านทิวสุข บ้านวัด บ้านพรุไทยหรือท่าพรุไทย บ้านบนทุ่ง บ้านคลองพิกุล บ้านหาดคั่น และบ้านควนทอง ชาวบ้านส่วนมากมีอาชีพทางการเกษตร มีการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ หางของป่า ไร่จ้าง เป็นต้น ชุมชนมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 20 ปี สมาชิกชุมชนส่วนมากประมาณร้อยละ 50 จะย้ายมาจากที่อื่นทั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดใกล้เคียง

2. ตำบลเขาพัง ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเขี้ยวหลาน และชุมชนบ้านหน้าชะ ทั้ง 2 ชุมชน ได้ย้ายมาจากชุมชนบ้านไกรสร ตำบลไกรสร ปัจจุบันเป็นพื้นที่บริเวณที่ตั้งเขื่อนรัชชประภา ชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตร ลำสัตว์และหางของป่า อายุชุมชนประมาณ 19 ปี แต่หากรวมอายุที่อยู่ในถิ่นเดิม คือ บ้านไกรสร ก็มีอายุประมาณ 100 ปี หรือหนึ่งชั่วอายุคน

3. ตำบลพะแสงหรือพระแสง ประกอบด้วย ชุมชนบ้านปากชวดและชุมชนบ้านปากน้ำ ชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตร หางของป่า ลำสัตว์ และประมงเพื่อยังชีพ ชุมชนนี้มีประวัติชุมชนที่ยาวนาน โดยเฉลี่ยประมาณ 30 ปี สมาชิกชุมชนส่วนมากเป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม

4. ตำบลต้นขวน ประกอบด้วยชุมชนบ้านควนใหม่และบ้านปากกล้วย ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตร อายุชุมชนโดยเฉลี่ยประมาณ 15 ปี สมาชิกชุมชนเป็นผู้อยู่ในท้องถิ่นนี้มาแต่ดั้งเดิม

5. ตำบลเขาวง ประกอบด้วย ชุมชนบ้านถ้ำนอน บ้านเขาวง บ้านตาขุน และบ้านตลาด มีอาชีพทางการเกษตร ค้าขาย อายุชุมชนโดยเฉลี่ยประมาณ 20 ปี สมาชิกชุมชนประมาณ 10 เปรอร์เซ็น ย้ายมาจากที่อื่น มีอำเภอไชยา เป็นต้น

วิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอบ้านตาขุนก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา

การเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง มีศักยภาพของชาวบ้านและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิถีชีวิตออกเป็น 6 ประเด็นหลัก คือ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดที่จะได้ศึกษา ตามลำดับ ดังนี้

1. ด้านสังคม การศึกษาทั้ง 16 ชุมชน อายุของชุมชนโดยเฉลี่ยประมาณ 20 ปี ก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา สมาชิกของแต่ละชุมชนมีความกลมเกลียว สามัคคี เกาะกลุ่มกันตามอาชีพดีมาก ลักษณะนิสัย ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันในเกือบทุก ๆ ด้าน คือ ทั้งการเป็นอยู่ ทั้งการประกอบอาชีพ เป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตค่อนข้างจะกลมกลืนกับธรรมชาติ มีความสงบ ลักษณะสังคมจะอยู่ในเกณฑ์ที่ดี

2. ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์มีอาชีพทางการเกษตร มีการทำสวนยางพารา สวนผลไม้แบบผสมผสาน(สวนสมรม) คือ สวนที่มีลักษณะที่มีไม้ใช้ประโยชน์ ไม้ผล และพืชสมุนไพรต่าง ๆ จะมีพิเศษ คือ อาชีพหาของป่า รวมทั้งลำสัตว์ป่า ถือว่าเป็นอาชีพที่มีธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ การทำอาชีพดังกล่าวชาวบ้านบอกว่าไม่ได้เน้นเพื่อการขายหรือเก็บ(ยกเว้นผลผลิตจากยาง) แต่จะเป็นการทำเพื่อได้กินได้ใช้ได้ให้ ได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ โดยภาพรวม ชาวบ้านมีอาชีพหลากหลาย มีรายได้ตามสมควรแก่อาชีพ รายจ่ายมีน้อยมาก เพราะเกือบทุกอย่างผลิตได้เอง

3. ด้านการเมือง ชาวบ้านในอดีต ไม่ค่อยรู้จักคำว่า การเมืองเท่าไรนัก แต่จะรู้หลักและวิธีการว่า จะเลือกใครเป็นตัวแทนชุมชนดี ส่วนกิจกรรมหรือการมีสิทธิและหน้าที่ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ไม่ค่อยจะรู้ จะสังเกตเห็นได้เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยเมื่อ 20 ปีล่วงมาแล้ว ภาครัฐจะต้องประชาสัมพันธ์อย่างมากทีเดียว แต่เมื่อดูโดยภาพรวมชนบทในอดีต เป็นการเล่นการเมืองตามกติกา ไม่ค่อยมีเล่ห์เหลี่ยมมากเหมือนสังคมเมือง จะถือพรรคพวกหรือเครือญาติเป็นสำคัญในกระบวนการคัดเลือกผู้นำ ก็ต้องเป็นคนดี มีศีลธรรม มีประวัติไม่ค่างพร้อยมาเป็นตัวแทนชุมชนเป็นหลักปฏิบัติ

4. การปกครอง หากดูตามสภาพชุมชนและสอบถามจากอดีตผู้นำชุมชนบางคน ก็พบว่า ผู้นำทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการจะใช้หลักในการปกครองทั้งพระเดชและพระคุณ ตลอดถึงกระบวนการคัดสรรผู้นำก็เป็นเรื่องที่ไม่สลับซับซ้อนเหมือนปัจจุบัน คือ บางครั้งนายอำเภอเสนอตัวผู้นำมาเอง แล้วก็ฟังเสียงจากชาวบ้านด้วย แต่ส่วนมากนายอำเภอจะให้ชาวบ้านเลือกกันเอง และส่วนมากจะเลือกผู้นำที่เป็นทางการ ซ้ำกันหลายสมัยติดต่อกัน ที่สำคัญจะเน้นผู้นำที่สุจริตเป็นสำคัญ [นายเจิม เพชรรมณี อดีตกำนันตำบลไกรสร ผู้ให้สัมภาษณ์] เป็นสังคมที่ใช้หลักศีลธรรมนำการเมือง

5. ด้านวัฒนธรรม ชาวบ้านชนบทหากมองโดยภาพรวมค่อนข้างจะเอาใจใส่ในเรื่องวัฒนธรรมมากกว่าผู้อยู่ในชุมชนเมือง กล่าวคือ การเป็นอยู่ทุกด้านจะประยุกต์วัฒนธรรม ในส่วนที่เป็นประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เช่น การประกอบอาชีพ ก็มีประเพณีลงแขก การสร้างบ้านเรือนก็มีเอกลักษณ์แบบแผนตามชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติก็มีความเชื่อเรื่องเจ้าป่าเจ้าเขา โดยเฉพาะเรื่องประเพณีงานบุญกุศล ยิ่งเคร่งครัดมาก ดังนั้นในทุกชุมชนจึงมีวัดเป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน

6. ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนในอำเภอบ้านตาขุนทุกท้องที่จะมีความสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ ไร่ธาดู และสัตว์ป่า มากกว่าอำเภออื่นๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี หากย้อนหลังไปประมาณ 20 ปี การเดินทางไปอำเภอบ้านตาขุนจะลำบากมาก เพราะจะต้องไปทางเรือตามแม่น้ำพุมดวงและเดินเท้าอย่างเดียว จากการบอกกล่าวของนายอำเภอคนแรกตอนหนึ่งว่า ท่านอยู่ที่นั่น เกือบทุกวันจะมีอาหารป่าให้รับประทาน เพราะฉะนั้นการมีสัตว์ป่าก็เป็นการยืนยันได้ว่า สถานที่นั้นมีทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์มากนั่นเอง ชาวบ้านบอกว่าทุกอย่างหาได้จากป่า ยกเว้น เกลือ กะปิ เสื้อผ้าเท่านั้น ใน

ส่วนสิ่งแวดล้อมทางสังคม จะมีไม่มาก โดยเฉพาะชาวบ้าน ก็จะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามสวนต่าง ๆ หรือพื้นที่ที่ประกอบอาชีพ และจะอยู่รวมกันเป็นชุมชนที่อยู่ห่างกันมากที่สุดทีเดียว โดยสรุปสิ่งแวดล้อมทั้ง 2 ประเภทไม่มีการสร้างปัญหาให้กับชาวบ้านเลย

ประวัติชุมชนอำเภอคีรีรัฐนิคม

อำเภอคีรีรัฐนิคมมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและยาวนาน มีพื้นที่รวมทั้งหมด 1,347,370 ตารางกิโลเมตร แต่เดิมพื้นที่อำเภอบ้านตาขุนและอำเภอพนมรวมเป็นเขตการปกครองของอำเภอคีรีรัฐนิคมด้วย มีประชากรทั้งหมดโดยประมาณ 37,467 คน ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 83 หมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศมีสภาพเป็นภูเขาและเนินต่ำ ๆ โดยประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนั้นเป็นพื้นที่ราบ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรมีชุมชนในพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ

1. ตำบลท่าขนอน ประกอบด้วยชุมชนบ้านกะเปาใต้ ตลาดเก่า บ้านท่า บ้านทรายแก้ว บ้านวังพลาย บ้านทรายทอง บ้านขนุนทอง บ้านคลองน้อย และบ้านศาล อายุของชุมชนโดยเฉลี่ย 30 ปี บางชุมชนเก่าแก่มาก เช่นชุมชนท่าขนอนมีอายุถึง 70 ปี ชาวบ้านส่วนมาก ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม นอกจากนี้ได้ย้ายมาจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในอำเภอเดียวกัน

2. ตำบลถ้ำสิงขร ประกอบด้วยชุมชนบ้านเขาน้อย วัดถ้ำสิงขร หาดเกาะ บ่อน้ำร้อน และหินใหญ่ อายุของชุมชนโดยเฉลี่ย 20 ปี บางชุมชนมีอายุเก่าแก่มากถึงร้อยปี คือชุมชนวัดถ้ำสิงขร ชาวบ้านส่วนมากประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม นอกจากนี้ได้ย้ายมาจากจังหวัดสระแก้วและตำบลย่านยาว อำเภอคีรีรัฐนิคม

3. ตำบลย่านยาว ประกอบด้วยชุมชนบ้านปากยัน หาดกรวด บางพระ ย่านยาว หนองรี อายุของชุมชนโดยเฉลี่ยประมาณ 40 ปี ชาวบ้านส่วนมากประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม นอกจากนี้ย้ายมาจากตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน

4. ตำบลบ้านท่าเนียบ ตำบลบ้านยางและตำบลน้ำหัก แห่งละ 1 ชุมชน ประกอบด้วยชุมชนบ้านท่าเนียบ บ้านน้ำหัก และบ้านบางแก้ว อายุชุมชนโดยเฉลี่ยประมาณ 10 ปี ชาวบ้านส่วนมากประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม นอกจากนี้ได้ย้ายมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช มีบ้านจันดี อำเภอฉวาง เป็นต้น

วิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอคีรีรัฐนิคมก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา

การเป็นอยู่ของชาวบ้านในอำเภอคีรีรัฐนิคมจะมีข้อแตกต่างกับอำเภอบ้านคาขุนในประเด็นที่สำคัญ คือ ตัวปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางด้านธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์น้อยกว่า แต่จะเด่นกว่าในแง่ของทรัพยากรที่มนุษย์สร้าง คือ ทั้งโบราณวัตถุ วัตถุอารามที่เก่าแก่หลายวัด ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้านมีความแตกต่างกันบ้าง ซึ่งจะได้สรุปเป็นประเด็นดังนี้

1. ด้านสังคม ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายประมาณ 20 ชุมชน ทั้งใหม่และเก่า โดยภาพรวมการเป็นอยู่แยกเป็นหลายกลุ่มตามอาชีพ ลักษณะสังคมค่อนข้างจะหลากหลาย กล่าวคือ บางคนหรือบางครอบครัวมี 2 อาชีพ เช่น ตลาดเก่า จะมีการค้าขายกับการเกษตรควบคู่กันไป ในอดีตบางแห่งเคยเป็นสถานที่เจริญ และเป็นชุมชนเปิด เช่น ชุมชนวัดถ้ำสิงขร วัดปรกการ และชุมชนบางพระ การปฏิสัมพันธ์ของชุมชนจะเป็นลักษณะทุติยภูมิ

2. ด้านเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านจะมีความหลากหลายในด้านอาชีพ เช่น ค้าขาย ทำสวนยาง สวนผลไม้ ทำนา หาของป่า ทำไม้ซุง ก็เป็นปัจจัยบ่งชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านมีเศรษฐกิจที่ดี แต่ไม่ถึงกับกระจายเท่าไรคือ อาชีพที่ทำรายได้ให้ได้เป็นกอบเป็นกำ ก็คือค้าขายกับทำไม้ซุง ส่วนมากชาวบ้านบอกว่าจะมีนักรูกรักในตัวเอง สุราษฎร์ธานีและอื่น ๆ บ้างเป็นเจ้าของกิจการ ส่วนคนในพื้นที่ก็จะมีอาชีพรับจ้าง แต่ก็ถือว่าชุมชนแต่ละแห่งมีการประกอบอาชีพเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่ทำกินเป็นของตัวเองที่เพียงพอ ผลผลิตโดยรวมในสมัยเมื่อ 20-30 ปีล่วงมาแล้วจะมีมูลค่ามากทีเดียว ในอำเภอคีรีรัฐนิคมเมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่นๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จะมีปัจจัยในด้านสาธารณูปโภคค่อนข้างสมบูรณ์ จะมีปัญหาบ้างก็คือ ไฟฟ้าและโทรศัพท์เท่านั้น

3. ด้านการเมือง ชาวบ้านมีสิทธิหน้าที่ ระบอบหรือหลักการและกระบวนการเลือกผู้นำ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการตามกฎหมายที่เหมือนกันในสังคมไทย แต่จะมีประเด็นที่แตกต่างของชาวบ้านในชนบทก็คือ เรื่องธรรมเนียมปฏิบัติที่จะเลือกผู้นำก็คือ จะเลือกพรรคพวกบ้าง ระบบเครือญาติบ้างและระบบตอบแทนหนี้บุญคุณบ้าง ในส่วนของบทบาทของตนเองและนักรการเมืองหรือผู้นำส่วนมากไม่ค่อยมีความรู้ที่

เด่นชัดเท่าไร? จึงกลายเป็นสังคมที่ภาครัฐจะต้องริบเร่งพัฒนาเป็นพิเศษสำหรับชนบท ในเรื่องการเมือง สำหรับชาวบ้านเน้นพิเศษก็คือต้องเป็นคนดีที่รับใช้ชาวบ้านได้ตามที่ ต้องการ

4. ด้านการปกครอง ในส่วนสถาบันหลักที่เป็นทางการทุกระดับก็ถือว่าได้ทำหน้าที่เป็นปกติ แต่ชาวบ้านในชนบทก็จะพึ่งผู้ปกครองที่ไม่เป็นทางการเป็นประเด็นหลัก ในทางธรรมเนียมปฏิบัติเมื่อชาวบ้านมีปัญหา ก็จะให้ญาติผู้ใหญ่ ผู้ที่เคารพนับถือตลอด ถึงพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้แก้ไขปัญหาให้ ส่วนมากจะใช้หลักประนีประนอม(Compromize) จะเอาระบบเครือญาติบ้าง(ภราครภาพ) ระบบหนี้บุญคุณกันบ้าง สังคมก็อยู่กันอย่างสงบ สุขตามอัตภาพ ไม่ค่อยมีปัญหาสลับซับซ้อนเหมือนสมัยปัจจุบัน

5. วัฒนธรรม ความเอาใจใส่ในเรื่องวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ในท้องที่อำเภอคีรีรัฐนิคม จะประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตมากที่สุด เช่น โบราณวัตถุภายใน วัดถ้ำสิงขร วัดปรាកกร ตลอดถึงแบบเรือนในชนบทที่ตลาดเก่าท่าขนอน(บ้านนายอำเภอ คนแรก) ก็สามารถไปชมได้ การเป็นอยู่ การประกอบอาชีพที่เอื้ออาทร ช่วยเหลือต่อกัน อีกทั้งงานบุญประเพณี ที่เป็นปกติ คือการแข่งขันเรือ การลงแขก (การขอแรงกันหมุนเวียน ไปช่วยทำงานโดยไม่คิดค่าตอบแทน) มีการเคารพผู้สูงอายุ ผู้นำทั้งที่เป็นบรรพชิตและ คฤหัสถ์

นายฤกษ์ ศักดา บ้านวังพลาย อายุ 80 ปี ได้กล่าวว่า เรื่องการเอาใจใส่ในเรื่อง ศาสนา งานบุญประเพณี ในอดีตเอาใจจริงเอาใจมาก อุบาสก อุบาสิกา แต่ละวัดในชนบท เสียสละมากที่สุด ในข้อนี้ขอให้ภาครัฐ ช่วยรณรงค์ให้มากขึ้น

6. ด้านสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านบอกว่า การประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ต้องคอย ระวังสัตว์ป่า ทั้งช้าง ลิง ค่าง จะลงมากินผลผลิตทางการเกษตรดังกล่าว น้ำในแม่น้ำ พุมดวงใช้ทั้งดื่ม ทั้งอาบ ทั้งประกอบอาชีพได้ทุกอย่างตามต้องการ สัตว์น้ำชุมชุกมาก อยากทานปลาก็ได้ทาน โดยไปหาตามแหล่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น ในท้องที่อำเภอคีรีรัฐนิคม สิ่งแวดล้อมที่ธรรมชาติสร้างก็สมบูรณ์ กล่าวคือ มีทั้งป่าดงดิบ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ แร่ธาตุ แหล่งน้ำธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง คือ ที่เป็นชุมชนใหม่ ๆ ก็มีหลายชุมชน มีบ้านเรือนค่อนข้างจะหนาแน่นกว่าในอำเภอบ้านคาขุน แต่โดยภาพรวมทั้งหมด สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์

ประวัติชุมชนอำเภอพุนพิน

อำเภอพุนพินมีพื้นที่ทั้งหมด 1,201,160 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งหมดประมาณ 85,572 คน ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 ตำบล 94 หมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่ราบลุ่ม นอกจากนี้มีภูเขาและเนินต่ำ ๆ ประชากรส่วนมากประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม 20 เปอร์เซ็นต์ ย้ายมาจากที่อื่นทั้งในจังหวัดเดียวกัน เช่น ตำบลมะลวน เป็นต้น ประกอบอาชีพทำนาทำไร่ ทำสวนยางค้าขาย อาชีพหลักของคนส่วนใหญ่คือทำนา(ครูชิต ยิ้มเจริญ อายุ 84 ปี บ้านหนองไทรให้สัมภาษณ์) ซึ่งมีพื้นที่ชุมชนเป้าหมายได้แบ่งเป็นตำบลดังนี้

1. ตำบลท่าข้าม ประกอบด้วยชุมชนบ้านพุนพินใต้ ท่าตลิ่งชัน บ้านหาดพุมดวง ชุมชนมีอายุโดยเฉลี่ย 50 ปี ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นคนท้องถิ่นเดิม นอกจากนี้ได้ย้ายมาภายในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีไชยา เป็นต้น ชุมชนท่าข้ามมีอาชีพหลัก คือ ทำนา ค้าขาย ประมง ทำสวนยาง สวนผลไม้(จากการสัมภาษณ์ ครูเอียด เพือกคง อายุ 74 ปี เจ้าของโรงเรียนธีราศรม)

2. ตำบลหนองไทร ประกอบด้วยชุมชนบ้านหนองไทรหรือวัดหนองไทร บ้านนาทราย บ้านควนหวาน ชุมชนมีอายุเฉลี่ย 70 ปี ชาวบ้านเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม มีอาชีพทำนา ทำสวนผลไม้ผสมผสาน

3. ตำบลบางเดือน ประกอบด้วยชุมชนหน้าวัดหาด ชุมชนบางเงิน มีอายุชุมชนโดยเฉลี่ย 40 ปี ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำสวนผลไม้ผสมผสาน และทำสวนยาง เป็นคนท้องถิ่นเดิมร้อยเปอร์เซ็นต์

4. ตำบลน้ำรอบ ประกอบด้วยชุมชนวัดน้ำรอบ บ้านบางอน ชุมชนมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 100 ปี มีอาชีพหลัก คือ ทำนา และทำสวนผลไม้ผสมผสาน ประชาชนส่วนใหญ่เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม

5. ตำบลมะเคือ ตำบลท่าโรงช้าง ตำบลละ 1 ชุมชน คือ ชุมชนหน้าวัดกับชุมชนท่าโรงช้าง มีอายุโดยเฉลี่ย 50 ปี ประกอบอาชีพทำนา ทำสวนยางพื้นเมือง สวนผลไม้ผสมผสาน ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม

วิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอพุนพินก่อนการสร้างเขื่อนรัชชประภา

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านพื้นที่เป้าหมายในอำเภอพุนพินมี 12 ชุมชน ถือว่าเป็นชุมชนที่หลากหลาย ทั้งพื้นที่และอาชีพ เพราะว่าเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ความเจริญมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ที่กล่าวมา ดังนั้นในส่วนวิถีชีวิตของชาวบ้านก็ต้องมีความหลากหลายกว่าชุมชนอื่น ซึ่งจะได้สรุปเป็นประเด็นดังนี้

1. ด้านสังคม ในอำเภอพุนพิน ชุมชนพื้นที่เป้าหมายมี 12 ชุมชน สมาชิกในชุมชนจะมีความหลากหลายในด้านอาชีพ แหล่งที่ตั้งชุมชน ความรู้ความสามารถ ลักษณะโครงสร้าง-หน้าที่ จึงมีความแตกต่างจากชุมชนอื่นในแง่ที่ว่า สังคมจะมีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ซึ่งมีใช้พวกของตนที่หลากหลาย เพราะแหล่งที่ตั้งชุมชนจะตั้งอยู่ในลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทนั่นเอง โดยเฉพาะตำบลท่าข้าม ชุมชนคลังชัน และชุมชนวัดหนองไทร อยู่ติดกับตัวเมืองสุราษฎร์ ดังนั้น โดยภาพรวมสมาชิกชุมชนมีเอกลักษณ์ของความเป็นบุคคลชุมชนเมืองมากกว่าชุมชนอื่นที่กล่าวมา เช่น การแต่งตัว การปฏิสัมพันธ์ เป็นต้น มีความสะดวกสบายในด้านสาธารณูปโภค ทั้งไฟฟ้า ประปา ถนน และการติดต่อสื่อสาร แต่จะขาดในความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม แต่ชาวบ้านกล่าวว่า มันก็ไม่ได้เป็นปัญหาในการเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของพวกเขาเลย

2. ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ตามสภาพสังคมที่อยู่ใกล้ตัวเมือง แต่ชาวบ้านกล่าวว่า อาชีพหลัก คือ ทำนา รองลงมา ทำสวนผลไม้แบบผสมผสาน ทำสวนยางพาราบ้าง ในแถบตำบลบางเคียน บางมะเคื่อ น้ำรอบ บางอน และมีอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับของชำ เพื่อความสะดวกในการจับจ่ายของสมาชิกในชุมชนเอง ลักษณะวิถีชีวิตในเรื่องเศรษฐกิจไม่มีความฝืดเคือง เพราะมีรายได้หลายทางตามอาชีพ

3. ด้านการเมือง ชาวบ้านในชุมชนเมือง จะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมืองดีกว่าชุมชนอื่น เพราะอาศัยข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและมีมากกว่าชุมชนอื่น วิถีชีวิตการเป็นอยู่ก็จะพึ่งพานักการเมืองท้องถิ่นเกือบทุกระดับ ดังนั้นในกระบวนการคัดสรรผู้นำก็ค่อนข้างจะให้ความสำคัญและตื่นตัวกว่าชุมชนชนบทอื่นมาก สิทธิหน้าที่และบทบาทของตนเองและของตัวแทนคือ นักการเมือง สมาชิกของชุมชนจะมีความเข้าใจพอสมควร

4. ด้านการปกครอง ชาวบ้านและผู้มีหน้าที่ดูแลชุมชนหรือสังคมต้องยึดหลักการแบบภราดรภาพเหมือนสังคมชนบทโดยทั่วไป สังคมมีความสงบเรียบร้อยพอสมควร

แต่ไม่ถึงกับสงบทีเดียว เพราะความหลากหลายทางสังคม ทางอาชีพ ตลอดจนปัญหาการควบคุมสมาชิกยาก ต้องใช้หลักการที่หลากหลาย แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ยังเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ดี และจะรู้จักและเข้าถึงชุมชนกว่าในปัจจุบัน อาจมีชุมชนน้อยและปัญหาไม่ค่อยสลับซับซ้อนด้วยก็เป็นได้

5. ด้านวัฒนธรรม การเป็นอยู่ของชาวบ้านจะรับวัฒนธรรมของชุมชนอื่น ๆ ได้รวดเร็ว ตามหลักทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมค่อนข้างจะหลากหลายกว่าจะเน้นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุมาก กล่าวคือ ทั้งของกินของใช้ เพราะสังคมเมืองมีค่านิยมในการประเมินคน ชุมชน และสังคมว่าจะมีอะไรหรือไม่ ด้วยวัตถุทรัพย์สินเงินทองหรือมูลค่า ต่างจากชุมชนชนบท จะเน้นถึงคุณความดีที่เป็นวัฒนธรรมเชิงนามธรรมมากกว่า หรือจะเน้นคุณค่ามันเอง จากการให้สัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดหนองไทร ชุมชนบ้านหนองไทร ท่านกล่าวว่า ทุกชุมชนในอำเภอพุนพิน มีความเคร่งครัดเรื่องประเพณี เช่น ประเพณีเกี่ยวข้าว(ลงแขก) ประเพณีงานบุญตามเทศกาล วันตรุษ วันสารท เป็นต้น ชาวบ้านจะมาร่วมกิจกรรมมากจริง ๆ ในการผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่รับมา โดยภาพรวมก็ถือว่ายังอยู่ในเกณฑ์ดี

6. ด้านสิ่งแวดล้อม ในชุมชนทั้ง 12 แห่งที่กล่าวมา จากการศึกษาพบว่า ทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จะมีน้ำในแม่น้ำพุมดวงสมบูรณ์มาก นายประยูร อินทร์เจดีย์ อายุ 69 ปี อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองไทร กล่าวว่า ชาวบ้านมีแม่น้ำพุมดวงเป็นสายเลือดใหญ่ที่มีคุณค่ายิ่ง กล่าวคือชาวบ้านจะอุปโภคบริโภคน้ำในแม่น้ำพุมดวง ทั้งใช้เป็นเส้นทางคมนาคม เป็นที่ประกอบอาชีพประมง เพื่อยังชีพ กล่าวคือ หามาเพื่อบริโภคเองและแจกจ่ายแลกเปลี่ยน ในสมัยนั้นจะมีสัตว์น้ำชุมชุมมาก ความสมบูรณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ยกเว้นป่าไม้ ในพื้นที่เป้าหมายจัดอยู่ในประเภทดี ส่วนสิ่งแวดล้อมในด้านสังคมค่อนข้างจะดีกว่าชุมชนในอำเภอบ้านตาขุนและอำเภอคีรีรัฐนิคม เพราะอำเภอพุนพิน เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ชุมชนเมืองนั่นเอง

บทที่ 4

วิถีชีวิตชาวบ้านหลังการสร้างเขื่อนรัชชประภา

การศึกษาเรื่องวิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มน้ำพุมดวง จากการสัมภาษณ์ชาวประมาณ 200 ครอบครัวในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย มาเป็นลำดับ ผู้ศึกษาพบว่าวิถีชีวิตชาวบ้านที่เกี่ยวกับ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะการสร้างเขื่อนรัชชประภาเป็นประเด็นหลัก และมีปัจจัยภายนอก คือ นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมให้ทันสมัยในทุก ๆ ด้าน (Modernization) ซึ่งมีรายละเอียดที่เป็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังนี้

วิถีชีวิตเกี่ยวกับสังคม

วิถีชีวิตที่ปฏิบัติร่วมกันอย่างเป็นระบบ จะเป็นกฎกติกาประเพณี วัฒนธรรมเป็น แนวเดียวกัน มีความสนใจในเรื่องที่คล้าย ๆ กัน และมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ดังนั้นในบทนี้ จะได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตชาวบ้าน ที่ได้ข้อมูลจากชาวบ้านจริง ๆ เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ผลกระทบวิถีชีวิตเกี่ยวกับสังคม

ในส่วนผลกระทบในการสร้างเขื่อนรัชชประภา ที่มีประเด็นชี้ชัดอย่างชัดเจน คือ กลุ่มของสังคมที่มีวิถีชีวิตหรือประกอบอาชีพ ทำหน้าที่ตามสถานภาพและศักยภาพที่มีอยู่ ต้องแตกแยกหรือแยกย้ายกระจัดกระจาย ปลายทางก็ไป เช่น กลุ่มอาชีพชาวสวน ต่าง ๆ มีสวนยางพารา สวนผลไม้ องค์กรทางศาสนา เป็นต้น มีผลกระทบทางจิตใจที่รุนแรงด้วย จากการบอกเล่าของชาวบ้านที่ถูกเวนคืนพื้นที่ ที่ตำบลไกรสรและตำบลเขาพัง มาอยู่ใน หมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 ที่ทางการจัดให้ว่า บางคนมีพฤติกรรมซึมเศร้า ว่าแห้ว แล้วสุดท้ายก็เสียชีวิตในเวลาที่ยังไม่ควร บางคนแม้แต่ฝันก็ยังเห็นภาพเก่า ๆ ในสังคมเดิม ก่อนที่พวกเขาจะถูกเวนคืนพื้นที่เพื่อสร้างเขื่อนรัชชประภา “องค์กร สังคม ล่มสลาย ความพินาศฉิบหายก็ตามมา”

ในอีกประเด็นหนึ่ง คือ แนวทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิต ที่สังคมร่วมกันคิดค้น ปรับปรุง ร่วมปฏิบัติมาเป็นเวลายาวนาน จะเป็นเรื่อง การประกอบอาชีพ การเป็นอยู่

ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น ก็ต้องจบลง เพราะเมื่อองค์กรชุมชนสลายตัวแนวปฏิบัติมันก็อยู่ไม่ได้เช่นเดียวกัน

ตัวอย่างเช่นกลุ่มชาวสวนยางพารา ร่วมกันทำงานปลูกยาง ถางป่าปราบวัชพืชในสวน ตามประเพณีชาวบ้าน จะใช้วิธีการที่เรียกกันว่าขอแรง และออกปาก หมายความว่า กลุ่มสังคมอาชีพเดียวกันจะช่วยกันทำงานโดยสลับหมุนเวียนในกลุ่มสมาชิกด้วยกันโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วน ออกปาก หมายถึง ไปบอกเพื่อนฝูงที่รู้จักคุ้นเคยกันให้มาช่วยทำงานให้ แต่ก็จะต้องมีบริการกันบ้าง เช่น อาหาร เครื่องดื่ม เป็นต้น การทำงานในรูปแบบและลักษณะอย่างนี้ มีความสนุกสนานมาก กล่าวคือ ทำงานไปพูดคุยกันไป ร้องเพลงเพื่อสร้างความบันเทิงไป มันเป็นวิธีการทำงาน ที่นักเศรษฐศาสตร์คนไหน ๆ ก็คงไม่ได้เขียนไว้ในตำรา แต่ชาวบ้านเขาทำกันเป็นปกติ เป็นลักษณะของความเป็นอยู่ที่บ่งบอกได้ว่า สังคมถักทอด้วยความเมตตา เอื้ออาทร ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันด้วยความบริสุทธิ์ใจจริง ๆ เป็นทุนทางสังคมที่หายากมากไปสังคมเมือง

แนวทางแก้ปัญหา

การเป็นอยู่ของชาวบ้านชนบท โดยส่วนใหญ่คิดว่า อดตา หิ อดต โนนาโถ เป็นพุทธภาษิตที่ถูกนำมาปฏิบัติ ในปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตตลอดเวลา นี้ถือว่าเป็นหลักธรรมชาติที่ทุกคนทุกชีวิตจะต้องจัดการด้วยตนเองก่อนจะรอให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือก็ยากมาก แม้แต่ให้คำมั่นสัญญากันไว้ก็ยังไม่ทำให้เลย โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐก็เถอะ มีมามากต่อมากแล้ว

ณ วันนี้ ชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเข้ากับสังคมที่มาตั้งใหม่ ด้วยการก่อตั้งองค์กรต่าง ๆ ตามที่พวกเขาเห็นว่าน่าจะแก้ปัญหาให้พวกเขาได้ เช่น กลุ่มชาวสวนยางพารา สวนผลไม้ เป็นต้น แต่รู้สึกว่ ทุนทางสังคมแบบ มันจะหายาก เพราะโครงสร้างทางสังคมปัจจุบันมันไม่เหมือนสมัยก่อนสร้างเชื่อนั้รชชประภา ความสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติมันช่วยได้เยอะ ตอนนี้มีหน่วยงานภาครัฐมาช่วยส่งเสริมอาชีพทอผ้า คือ โครงการของสมเด็จพระบรมราชินี ฯ ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านพัฒนา 2 แต่ชาวบ้านบอกว่ายังไม่เพียงพอ

ในเรื่องทุน คือ ตัวเงินก็มีเจ้าหน้าที่ธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมาช่วยเหลืออยู่เช่นกัน ตอนนี้เป็นหนักันพอสมควร คิดว่าทุกคนที่เป็นหนักันก็คงเป็นทุกข์มากดังพุทธภาษิตว่า หินาทานั้ ทุกข์ โลก การเป็นหนักันเป็นทุกข์ในโลก โดยสรุปสังคมชาวบ้านเขา

ปฏิบัติกันอยู่ตามแนวทางที่ว่า “สังคมเอื้ออาทร ช่วยบรรเทาความทุกข์ได้” ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวจริง ๆ

วิถีชีวิตเกี่ยวกับเศรษฐกิจ

ชาวบ้านส่วนมากมีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก หากจัดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็สามารถแยกและจัดลำดับของอาชีพหรือลักษณะได้ดังนี้

1. ทำสวนยางพารา	90.08	เปอร์เซ็นต์
2. ค้าขาย	4.96	เปอร์เซ็นต์
3. ทำไม้ซุง	3.31	เปอร์เซ็นต์
4. อื่น ๆ (สวนผลไม้)	1.65	เปอร์เซ็นต์

โดยภาพรวมก็เป็นอันสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมีการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก และเชื่อว่าเป็นการสร้างรายได้ให้กับพวกเขาและประเทศเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ หากมองถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพดังกล่าว ก็ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน แม้แต่ภาครัฐเองก็คงไม่ปฏิเสธ เพราะเรื่องการทำสวนยางพารา ก็มีตัวแทนของรัฐคอยให้การสนับสนุนอยู่แล้ว เช่น กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เป็นต้น นี่ถือว่าเป็นหน้าที่ตามปกติที่ทางภาครัฐได้ดำเนินการอยู่ หากทุกหน่วยงานมีการประสานเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สังคมชาวสวนยางก็ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงแน่นอน

ผลกระทบวิถีชีวิตเกี่ยวกับเศรษฐกิจ

ผลกระทบในวิถีชีวิตของมนุษย์มันเป็นเรื่องปกติ ทั้งที่เราอยู่เฉย ๆ บางครั้งมันอาจจะเกิดขึ้นได้ คือ ร่างกายไม่เคลื่อนไหว อาจเป็นโรคเกี่ยวกับเซลล์ต่าง ๆ ได้ คือ หยุดการเจริญเติบโตของเซลล์ ในส่วนของการสร้างเขื่อนรัชชประภา เมื่อมองในภาพรวมอาชีพทางการเกษตร ถือว่ามีผลกระทบปานกลาง แต่หากมองแยกชนิดของอาชีพโดยจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย พบว่า การทำสวนยางพาราอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะชาวบ้านประมาณ 500 ครอบครัวที่ถูกเวนคืนที่ดิน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลไกรสร และตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน ถือว่ามากที่สุด ส่วนในอาชีพอื่น ๆ มีการทำสวนผลไม้ การประมง และการหาของป่า ก็มีปัญหাপานกลางและน้อยตามลำดับ

สำหรับชาวบ้านโดยทั่วไป ก็มีการค้นหาสาเหตุของปัญหาพบด้วยตนเองว่า มีน้ำในแม่น้ำพุมดวงเป็นปัจจัยหลักในจำนวนโครงสร้างการผลิต โดยเฉพาะตัวปัจจัยนำเข้า (Input) ต่อมาก็เป็นสาเหตุเชื่อมโยงสู่ปัญหากระบวนการผลิต กล่าวคือ เมื่อน้ำเสีย มีผลกระทบในระดับมาก ส่วนผลผลิต(Output) และการสัมฤทธิ์ผล(Outcome) ก็มีผลกระทบที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการสอบถามสัมภาษณ์จากบุคคลที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ผู้วิจัยพบว่า น้ำในแม่น้ำพุมดวงในอดีต คือ ก่อนการสร้างเขื่อนรัชชประภา คุณภาพน้ำดีมากใช้ดื่ม อาบชำระสิ่งปฏิกูลต่างๆ และใช้อย่างสนิทใจในทุกๆ เรื่อง สัตว์น้ำชุกชุมมาก ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ในเขตรศมีของแม่น้ำพุมดวงประมาณ 1 กิโลเมตร มีความรู้สึกว่าหมดความกังวลในเรื่องน้ำที่จะอุปโภคบริโภค ตลอดถึงการประกอบอาชีพทางการเกษตรและอื่น ๆ

ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจที่เป็นตัวแปรตามที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเขื่อนรัชชประภา มีประเด็นที่สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. เรื่องน้ำ
2. เรื่องอาชีพ
3. สัตว์น้ำ
4. ป่าไม้
5. ที่ทำกิน

เรื่องน้ำ เป็นปัจจัยการยังชีพที่สำคัญของชาวบ้าน ก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา มีปัญหา เมื่อมีฝนตกชุกน้ำก็จะท่วมบริเวณพื้นที่ใกล้ๆ 2 ฝั่งแม่น้ำพุมดวง ในแต่ละปีประมาณ 2 – 3 ครั้ง แต่คุณภาพของน้ำนั้นจะดีมากเมื่อเข้าสู่ภาวะปกติสัตว์น้ำประกอบด้วย กุ้ง หอย ปู ปลา ก็มีจำนวนมาก

ชาวบ้านต่างบอกว่า กุ้งแม่น้ำก็มีมาก มา ณ วันนี้ หลังจากการสร้างเขื่อน ชาวบ้านแทบจะไม่เห็นกุ้งแม่น้ำแล้วหรือบางทีนาน ๆ จึงจะเห็นที่ชาวบ้านจับได้ ปลาสา ซึ่งเป็ปลาที่ชาวบ้านรู้จักกันดี ก็สูญพันธุ์ ทั้งจำนวนปลาลดลงหรือสูญพันธุ์ไป ชาวบ้านบอกว่าเรื่องเขื่อนรัชชประภา เป็นคำตอบที่ค่อนข้างจะชัดเจน

นอกจากผลกระทบโดยตรง เรื่องน้ำเสีย เพราะการทับถมซากพืช ซากสัตว์ที่ทางเขื่อนได้ปล่อยน้ำลงในแม่น้ำพุมดวง ได้เป็นสาเหตุโดยตรงแล้ว ยังส่งผลกระทบในเรื่องการใช้น้ำทางด้านอาชีพต่าง ๆ มีการทำสวนยางพารา ซึ่งมีผลกระทบในระดับมาก รองลงมา มีผลกระทบในระดับปานกลาง คือ การทำประมงเพื่อยังชีพ และการทำสวนผลไม้

ส่วนอาชีพที่ได้รับผลกระทบน้อย คือ การหาของป่า การทำไม้ซุงและการทอผ้าเชิงอนุรักษ์ ตามลำดับ นับได้ว่าเป็นการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจหากคิดเป็นตัวเลขก็มหาศาลเลยทีเดียว นี่ยังไม่พูดถึงพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลไกรสรและตำบลเขาพังที่จมอยู่ใต้น้ำ ณ วันนี้ เป็นการสูญเสียที่ยากแก่การทดแทน แม้ทางภาครัฐจะใช้วิธีจัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละ 20 ไร่ ทำสวนยางพารา 19 ไร่ สร้างอาคาร 1 ไร่ แล้วก็ตาม วันนี้ชาวบ้านเป็นหนี้เพราะยืมเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) มาเพื่อใช้ประกอบอาชีพการทำสวนยางพารารายละ 1 – 3 แสนบาท (จากคำพูดของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่อยู่ในหมู่บ้านพัฒนา 1, 2 อำเภอบ้านตาขุนที่ทางรัฐจัดให้ประมาณ 500 ครอบครัว)

ผลสรุปที่เป็นปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ คือ ค่าครองชีพของชาวบ้านสูงขึ้น ในขณะที่พวกเขายังไม่ค่อยมีรายได้เลย(ผู้ถูกเวนคืนที่ดินสร้างเขื่อน) หรือบางคนมีรายได้แต่น้อย ส่งผลให้มีปัญหาในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต บางคนบอกว่า ตอนนี้ต้องจ่ายเงิน 24 ชั่วโมง เพราะใช้ไฟฟ้า(อดีตใช้ตะเกียง) จึงเป็นเรื่องที่สะท้อนภาพให้เห็นปัญหาพอสมควรทีเดียว

แนวทางแก้ปัญหา

จากการศึกษาวิถีชีวิตที่ชาวบ้าน พบว่า ในการแก้ปัญหาในเรื่องปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะเรื่อง มีหลายวิธีด้วยกัน คือ

1. ขุดเจาะบ่อบาดาล เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร
2. ชื้อน้ำดื่ม
3. สร้างภาชนะเพื่อเก็บน้ำ มีโอ่ง เป็นต้น
4. ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโครงการช่วยเหลือเรื่องน้ำ กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้น
5. ทำอาชีพเสริม เช่น เข้าร่วมโครงการศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่หมู่บ้านเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน และรับจ้างทั่วไป ตลอดถึงทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในตัวเมือง แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของชาวบ้าน
6. หาที่ทำกินใหม่เพิ่ม โดยการจับจองพื้นที่ของรัฐโดยใช้วิธีการรวมกลุ่มแล้วให้ตัวแทนกลุ่มประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังมีการแก้ปัญหาจากการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง คือ การขุดบ่อที่มีอยู่โดยทั่วไปในชนบทไทยทุกภาค ดังนั้น ในการสร้างเขื่อนรัชชประภา ตามวัตถุประสงค์เดิมว่ามีพื้นที่เป็นหมื่น ๆ ไร่ได้ใช้น้ำก็เป็นคำตอบที่ยังไม่ชัดเจน

วิถีชีวิตเกี่ยวกับการเมือง

การเมืองเป็นเรื่องความผูกพันระหว่างประชาชนกับรัฐ ดังนั้นการเมืองกับประชาชน จึงมีอาจจะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด โดยเฉพาะประชาชนและรัฐต่างก็มีบทบาทที่จะแสดงออกทางการเมือง ตามสิทธิและหน้าที่ของตน ที่จะต้องมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ด้วยแนวทางที่มุ่งเน้นประโยชน์ที่เกิดกับประชาชนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง

จากการศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง หลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา พบว่า สิทธิการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองดูแลในวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ระหว่างประชาชนกับรัฐ ยังไม่ค่อยเป็นไปราบรื่นเท่าไร ทั้งนี้ภาครัฐเองยังไม่ค่อยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ส่วนภาครัฐจะจัดตั้งตัวแทนชาวบ้านที่เป็นคนของพวกเขาเองตามสัดส่วนที่เห็นว่าได้มีส่วนร่วมแล้วเกิดประโยชน์กับภาครัฐ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับชาวบ้านหรือไม่ค่อยฟังเสียงของชาวบ้าน จึงเป็นที่มาของการต่อต้านนโยบายและโครงการใหญ่ ๆ ของรัฐที่มีให้เห็นกันอยู่บ่อย ๆ ในประเทศไทยของเรา

การสร้างเขื่อนรัชชประภา ในตอนแรกก็มีการต่อต้านจากชาวบ้านและกลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จนถึงขนาดมีการทำลายทรัพย์สินของทางราชการก็ยังมี การกระทำได้กล่าว ชาวบ้านผู้อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย โดยเฉพาะผู้ถูกเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อน บอกว่า ไม่เห็นด้วยกับกระบวนการการตัดสินใจในการสร้างเขื่อนรัชชประภา ที่ทางหน่วยงานของรัฐทำโดยที่ไม่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม หรือหากให้มีส่วนร่วมก็จะเจาะจงเฉพาะผู้ที่เป็นพรรคพวกที่เอื้อผลประโยชน์ต่อกันเท่านั้น ตัวอย่างกรณีการประเมินทรัพย์สินของบุคคลที่ถูกเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อนประมาณ 500 ครอบครัว ในพื้นที่ชุมชนบ้านไกรสร ตำบลไกรสร(ปัจจุบันเป็นบริเวณที่ตั้งเขื่อน) ชาวบ้านบอกว่าจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับตัวแทนชาวบ้านที่เป็นพรรคพวกของเขา เอาผลประโยชน์ของชาวบ้านอย่างไม่เป็นธรรม กล่าวคือ การกระทำแบบมีนายหน้า ในการกระทำได้กล่าว ชาวบ้านเขารู้แต่ก็ไม่รู้จะอย่างไร ยิ่งซ้ำร้ายบางโครงการ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นตัวแทน

ประชาชนในท้องถิ่นทำเสียเอง ถือว่าเป็นการเสียหายในพฤติกรรมต่อผู้กระทำและส่งผลกระทบต่อในการมีสิทธิหน้าที่ของชาวบ้าน ที่ควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่สอดคล้องกับการเมืองไทยว่า ต้องเน้นให้ชาวบ้านมีผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการคิด การกระทำ การมองปัญหา การแก้ปัญหา ให้มากที่สุด โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือต้องเอาจริงในรูปแบบการพัฒนาดังกล่าว มิฉะนั้นทุกวงการ ระบบการเมือง ก็จะถูกทำลายโดยกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลเข้าไปแซงแซงแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพรรคพวกของตน

วิธีแก้ไขปัญหา

ในกรณีชาวบ้านที่มีผลกระทบโดยตรงจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ชาวบ้านบอกว่า ได้ไปปรึกษาหารือกับตัวแทนของรัฐ คือ เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ผู้อำนวยการ โครงการเขื่อนเขื่อนเขื่อนหรือเขื่อนรัชชประภา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ก็สามารถแก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านนั่นเอง แต่แนวทางที่จะแก้ไขปัญหาก็โดยถาวร ก็เป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ ทางหน่วยงานของรัฐเองที่มามีส่วนร่วมกับชาวบ้านต้องมีความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย มีความโปร่งใสในหลักการปฏิบัติ ชาวบ้านในหมู่บ้านพัฒนาบอกกับผู้วิจัยว่า ตัวแทนของรัฐบอกกับผู้ที่ถูกเวนคืนที่ดินที่มาอยู่ในหมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 ว่าจะได้สวัสดิการทุกอย่างที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ไม่ต้องจ่าย คือ ให้ใช้ฟรี แต่ความจริงชาวบ้านต้องจ่ายทุกเดือน นี่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจการเมืองที่หน่วยงานของรัฐจะต้องดำเนินการแก้ไข เพื่อให้เป็นไปตามพันธสัญญาในตอนแรกที่หน่วยงานของรัฐได้ให้ไว้กับชาวบ้าน

สำหรับชาวบ้านโดยทั่วไป นอกจากหมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 มีความเห็นว่า ไม่ค่อยมีผลกระทบ ในเรื่องการสร้างเขื่อนรัชชประภา แต่ก็ยังมีบางกลุ่มบอกว่านักการเมืองนี้แหละ เป็นตัวการสำคัญที่โครงการใหญ่ ๆ ทั้งหลายเกิดเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เพราะฉะนั้นก็เป็นอันสรุปได้ว่า แนวทางแก้ไขปัญหา ต้องเริ่มต้นจากตัวบุคคลที่เกี่ยวข้อง ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมและแนวทางปฏิบัติทั้งกฎเกณฑ์กติกาต่าง ๆ ภาครัฐจะต้องมีความเที่ยงธรรม เอื้อประโยชน์ทุกฝ่าย ทางหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติกับชาวบ้านแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส ตลอดถึงนักการเมืองที่เป็นตัวแทนภาคชาวบ้าน ก็ต้องดูแล ช่วยรักษา

ผลประโยชน์ของชาวบ้าน และสนับสนุนในการจัดทำโครงการที่เป็นประโยชน์กับชาวบ้านส่วนมากเป็นหลัก

วิถีชีวิตเกี่ยวกับการปกครอง

การปกครองเป็นเรื่องที่ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะต้องดำเนินการให้ผู้อยู่ได้ บังคับบัญชา มีความเป็นอยู่ด้วยความมั่นใจว่า อุ่นใจ ปลอดภัย และสุขใจ จะออกมาในรูปของการให้บริการ จัดการแก่ทุกคน ทุกฝ่าย ที่เป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ถือว่าเป็นเป้าหมายหลักของการปกครอง

ผลกระทบวิถีชีวิตเกี่ยวกับการปกครอง

เรื่องผลกระทบวิถีชีวิตในการปกครอง เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป รูปแบบในการจัดการ การบริหาร โดยเฉพาะองค์กรที่เป็นทางการ เช่น รูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น ทุกหน่วยงาน ในพื้นที่ที่ถูกเวนคืนที่ดิน 2 ตำบล คือ ตำบลไทรสร และตำบลเขาพัง ก็ต้องยุบไปโดยปริยาย ในอดีตก่อนสร้างเขื่อน ชาวบ้านบอกว่า ผู้นำในท้องถิ่นไม่ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือตำแหน่งอื่น ๆ จะเป็นโดยชาวบ้านจัดตั้ง แล้วก็แต่งตั้งจากหน่วยงานของรัฐ รัฐเองไม่ค่อยมีบทบาทเท่าไร แล้วเป็นมาอย่างนี้ทุกท้องถิ่น และจะช่วยกันปกครองดูแลทุกเรื่อง ที่ใครบางคนพูดว่า “กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำงานทุกกระทรวง” ช่างอุ่นใจจริง ๆ ใช้หลักการจริงใจ เอื้ออาทร ภารครภาพ ปัญหาจึงไม่มี พอสร้างเขื่อน ชาวบ้านถูกเวนคืนพื้นที่ ทุกครอบครัวต้องแยก องค์กรแนวทางแก้ที่มีอยู่ต้องแยกสลายไปหมด อะไร ๆ มันก็เปลี่ยนแปลงไป

จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องสวัสดิการ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นต้น ก็พึ่งหน่วยงานภาครัฐ ช่วยจัดการให้ เช่น โค กระบือหาย หรือทรัพย์สินอื่น ๆ หาย ก็แจ้งฝ่ายบ้านเมืองที่รับผิดชอบหรือตำรวจ อาจจะมีบ้าง ถ้าในพื้นที่นั้นมีผู้มีอิทธิพลที่มีฉายาว่า “เจ้าพ่อ” ก็อาศัยบารมีท่านเหล่านั้นมาช่วยแก้ปัญหาให้ แต่มีความรู้สึกว่ามันเสี่ยงเหมือนกัน ยิ่งโดยเฉพาะปัจจุบัน

สรุปว่า ผลการสร้างเขื่อนกระทบกับวิถีชีวิตชาวบ้านในเรื่องแนวทางการคัดเลือกผู้นำ แนวทางวิธีการก็เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะภูมิปัญญาและองค์กรทำหน้าที่ตัวแทนชาวบ้าน ที่จัดตั้งขึ้นโดยชุมชน มีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น ก็สลายแยกย้ายกันไป จัดตั้งใหม่ที่ยาก เพราะวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง “ทุนทางสังคมหดหาย ความวุ่นวายจึงเกิดขึ้น”

แนวทางแก้ปัญหา

ในส่วนของการปกครอง ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีผลกระทบโดยตรง คือ เมื่อสังคมหรือกลุ่มคนถูกย้ายออกจากพื้นที่ รัฐก็ดำเนินการหาที่อยู่ให้ใหม่ ก็ใช้หลักการบริหารหรือกระบวนการตามรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ใหม่ ที่มีให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยทั่วไป แต่ในนามธรรม ความแตกแยกทางความคิดระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐ เป็นเรื่องที่แก้ได้ยาก เพราะชาวบ้านถือว่า การเป็นอยู่ในสังคมดั้งเดิม มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและบุคคล โดยเฉพาะความเป็นเครือญาติโดยใช้เป็นหลักในการปกครอง มีความสุขมากที่สุด ปัจจุบันบุคคลที่แยกย้ายกันอยู่ในพื้นที่ที่ทางรัฐจัดให้ก็เป็นโรคซึมเศร้า แม้แต่ฝันก็เห็นเรื่อง เหตุการณ์ในอดีตที่เป็นเรื่องฝังใจหรือจิตใจสำนึกเดิม ๆ อยู่ (จากคำบอกกล่าวหรือการให้สัมภาษณ์จากชาวบ้าน) ทุกวันนี้แก้ปัญหาด้วยการทำใจและปล่อยให้เวลาเป็นตัวแก้ปัญหา

วิถีชีวิตเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม เป็นเรื่องมรดกทางสังคมที่สืบทอดปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกันมาเรื่อย ๆ เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ เป็นเรื่องของผลทางพฤติกรรมของมนุษย์ ที่มีองค์ประกอบทั้งความคิด การกระทำ และส่วนที่เป็นวัตถุ

ผลกระทบวิถีชีวิตเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ในส่วน of ชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง ผู้ศึกษาพบว่า มีผลกระทบที่ชัดเจน หากใช้หลักทฤษฎีการแพร่กระจายวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องเขื่อน หรือโครงการสร้างเขื่อน เพื่อแก้ปัญหาน้ำ มันเป็นเรื่องที่สังคมไทยส่วนมากเอาอย่างสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะยุโรป อเมริกา นิธิ เจียมศรีวงศ์ โดยพูดว่า โครงการแก้ปัญหาน้ำน่าจะดูวิธีการจัดการของชาวบ้าน ว่าเขาทำกันอย่างไร เพราะส่วนมากที่ภาครัฐดำเนินการอยู่ เป็นเรื่องที่มีผลกระทบกับหลายเรื่องมากมาย

วัฒนธรรมการใช้ จัดการน้ำเชิงพุทธ พระพุทธเจ้าทรงใช้มาแล้วกับหมู่พระญาติ ที่ต่างฝ่ายต่างแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณีเพื่อใช้ทำนา ทรงแก้ด้วยพุทธวิธีที่ทำให้ทุกคนเล็งเห็นคุณค่าของความเป็นญาติมากกว่ามูลค่าของน้ำ กล่าวคือ ใช้หลักวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Non-Material Culture) เป็นสำคัญ

ชาวบ้านในตำบลไกรสรและเขาพัง พวกเขาต้องสูญเสียวัดและโรงเรียนอันเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่สำคัญของชาวพุทธไป เป็นสถานที่หรือองค์กรที่ให้แสงสว่างทางปัญญา และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ วัดในประเทศไทย ปัจจุบัน 30,000 กว่าวัด พระภิกษุ สามเณร 3 แสนกว่ารูป ถือว่าได้ทำหน้าที่และมีบทบาทมากในอดีต แม้ในปัจจุบันชาวพุทธตั้งแต่เกิดจนตายก็ยังต้องพึ่งวัดอยู่บ่อย ๆ เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นการที่วัดถูกทำลาย ก็คือการทำลายศาสนวัตถุ อันเป็นองค์ประกอบของศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญด้วย เพราะชาวไทยโดยส่วนใหญ่จะถูกปลูกฝังหลักศีลธรรม จรรยา คุณงามความดีต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตมาจากวัดนั่นเอง

แม้ในส่วนจิตใจหรือจิตวิญญาณที่เป็นแนวทางให้บุคคล และชุมชน อยู่ในสังคมแบบพึ่งพา เอื้ออาทร มีเมตตาต่อกันในการเป็นอยู่ ในการประกอบอาชีพ ได้รับการปลูกฝังอบรมมาจากวัดและโรงเรียนเป็นหลัก

แนวทางแก้ปัญหา

ในส่วนวัฒนธรรมทางวัตถุ หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ก็ได้สร้างวัดและโรงเรียนทดแทนให้ ที่ตำบลเขาพัง หมู่บ้านพัฒนา 2 อำเภอบ้านตาขุน แต่ชาวบ้านส่วนมากไม่ค่อยมีเวลาเข้าวัดเหมือนอดีต เพราะถูกบีบบังคับทางปัญหาเศรษฐกิจ จะมีไปวัดบ้างก็เฉพาะบุคคลแก่ ๆ จะไปกันมากก็เฉพาะเทศกาลเท่านั้น เช่น สงกรานต์ เป็นต้น ส่วนสถานที่ศึกษา รัฐก็สร้างโรงเรียนให้มีโรงเรียน 2 โรงเรียนในหมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2

ในส่วนที่สูญหาย คือ ประเพณีชักพระของทุกวัดแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง จะมีจัดก็เฉพาะที่ในตัวเมืองสุราษฎร์ธานี เป็นงานประจำปีไปแล้ว หากมองโดยภาพรวมชาวบ้าน ณ วันนี้เห็นห่างจากวัดไปมาก ทั้ง ๆ ที่มีวัดมากมายในประเทศไทย

ชาวบ้านสร้างวัฒนธรรมองค์กรเองมายาวนาน ไม่ว่าจะครอบครัว การศึกษา ศาสนา ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่าอย่างมหาศาล ไว้เป็นมรดกทางสังคม เป็นวิถีชีวิตของสังคม นี่คือแนวทางแก้ของชาวชนบทผู้ด้อยปัญญา ไม่มีหลักวิชาการที่เป็นทฤษฎี แต่ทุกท้องถิ่นอยู่อย่างสงบ มีวัฒนธรรมทั้งหลักและรอง ชาวบ้านบางคนได้พูดให้ข้อคิดว่า หากภาครัฐยังแก้ไขปัญหาโดยไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อไปก็จะมีอะไรที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เห็นแน่นอน

“วัฒนธรรมสูญหายไป ความเป็นไทย หมดเอกลักษณ์”

วิถีชีวิตเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมบางท้องที่ในประเทศไทย เป็นเรื่องที่เราเริ่มเข้าขั้นวิกฤต โดยเฉพาะบริเวณหรือโซนที่เป็นเขตโรงงานหรือนิคมอุตสาหกรรม ที่มีการจัดการดูแลไม่ดีหรือด้อยคุณภาพ ไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักการบริหารจัดการ ด้อยในการบริหารจัดการ ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานประกันคุณภาพ ISO ต่าง ๆ หรืออะไรก็ตาม มันค่อนข้างจะมีเฉพาะในตัวหนังสือเท่านั้น นี่ก็สภาพความเป็นจริงที่ทราบกันแล้วโดยทั่วไป

ผลกระทบวิถีชีวิตเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของกรณีสร้างเขื่อนรัชชประภาเมื่อหันมาดูตัวเลขที่ได้สอบถามชาวบ้านในเขตพื้นที่เป้าหมายแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง ก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ในระดับสูงมาก คือ ป่าไม้ สัตว์น้ำ แหล่งน้ำ และสัตว์ป่าในระดับปานกลาง ยังไม่รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ ที่อยู่ที่อาศัย อาคารสถานที่ ตลอดจน แร่ธาตุต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย

เมื่อมองถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มากมาย หากพูดแยกแยะชนิด ประเภท ก็จะมีมากมายนับไม่ถ้วน แต่หากมองที่ผลผลิต(Output) ทั้งในด้านน้ำ อากาศ เสียงและดินก็เป็นตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนมากในปัจจุบันเกือบทุกท้องที่ในประเทศไทย

ข้อคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมจากพระธรรมปิฎก (2539 : 31-32) พอสรุปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมี 3 ประเด็นหลัก คือ

1. ทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกถูกผลาญให้หมดไป
2. สิ่งที่เสียหรือไม่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ ก็ถูกระบายทิ้งใส่ใน โลก และ
3. ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในโลก

หมายความว่า คนเราเอาของดีในโลกทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต มาอุปโภค บริโภค โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา มีประชากรคิดเป็น 5 เปอร์เซ็นต์ของประชากรในโลก แต่ใช้ทรัพยากรไป 40 เปอร์เซ็นต์ ของทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกทั้งหมด พร้อมกันนั้นยังกินใช้ของหมดไปไม่พอ แถมยังทิ้งซาก กาก ของเสีย ระบายใส่ในโลก ให้เสียตามไปด้วย ในปัจจุบัน โดยมากตามเมืองใหญ่ ๆ เป็นปัญหาขยะ ของปฏิกูลล้นบ้านล้นเมือง จนถึงกับว่าวิธีการแอบเอาไปทิ้ง ในท้องที่อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนด้วย แม้ต่างประเทศก็ยัง

ลงทุนใส่เรือไปทิ้งที่ประเทศอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงว่ากลุ่มคนและประเทศเหล่านั้น กำลังประสบปัญหา “วิกฤตด้านวัฒนธรรมทางสังคมและจิตใจ

ตามสถิติทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของโลก ที่ถูกทำลายเสียหายด้วยน้ำมือของ—
คนในแต่ละปี มีดังนี้

1. ป่าหมดไป ปีละ 105 ล้านไร่
2. พื้นที่เพาะปลูก กลายเป็นทะเลทราย ปีละ 36 ล้านไร่
3. พืชและสัตว์สูญพันธุ์ ปีละ 5 พันชนิด หรือ 5,000 Species

ทั้งนี้ไม่รวมถึงทรัพยากรมนุษย์ ที่มีคุณค่ามหาศาล ที่จะต้องสูญเสีย ล้มตายเพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมปีหนึ่ง ๆ ไม่รู้เท่าไร

แนวทางแก้ปัญหา

ในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่มีปัญหาส่วนมาชาวบ้าน เขาจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เฉพาะเรื่อง เช่น น้ำเสีย ก็แสวงหาแหล่งน้ำใหม่ โดยการขุดบ่อหรือหาแหล่งน้ำธรรมชาติ มี ห้วยหนอง คลอง บึง และขุดบ่อ หรือปัจจุบันมีการขุดเจาะบ่อบาดาล ในส่วนเรื่องอื่น ๆ ก็ให้เป็นไปโดยธรรมชาติ ในส่วนหน่วยงานของรัฐ ก็จะเข้ามาแก้ปัญหาที่ต่อเมื่อชาวบ้านต้องการ แต่สำหรับน้ำในแม่น้ำพุมดวง ภาครัฐถือว่า เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จแล้วก็จบโครงการ ไม่มีหน่วยงานไหนเข้าไปติดตามศึกษาว่าจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นติดตามมาด้วย เมื่อหลังจบการสร้างเขื่อนรัชชประภา

ปัจจุบันชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างเขื่อนรัชชประภา ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 และที่อยู่ 2 ฝั่งแม่น้ำพุมดวงรัศมีประมาณ 1 กิโลเมตร พวกเขาจะเคยชินกับปัญหาที่ค้างคาจากผลกระทบจากการสร้างเขื่อนโดยตรงก็คือ

ปัญหาเรื่องน้ำในแม่น้ำพุมดวงที่เสียแล้วมีผลกระทบถึงระบบนิเวศวิทยาอย่างรุนแรงน้ำใช้ดื่มไม่ได้เลย สัตว์น้ำลดจำนวนลง บางชนิดสูญพันธุ์

ปัจจุบัน แนวทางแก้ปัญหาที่ผู้นำท้องถิ่นบางท่านกล่าวกับผู้วิจัยว่า ถ้าจะให้ได้ผลก็ต้องใช้หลักการวิธีการแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ ทุกฝ่ายต้องมาร่วมกันมองปัญหาวางแผน ปฏิบัติตามแผน ร่วมกันประเมินผล และต้องกระทำกันอย่างต่อเนื่อง ตรงไหนมีปัญหารุนแรงก็ต้องจัดการอย่างมีกลยุทธ์ที่เฉียบแหลม เฉียบขาด โดยอยู่บนพื้นฐานของวิธี

พัฒนาที่ทุกฝ่ายต้องอยู่ได้ ต้องไม่ลืมว่า “สิ่งแวดล้อมมีปัญหา เพราะคณหาของพวกเรา” หรือ “เมื่อธรรมชาติที่แวดล้อมมีปัญหา การพัฒนาก็ถึงจุดวิกฤต”

ปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยแทรกกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบ้าน

หากมองให้ครบกระบวนการพัฒนา จะเห็นว่า ทั้งภาครัฐและเอกชน มีปัจจัยหลักประการหนึ่ง คือ เรื่องนโยบาย(Policy) ซึ่งทางผู้มีอำนาจและหน้าที่ เป็นผู้ให้หรือมอบนโยบายให้ผู้ได้บังคับบัญชาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ หากหน่วยงานใดสนองนโยบาย ก็คือ บรรลุเป้าหมาย หากไม่สนองนโยบายก็อาจจะต้องมีการชี้แจงหรืออาจจะลงโทษก็ได้ นี่ถือว่าเป็นหลักสากล

ส่วนวิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง ภายหลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา จากการศึกษาพบว่า นอกจากปัจจัยหลักที่เป็นสาเหตุให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็ยังมีปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยแทรกอีกด้วย ดังมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

นโยบายที่รัฐมุ่งพัฒนาให้สังคมมีความทันสมัยในทุก ๆ ด้าน(Modernization) นั้นแหละที่สำคัญเหมือนกัน แต่ชาวบ้านโดยทั่วไป เขาไม่รู้ว่าจะเป็นเรื่องนโยบายหรือไม่ เพราะเขาจะมองเห็นแต่การสร้างเขื่อน การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม การอุตสาหกรรม ที่มีผู้ประกอบการกระทำตามริมฝั่งแม่น้ำพุมดวงเท่านั้น นี่คือคำตอบจากชาวบ้าน กล่าวคือ พวกเขาจะมองเห็นแต่ผลผลิตขั้นสุดท้าย เป็นหลัก ตั้งแต่หลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ชาวบ้านในอำเภอบ้านตาขุนและอำเภอกีรีรัฐนิคม ก็จะตอบว่า การสร้างเขื่อนมีผลกระทบในเรื่องน้ำในแม่น้ำพุมดวง คือ น้ำเสีย สัตว์น้ำตายและสูญพันธุ์ วัฒนธรรมการเป็นอยู่เกี่ยวกับเรื่องใช้น้ำเปลี่ยนแปลงไป แต่สำหรับชาวบ้านในอำเภอพุนพินบอกว่า น้ำเสียเพราะการสร้างเขื่อนและโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดถึงชุมชนได้ปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำพุมดวง และมีบางคน บางชุมชน กล่าวว่า การผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีสารเคมีเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย รวมถึงผู้กระทำที่มีความมั่งง่ายบ้าง รู้เท่าไม่ถึงการบ้าง ก็เป็นสาเหตุให้น้ำในทุกแหล่งน้ำเสียเช่นเดียวกัน

จากคำบอกกล่าวของชาวบ้านที่ให้สัมภาษณ์ ก็เป็นการสรุปได้ว่า การสร้างเขื่อนก็ตาม การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมก็ตาม การให้ผู้ประกอบการสัมปทานอุตสาหกรรมในแม่น้ำพุมดวงก็ตาม เป็นเรื่องนโยบายของรัฐทั้งสิ้น ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อวิถี

ชีวิตชาวบ้านต้องเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางสร้างปัญหาและเพิ่มความเสี่ยงให้กับชาวบ้านในแถบนั้นเป็นทวีคูณขึ้นทุกวันเลยทีเดียว

แนวทางแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านรู้สึกว่ ัฐทำได้ทุกอย่างหรือแก้ปัญหาให้พวกเขาได้ทุกอย่าง เพราะนโยบายก็บอกว่า เป็นการแก้ไขปัญหา ัฐจึงได้มีนโยบายอย่างนั้น เช่น นโยบายการสร้างเขื่อน ก็เพื่อให้ได้ใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมก็แก้ไขปัญหาในเรื่องสนองผู้บริโภคให้ได้จำนวนมาก ๆ การคุ้มครอง ก็เพื่อรัฐได้เงินสัมปทานและเอาทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์นั่นเอง

จากคำตอบของชาวบ้านผู้ประสบปัญหา ผู้วิจัยพบว่าเรื่องน้ำเสียแก้ด้วยวิธีดังนี้

1. ขุดบ่อน้ำตื้น ขุดบ่อบาดาล และชื้อน้ำ
2. แจ้งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบของรัฐทราบ เพื่อให้ช่วยแก้ไขปัญหา แต่ก็ยังไม่ค่อยมีความก้าวหน้าเท่าที่ควร

ในส่วนเรื่องการคุ้มครองเป็นสาเหตุให้ตลิ่งพังและน้ำเสีย ชาวบ้านในชุมชนเป่าหมายบอกว่า ได้แจ้งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในจังหวัดสุราษฎร์ธานีทราบ และเจ้าหน้าที่ได้มาดำเนินการแล้ว แต่ก็ยังไม่ทืบหน้าเลย สาเหตุคือ ตอนที่เจ้าหน้าที่มาตรวจ ผู้ประกอบการเอาเครื่องคุ้มครองมาไว้กลางแม่น้ำพุมดวง ทำให้ไม่เห็นว่ตลิ่งจะพังได้อย่างไร แต่พอเจ้าหน้าที่กลับไปแล้ว ก็ได้เลื่อนเครื่องคุ้มครองมาไว้ริมตลิ่งเหมือนเดิม นีคือ สภาพความเป็นจริงที่ชาวบ้านผู้เดือดร้อนได้กล่าวกับผู้วิจัย

ในเรื่องปัจจัยภายนอกและวิธีแก้ไขปัญหา ที่มีผลกระทบแล้วทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง ก็เป็นเรื่องที่ถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญ มิใช่เล็กน้อย เพราะหากมองในกระบวนการพัฒนาของรัฐในปัจจุบัน ก็จะต้องเริ่มที่นโยบายทั้งสิ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยวิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงหลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาประวัติและความ เป็นมาของหมู่บ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง วิถีชีวิตชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงก่อนและ หลังการสร้างเขื่อนรัชชประภา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงจาก การสร้างเขื่อนรัชชประภา และเพื่อศึกษาปัญหาและวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นวิธีการศึกษาทางมนุษยวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งใช้ระเบียบวิธี การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน โดยเฉพาะชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายประมาณ 200 ครอบครัว ที่มีภูมิลำเนาอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำพุมดวง เป็นรัศมีประมาณ 1 กิโลเมตร ทุกกลุ่ม สาขาอาชีพ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีพัฒนาการ เป็นต้น โดยการสังเกต เข้าร่วมกิจกรรม การสัมภาษณ์ หรือใช้หลักวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ นอกจากนั้น ก็ศึกษาจาก เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้องในการวิเคราะห์ ข้อมูล ก็ได้ใช้แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ตามกรอบที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวบ้านทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จากนั้นจะนำผลการศึกษา นำเสนอข้อมูลในรูปของการเขียนพรรณนาความเรียง อธิบาย และจัดพิมพ์เผยแพร่

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 คือ เพื่อการศึกษาประวัติของหมู่บ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง ผู้ศึกษาได้สำรวจพื้นที่เป้าหมาย โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ชาวบ้านทั่วไป ผู้นำท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางภาครัฐ มีเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การ เกษตร เป็นต้น กอร์ปกับศึกษาจากข้อมูลของเอกสาร พบว่า พื้นที่แถบบริเวณลุ่มน้ำคลอง แสง ต้นกำเนิดของแม่น้ำพุมดวง ในพื้นที่อำเภอพนม อำเภอบ้านตาขุน เรื่อยมาจนถึง

วัดถ้ำสิงขร อำเภอคีรีรัฐนิคม และแถบบริเวณเขาศรีวิชัย วัดน้ำรอบ ในอำเภอพุนพิน มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน

จากหลักฐานที่นักโบราณคดีค้นพบ คือ เครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ ขวานหิน เป็นต้น สันนิษฐานว่า พื้นที่ดังกล่าวคงมีมนุษย์มาอยู่ตั้งแต่สมัยยุคหินใหม่ โดยมาอยู่ตั้งถิ่นฐานเป็นช่วง ๆ จนมาถึงสมัยอยุธยา คงมีความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง เพราะมีหลักฐานโบราณวัตถุในวัดน้ำรอบ โดยเฉพาะอุโบสถ เป็นผลงานศิลปะสมัยอยุธยา เป็นต้น

แต่หากฟังจากการสัมภาษณ์จากชาวบ้านใน 48 ชุมชนพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย พบว่า ประวัติชุมชนในแต่ละท้องที่มีความแตกต่างกัน แต่ก็มีข้อแตกต่างไม่มากนัก เช่น ชุมชนที่มีอายุหรือระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน เช่น ชุมชนท่าข้าม ชุมชนวัดน้ำรอบ และชุมชนวัดถ้ำสิงขร นอกจากนี้ก็ยังมีประวัติความเป็นมา โดยเฉลี่ยไม่เกิด 1 ชั่วโมงคน คือ ประมาณ 100 ปี เช่น ชุมชนท่าขนอน ชุมชนคลองแสง ชุมชนท่าโรงช้าง เป็นต้น
(ผู้ให้ข้อมูล : ประยูร อินทร์เจดีย์ อายุ 69 ปี ตำบลหนองไทร, นายครวญ ชนะแก้ว อายุ 53 ปี ตำบลน้ำรอบ)

ผลของการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านก่อนและหลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ซึ่งมี 2 ประเด็นสำคัญคือ

วิถีชีวิตชาวบ้านก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่มีธรรมชาติเกี่ยวเนื่องเป็นอย่างมาก ในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ คือแม่น้ำพุมดวง ถือว่าเป็นเส้นเลือดใหญ่ของชาวบ้าน กล่าวคือ ได้ใช้ดื่ม อาบ และประกอบอาชีพทางการเกษตร มีการทำสวนยางพาราพื้นเมือง ทำนา ทำไม้ หาของป่าล่าสัตว์ ประมงเพื่อยังชีพและสวนผลไม้แบบผสมผสาน(สวนสมรม) เป็นต้น ตลอดถึงใช้เป็นแหล่งสัญจร คือ การคมนาคม โดยใช้เรือ และประมงเพื่อยังชีพในแม่น้ำพุมดวง นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ การแข่งเรือของแต่ละวัด ในช่วงเทศกาลงานบุญประเพณีต่าง ๆ จากคำบอกกล่าวของชาวบ้านในสมัยนั้น บอกว่า ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่มีความสะดวกสบายจริง ๆ มีอยู่ 2 เรื่องที่ไม่ค่อยสะดวก คือ การเดินทางต้องใช้เรืออย่างเดียว โดยเฉพาะชาวบ้านตำบลไกรสร และตำบลเขาพัง ส่วนน้ำท่วมก็เฉพาะในท้องที่อำเภอคีรีรัฐนิคม แต่ไม่ถึงกับรุนแรงมาก แต่เมื่อเข้า

สู่ภาวะปกติแล้ว น้ำในแม่น้ำพุมดวงก็ใช้อุปโภคบริโภคได้ โดยไม่มีความตะขิดตะขวงใจเลย ในการเป็นอยู่แบบเอื้ออาทรต่อกัน การเมือง การปกครอง จะใช้หลักผสมผสาน ชาวบ้านไม่ค่อยรู้การเมืองเท่าไร แต่การเป็นอยู่ค่อนข้างมีความอบอุ่น เป็นสังคมสงบ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกือบทุกพื้นที่ ยกเว้น อำเภอพุนพินที่มีทรัพยากรธรรมชาติไม่สมบูรณ์เหมือนชุมชนอื่น แต่ก็ไม่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเลย

วิถีชีวิตชาวบ้านหลังการสร้างเขื่อนรัชชประภา

หลังจากมีการสร้างเขื่อนรัชชประภา เมื่อ พ.ศ. 2530 ได้ทำพิธีเปิดใช้เป็นตัวมา ชาวบ้านเริ่มมีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อม คือ น้ำในแม่น้ำพุมดวงที่เป็นปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจเริ่มเน่าเสีย ชาวบ้านใช้ประโยชน์เหมือนสมัยก่อนสร้างเขื่อนไม่ได้ ปลาในแม่น้ำก็ตายเป็นครั้งคราว จำนวนปลาลดลง บางชนิดสูญพันธุ์ ในส่วนของชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดินประมาณ 500 ครอบครัวยุ ในตำบลไกรสร และตำบลเขาพัง สังคมชาวบ้านก็ต้องแยกย้ายไปอยู่ในหมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 ที่ทางรัฐจัดให้ 20 ไร่ สร้างบ้าน 1 ไร่ ปลุกสวนยางพารา 19 ไร่ ใน 2 ปีแรก ทางรัฐดำเนินการปลุกยางพาราและดูแลให้ ต่อมาก็ให้จับฉลากเป็นเจ้าของที่ดินสวนยางพารา แล้วทางรัฐบริการประสานงานให้กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ระยะนี้บางครอบครัวเป็นหนี้ประมาณ 1 – 3 แสนบาท บางครอบครัวก็ต้องหาที่ใหม่ โดยจับจองพื้นที่ป่าของหลวงในพื้นที่เขตหวงห้าม มีเขตอนุรักษ์ฯ เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุให้วิถีชีวิตชาวบ้านต้องเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ลำบากมากยิ่งขึ้น ด้านวัฒนธรรม ทั้งด้านประเพณี ทำงานลงแขก ประเพณีงานแข่งเรือ เป็นต้น ต้องหยุดการเมืองการปกครอง ด้านโครงสร้าง – หน้าที่ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ จะใช้หลักนิติศาสตร์มากกว่ารัฐศาสตร์ สังคมเริ่มเห็นแก่ตัวมากขึ้น เพราะต้องการเอาชีวิตของตนเองให้อยู่ได้ ความเอื้ออาทรขาดหายไป โดยเฉพาะตัวปัญหา คือ เศรษฐกิจบีบคั้น

จากวัตถุประสงค์ที่ 3 คือ ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา และปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยแทรก คือ นโยบายของรัฐ ผู้ศึกษาพบว่า มีปัญหาของชาวบ้านมากมายที่ครอบคลุมถึงเรื่องสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เมื่อชาวบ้านถูกยึดพื้นที่ คือถูกเวนคืนที่ดิน สังคมก็แตกแยก การปกครอง หรือหน่วยงานหรือองค์กรปกครองทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการก็ต้องสลาย การประกอบอาชีพก็ต้องหยุด สิ่งแวดล้อม คือ ธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหามากมายก็เกิดขึ้นกับชาวบ้าน โดย

เฉพาะชาวบ้านหลังเขื่อน นำใช้ไม่ได้เป็นปัญหาทางการผลิต หรือกระบวนการผลิตมากที่สุดทีเดียว

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 คือ การศึกษาปัญหาและวิธีแก้ปัญหของชาวบ้าน ผู้ศึกษาพบว่า ในส่วนที่ดินที่ถูกเวนคืน รัฐให้เงินเป็นค่าตอบแทนและจัดสรรที่ดินให้ใหม่ ครอบครัวยุค 20 ไร่ มีสถานที่ปลูกบ้าน 1 ไร่ ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา 19 ไร่ หาแหล่งเงินทุนให้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพทำสวนยางพารา หลังจากรัฐปลูกและดูแลให้ระยะเวลา 2 ปี หลังจากนั้นก็ให้จับฉลากเป็นเจ้าของและดำเนินการต่อ แต่ชาวบ้านยังมีปัญหา คือ เป็นหนี้ และบุกป่าเพื่อหาที่เพิ่ม ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันต้องประสบปัญหา เพราะไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ใหม่ ที่ต้องอยู่แบบสังคมเมือง ส่วนชาวบ้านหลังเขื่อน รัชชประภาที่ต้องแก้ปัญหาน้ำโดยตนเอง คือหาแหล่งน้ำใหม่ เป็นปัญหาด้านทุนการผลิต ก่อให้เกิดปัญหาระบบนิเวศวิทยาอย่างมากมาทีเดียว ในส่วนปัญหาด้านสังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผลกระทบคือ เมื่อถูกย้ายที่ สังคมแตกแยก ส่วนการเมืองการปกครอง ก็ต้องสลายตัว โดยเฉพาะตัวแทนชาวบ้าน คือ นักการเมือง ท้องถิ่น และผู้ปกครองท้องถิ่น ส่วนสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้ สัตว์ แหล่งน้ำ กิดถึงความเสียหาย มีมูลคำถามหาศาลทีเดียว

แนวทางการแก้ปัญหามีผลกระทบวิถีชีวิตชาวบ้านในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ก็เป็นเรื่องที่ทางรัฐและชาวบ้านร่วมกันแก้มาโดยตลอด แต่ถือว่ายังไม่หมดไป โดยเฉพาะเรื่องน้ำในแม่น้ำพุมดวง

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่บริเวณ 2 ฝั่งแม่น้ำพุมดวง ภายในรัศมี 1 กิโลเมตร จำนวน 200 ครอบครัวยุค มีความเป็นอยู่ หรือวิถีชีวิตในช่วงก่อนสร้างเขื่อน เมื่อ พ.ศ. 2530 ย้อนหลังไปประมาณ 20 ปี ไม่มีปัญหารุนแรงอะไรเลย เพราะทรัพยากรธรรมชาติ ในแถบนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ น้ำในแม่น้ำพุมดวงและในแหล่งน้ำทุกพื้นที่ ไสสะอาดปราศจากมลพิษ 100 เปอร์เซ็นต์ มีสัตว์น้ำชุกชุม ชาวบ้านทำมาหากิน หรือประกอบอาชีพทำสวนยางพื้นเมืองและมีสวนยางพาราบ้าง แต่ก็ไม่มาก มีการสร้างสวนสมรม (ลักษณะสวนเป็นป่า มีไม้ผล ไม้ใช้ประโยชน์และสมุนไพร)

มีวิถีชีวิตที่ค่อนข้างสอดคล้องกับธรรมชาติ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จะไม่มีผลกระทบหรือมีความเป็นไปได้ไปอย่างปกติ เพราะมีปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกื้อกูลทุกด้าน ในส่วนวัฒนธรรมในชนบทถือว่า เป็นส่วนประกอบในวิถีชีวิตทุกอย่าง จึงเป็นความชัดเจนมากในเรื่องเอกลักษณ์ของความเป็นสังคมชนบทไทย ชาวบ้านบอกว่า มีปัญหาเฉพาะการคมนาคม เพราะไม่ค่อยมีถนน จะมีทางเดินและแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง ก็ใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรไปมา อีกประการหนึ่ง เมื่อมีฝนตกมากก็จะมีน้ำป่าไหลหลากและน้ำจะท่วมประมาณปีละ 1 – 2 ครั้งเท่านั้น ในขณะที่น้ำไม่ท่วมหรือน้ำเข้าสู่ภาวะปกติแล้วชาวบ้านจะใช้น้ำในแม่น้ำพุมดวงในทุกเรื่อง คือ ทั้งอุปโภคบริโภคและประกอบอาชีพทางการเกษตร ถือว่าเป็นเส้นเลือดใหญ่ของชาวบ้านแถบนั้นก็ว่าได้ หากมองวิถีชีวิตชาวบ้านโดยภาพรวมก็อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะ “สังคมอบอุ่น เศรษฐกิจชุมชนดี การปกครองท้องถิ่นมั่นคง วัฒนธรรมสดใส สิ่งแวดล้อมยั่งยืน”

หลังจากมีปัจจัยภายนอก คือ โครงการสร้างเขื่อนรัชชประภา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเพราะปัจจัย คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลาย ราษฎรประมาณ 500 ครอบครัวในพื้นที่บริเวณสร้างเขื่อนรัชชประภาประมาณ 2 ตำบล คือ ตำบลไกรสร และตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน ถูกเวนคืน เพื่อใช้เป็นสถานที่สร้างเขื่อน ก็กลายมาเป็นสังคมล่มสลาย เศรษฐกิจวุ่นวาย การปกครองต้องสลาย วัฒนธรรมกลับกลาย สิ่งแวดล้อมพังพินาศ

จากวัตถุประสงค์หลักของการสร้างเขื่อนรัชชประภา คือ ต้องการให้ชาวบ้านได้ใช้น้ำ ใช้ไฟ แล้วก็มีผลพลอยได้ คือ ใช้พื้นที่บริเวณเขื่อนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แต่ความเป็นจริงจากการไปสังเกต สัมภาษณ์ ชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อนในหมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 ชาวบ้านมีความเดือดร้อนมาก ที่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากเดิมซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเครื่องยังชีพ คือ ธรรมชาติที่สมบูรณ์ การเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันไม่ต้องใช้เงินก็อยู่ได้ เพราะธรรมชาติมีให้ทุกอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายและนอกพื้นที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงระดับปริญญาตรี มีอายุระหว่าง 35 – 80 ปี มีอาชีพทางการเกษตรและอื่น ๆ มีข้าราชการครู ผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการและ

ไม่เป็นทางการ และเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น พบว่า สาเหตุของปัญหาที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน คือ การสร้างเขื่อน รัชชประภาและมีปัจจัยภายนอก คือ การพัฒนาให้เป็นสังคมทันสมัย (Modernization) โดยวิธีการก็คือจะเน้นการพัฒนาทางวัตถุมากกว่าจิตใจ โดยภาครัฐจะมีนโยบายต่าง ๆ เช่น นโยบายการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์ให้กับชาวบ้าน มีโครงการสร้างเขื่อน เป็นต้น

ดังนั้น ในเรื่องดังกล่าวจึงมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงมากมาย ซึ่งสามารถสรุปประเด็นหลักได้ดังนี้

1. ด้านสังคม พบว่า สังคมต้องแตกแยก กระจัดกระจาย เพราะถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างเขื่อน ชาวบ้านประมาณ 500 กว่าครอบครัว ในท้องที่ตำบลไกรสร และตำบลเขาพังบางส่วน ในอำเภอบ้านตาขุน การเป็นอยู่ในสถานที่เดิมชาวบ้านบอกว่าทุกอย่างสะดวกสบาย ไม่สะดวกอย่างเคียว คือ เรื่องการคมนาคม ที่ต้องเดินทางด้วยเท้าและทางเรือโดยใช้คลองแสง แม่น้ำพุมดวง เป็นหลัก แต่จากการบอกกล่าวของครูคล่อง เขาแก้ว อายุ 74 ปี อดีตข้าราชการครู ผู้นำคนสำคัญในท้องถิ่นในตอนหนึ่งที่ทำให้สัมภาษณ์ว่ามีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาสำรวจเส้นทาง เพื่อจะสร้างถนนเข้าหมู่บ้านเรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะมีโครงการสร้างเขื่อนรัชชประภา ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านรู้สึกพอใจมาก ๆ ที่ได้มีการไปมาหาสู่ ขนส่งผลผลิตทางการเกษตรได้สะดวก วิถีชีวิตเกี่ยวกับสังคมที่มีธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐาน อุดมสมบูรณ์ ช่างมีความสะดวกสบายทุกอย่าง ณ วันนี้ แม้ว่าชาวบ้านจะได้มาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 ที่ทางรัฐจัดให้ แต่ไม่มีความสุขเท่ากับอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม เพราะว่า เดิมวิถีชีวิตค่อนข้างจะอยู่แบบสังคมชนบท แต่ปัจจุบันมาอยู่ในสังคมเมือง ชาวบ้านบอกว่า ต้องอยู่แบบมีเงินเป็นปัจจัยหลัก ที่ต้องจับจ่ายใช้สอย หากวันไหนไม่มีเงินก็รู้สึกไม่ค่อยสบายใจ บัดนี้ชาวบ้านส่วนมากมีจิตใจหดหู่ เป็นที่มาของโรคซึมเศร้าไปหลายคน และสุดท้ายก็ต้องเสียชีวิตลงโดยไม่รู้สาเหตุ ในส่วนชาวบ้านที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำพุมดวงทั้ง 2 ฝั่ง วิถีชีวิตที่อยู่กับแม่น้ำพุมดวง ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไปโดยปริยาย

2. ด้านเศรษฐกิจ ตัวธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติ ถือว่าเป็นทุนการผลิตที่สำคัญที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ เมื่อทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ก็เป็นการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจอย่างมหาศาล โดยเฉพาะป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ สัตว์น้ำ และพื้นที่ของชาวบ้าน

2 หมู่บ้าน ที่เต็มไปด้วยพืชเศรษฐกิจ สวนยางพารา ได้รับผลกระทบมากที่สุด รองลงมา คือ สวนผลไม้ ประกอบด้วย ทูเรียน มังคุด ลางสาด ลองกอง เป็นต้น และอาชีพการประมงเพื่อยังชีพมีผลกระทบปานกลาง

3. ด้านการเมือง ในด้านการเมือง ส่วนมากเป็นเรื่องของการดูแลรับผิดชอบโดยภาครัฐ ที่จะต้องเอาใจใส่ หรือบริหารจัดการ บริการให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจ อบอุ่นใจ แต่โดยความเป็นจริง ชาวบ้านบอกว่า การสร้างเขื่อนรัชชประภา ชาวบ้านถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมอยู่มาก แม้จะมีบ้างก็ถือว่าเป็นส่วนน้อย และก็ไม่ใช่เป็นตัวแทนชาวบ้านที่แท้จริง กล่าวคือ ยังเป็นพรรคพวกของภาครัฐเสียมากกว่า คือยังไม่เข้าไปปกป้องผลประโยชน์ของชาวบ้านส่วนมากนั่นเอง โดยเฉพาะนักการเมืองท้องถิ่นและ NGO ก็ด้านกระแสการกระทำดังกล่าวไม่ไหว จนถึงกับว่า มีผู้ก่อการร้ายเข้ามาดำเนินการด้วย ก็ไม่เป็นผล

4. ด้านการปกครอง การแยกย้ายประชาชนออกจากพื้นที่ ถือว่าเป็นการกระจายโดยตรง มีการยุบองค์การทุกระดับทั้งตำบล หมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องว่างงาน องค์กรอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพชาวสวนยาง สวนผลไม้ เป็นต้น รูปแบบการปกครองแบบวัฒนธรรมองค์กรดั้งเดิม เช่น ความเป็นพี่เป็นน้อง ความเป็นเครือญาติ หรือเป็นหลักปกครองที่ชาวบ้านในชนบทยังใช้เป็นหลักการและเครื่องมือที่สำคัญ

5. ด้านวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านชนบท คือ การเคร่งครัดในวัฒนธรรมและประเพณี ที่ปฏิบัติเป็นปกติตั้งแต่เกิดจนตาย ในทุกเรื่อง เช่น การประกอบอาชีพ มีประเพณีลงแขก การเป็นอยู่แบบเอื้อเฟื้อต่อกัน การปกครองใช้หลักภราดรภาพ การดูแลธรรมชาติโดยใช้หลักจิตวิทยา คือ มีการเชื่อเจ้าป่าเจ้าเขา รุกขเทวดา เป็นต้น ที่สำคัญ ประเพณีแข่งเรือในแม่น้ำพุมดวงที่มีกันเป็นปกติ เมื่อมีเทศกาลงานบุญประเพณีที่ทางวัดได้จัดขึ้น มีทอดกฐิน วันสงกรานต์ เป็นต้น ต้องหยุดลงเพราะน้ำเสีย การเดินทางโดยใช้เรือเป็นพาหนะก็ต้องหยุดเช่นเดียวกัน

6. ด้านสิ่งแวดล้อม ทุกวันนี้ทั่วโลกกำลังรณรงค์ให้ช่วยกัน ดูแลอนุรักษ์ รักษาสิ่งแวดล้อม เพราะเหตุว่า หากสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย หรือใช้ไม่เกิดประโยชน์สูงสุด จะมีผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรง การทำโครงการใหญ่ ๆ ของรัฐก็ต้องผ่านกระบวนการประชาพิจารณ์ และทุกพื้นที่โครงการของรัฐจะดำเนินการ จะต้องมีการคัดค้านจากชาวบ้าน ก็เห็น ๆ กันอยู่

แนวทางแก้ปัญหา

จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง ตัวปัญหามี 2 ประเด็นหลักคือ

1. พื้นที่ทำกินถูกเวนคืน และ
2. น้ำในแม่น้ำพุมดวงเสีย

ทั้ง 2 ประเด็นข้างต้น สาเหตุ คือ การสร้างเขื่อนรัชชประภา นั้นเอง ชาวบ้านในชนบท โดยปกติการเป็นอยู่ ไม่ค่อยมีความสะดวกสบายเหมือนคนในสังคมเมืองที่มีไฟฟ้า ประปา ถนน เป็นต้น มีหน่วยงานของรัฐดูแลอย่างทั่วถึง ส่วนคนชนบทเป็นสังคมที่จะพึ่งตนเอง ส่วนมากมีปัญหาอะไรก็แก้กันเอง โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ ความเห็นประโยชน์ส่วนรวม หรือจิตสาธารณะ เป็นสังคมที่เอื้ออาทร จึงกลายเป็น “สังคมน่าอยู่เพื่อพสกนิกร”

ในส่วนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ตามวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ใช้น้ำในหลายอำเภอ เพื่อหนูนน้ำเค็ม เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อป้องกันน้ำท่วม

โดยข้อเท็จจริง น้ำเสียยังไม่ถูกแก้ไขโดยภาครัฐ แต่ชาวบ้านก็แก้เสร็จไปนานแล้ว โดยวิธีหาแหล่งน้ำอื่นใช้แทน แต่ผลที่ตามมาจากน้ำเสีย คือ สัตว์น้ำลดลง ชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวง ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเรื่องน้ำในการอุปโภคบริโภค และในการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีสวนยางพาราและสวนผลไม้ เป็นต้น

สำหรับชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดิน รัฐแก้ปัญหาให้ด้วยการจัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละ 20 ไร่ สร้างบ้าน 1 ไร่ สร้างสวนยางพารา 19 ไร่ ก็ได้ที่อยู่ใหม่สะดวกสบายตามรูปแบบชุมชนเมือง ในหมู่บ้านพัฒนา 1 และ 2 แต่ชาวบ้านไม่ค่อยสะดวกในการประกอบอาชีพและเป็นอยู่แบบชุมชนเมือง ตอนนี้เป็นหน้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรพอสมควร คือ ประมาณ 1 – 3 แสนบาท เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา แม้ใน 2 ปีแรกทางภาครัฐ จะทำให้ทุกอย่าง แล้วให้จับฉลากเป็นเจ้าของ การเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันก็ต้องเสียค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เขามีความรู้สึกว่าลำบากมาก ประชากรในครอบครัวเพิ่มขึ้น รายจ่ายเพิ่มขึ้น ตอนนี้เริ่มบุกรุกป่าเพื่อหาที่ทำกินเพิ่มอีก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เมื่อทุกฝ่ายเห็นว่าวิถีชีวิตบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้าน มีความจำเป็นและสำคัญ ควรกำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาให้มีในหลักสูตรทุกระดับอย่างจริงจัง

1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านนโยบายและแผนควรดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรม ในส่วนของการส่งเสริม สนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์อย่างจริงจัง

1.3 รัฐต้องกำกับดูแลผู้รับผิดชอบในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะ กำหนดแนวทางปฏิบัติชัดเจน รวมทั้งบทลงโทษที่เด็ดขาด ในบุคคลผู้ล่วงละเมิดกฎ

1.4 ควรส่งเสริมชาวบ้านในพื้นที่ ที่มีความชำนาญในสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างจริงจัง หากเป็นไปได้ ตั้งให้เป็นครูท้องถิ่นก็จะดีมาก

1.5 รัฐบาลสนับสนุน ผู้มีจิตวิญญาณในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรสังคม โดยตั้งเป็นผู้ชำนาญพิเศษ เป็นครูฝึกอบรมคนรุ่นหลังให้ประพฤติดนเป็นแบบอย่างตามบ้าง โดยรัฐให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม

1.6 รัฐควรมีองค์กรประเมิน โครงการที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นระยะ ๆ เพื่อจะได้ค้นหาสาเหตุในการแก้ปัญหาและใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

2.1 ผลการศึกษาครั้งนี้ เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำไปเผยแพร่ให้กว้างขวาง ในท้องถิ่นอื่น เพื่อสร้างเครือข่าย เรื่องวิถีชีวิตบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ในการสร้างเขื่อนควรจะให้ศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง โดยเฉพาะเรื่องผลกระทบระยะสั้น-ยาวของชาวบ้านในบริเวณสร้างเขื่อน ก็ต้องศึกษาเป็นพิเศษ

2.3 รัฐควรสนับสนุนงานด้านวิชาการในเรื่อง วิถีชีวิต บนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านให้มาก

2.4 รัฐควรมีคณะกรรมการประจำท้องถิ่นที่ทำงานในเชิงวิชาการมาจากชาวบ้านอย่างจริงจังในเชิงรุก และมีค่าตอบแทนอย่างเหมาะสม

“จิตวิญญาณสำนึกทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
การพัฒนาจอมพลอมจะหมดไป นะ!ไทยหนา”

บรรณานุกรม

- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. เขื่อนรัชชประภา, หนังสือที่ระลึกพิธีเปิดเขื่อนรัชชประภา
อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี : 2530
- ชนินฐา สุวรรณชาติ. “เมืองร้อยเกาะแห่งกลุ่มคาบิ”, ในอนุสาร อ.ส.ท. 26(4) : 12-16 ;
พฤศจิกายน, 2528
- ชุมพร, ศูนย์วัฒนธรรม. วัฒนธรรม มปท.มปป : หน้า 220 - 262
- ชวน เพชรแก้วและสหาย ไสยรินทร์. สุราษฎร์ธานีของเรา. พิมพ์ครั้งที่ 13 สำนักพิมพ์เสมา
ธรรม, 2544
- ทิพรัตน์ หาญสืบสาย. “สวนสมรมชุมพรพืชมะพร้าวในอ้อมกอดของขุนเขา” ชุมพรพืชมะพร้าว
ไทย. 16(14) : 103 – 107 ; เมษายน, 2544
- ธวัช ปุณโณทก. “ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน : วรรณคดีของอาจารย์ปรีชา พิณทอง”, ทิศทาง
หมู่บ้านไทย. หน้า 40 – 41 กรุงเทพฯ : มุลินธิหมู่บ้าน, 2531
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ”, สังคมไทยในกระแส
การเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (นสพ.),
2539
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. “การเกษตรยั่งยืน : ความหมาย แนวคิด และการพัฒนาระบบ”, วาร
สารสังคม. 25(3 – 4) : 39 ; 2539
- พนิตนาฏ ภักณาโฆษิต. “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ในด้านโภชนาการ และการใช้สมุนไพร
กลางบ้าน”, พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษามิณ. หน้า 136 – 159 กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. “ชุมพร จังหวัด” สารานุกรมวัฒนธรรม
ไทยภาคใต้ เล่ม 5. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรสแมเนจเม้นท์ 2542 หน้า 2139 – 2140
- วัชรภรณ์ พัฒนศิริ. วิเคราะห์วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี.
วิทยานิพนธ์สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540
- วิชาการ, กรม. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักสูตรที่พึงประสงค์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2539
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับความหลากหลายทางชีวภาพ. กรุงเทพฯ : บริษัท
เคทีซีไทยจำกัด, 2540

สถิติจังหวัดสุราษฎร์ธานี, สำนักงาน. สมุดรายงานสถิติจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2540. สุราษฎร์ธานี :
สำนักงานสถิติจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2540 (อัดสำเนา)

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา เล่ม 1. ป่าฝน
เขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536

สามารถ จันทร์สุฉุย. “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1.
หน้า 146 กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2536

สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้.” ทักษิณคดี 4. (3) : 21; กุมภาพันธ์ –
กรกฎาคม, 2540

สุราษฎร์ธานี, จังหวัด. สุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2527

สุเมธ ตันติเวชกุล. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาชนบท” ภูมิปัญญาชาวบ้านกับ
การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท พิมเนศ พริ้นติ้งเซนเตอร์ จำกัด, 2539

สุวรรณ อูยานันท์. คัมภีร์มี้อาชีพชุดไร่นาสวนผสม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทพิมเนศ
พริ้นติ้ง เซนเตอร์ จำกัด, 2539

เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากเหง้า. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2539

สมนึก ทับพันธ์ และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกิน.
กรุงเทพฯ ; บริษัทพิมพ์คุลา จำกัด, 2535

บุคคลานุกรม

1. นางปอด กังวาน อายุ 71 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 10 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
2. นางเพ็ญศรี สกล อายุ 53 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 314 ต.ท่าขนอน อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
3. นายอนันต์ สกล อายุ 54 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 314 ต.ท่าขนอน อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
4. นายฤกษ์ สักดา อายุ 80 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 66 หมู่ที่ 5 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
5. นายเริ่ม ฤทธิกุล อายุ 83 ปี อาชีพ อดีตข้าราชการครู ความรู้ มศ.3 ที่อยู่ 1 หมู่ที่ 5 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
6. นายชื่น บุญกสิษฐ์ อายุ 80 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 11 หมู่ที่ 10 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
7. นางแดง สักดา อายุ 73 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 11 หมู่ที่ 10 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
8. นางปราณี พลจร อายุ 55 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 16 หมู่ที่ 10 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
9. นางละเมียด แก้วเกลี้ยง อายุ 64 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 34 หมู่ที่ 10 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
10. นางบัวน บุญกสิษฐ์ อายุ 79 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 90 หมู่ที่ 10 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
11. นางล้วน ผ่องแผ้ว อายุ 82 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 48 หมู่ 10 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
12. นางบุญยืน เล็กขาว อายุ 65 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 74/2 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี

13. ผู้ใหญ่ลพ ชุมสังข์ อายุ 83 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 54 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
14. นางวัลภา ดันตศรีพันธ์ อายุ 65 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 19 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
15. นายอำนาจ สุวรรณสุนทร อายุ 66 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 6 ที่อยู่ 23 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
16. นางคอย ปรางทอง อายุ 76 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 73 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
17. นายเชี่ย ศรีนาวา อายุ 79 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 57 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
18. นายจำนงค์ นิลกิจ อายุ 69 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 108 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
19. ผู้ใหญ่สุรศักดิ์ สักดา อายุ 51 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 3 ที่อยู่ 55 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
20. นายสมคิด นิลกิจ อายุ 51 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 241 หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
21. นางพริ้ง ธิมากุล อายุ 80 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 50 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
22. นางบุญชู บุญลิก อายุ 45 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 46 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
23. นายสกล ศรีนาค อายุ 28 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 86 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
24. นางละออง สันภา อายุ 60 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 12 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
25. นายช่วย พลัทธิเศษ อายุ 80 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 5 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
26. นางบรรจบ อ่อนทอง อายุ 45 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 6 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี

27. นายจรัส ขาวจิตร อายุ 59 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 26 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
28. นางสุภา ปิ่นทอง อายุ 82 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 37 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
29. นายพร้อย รุจิตร อายุ 67 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 63/1 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
30. นายประจิตร บัวแก้ว อายุ 60 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 80 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
31. นางเอื้อง อุปมา อายุ 82 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 90 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
32. นายจรรุญ รักกะเปา อายุ 62 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 96 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
33. นายสุวิทย์ ชักพิเศษ อายุ 44 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 4/1 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
34. นายเน็ก พลัดพิเศษ อายุ 67 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 4 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
35. นายจิน บัวแก้ว อายุ 68 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 7 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
36. นางน้อม อังกาบ อายุ 62 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 69 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
37. นางเปลี่ยน รุจิตร อายุ 75 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 68 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
38. นายสมคิด รุจิตร อายุ 45 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 25 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
39. นายเข้ม รุจิตร อายุ 83 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 67 หมู่ 6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
40. นางละอองศรี ศรีไย อายุ 40 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 6 หมู่ 8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี

41. นางวันเพ็ญ ศรีรักษา อายุ 45 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 112 หมู่6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
42. นายพร้อม พิทักษ์ อายุ 74 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 108 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
43. นายท้อม วิเชียร อายุ 74 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 10 หมู่6 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
44. นางเลื่อม รุจิตร อายุ 67 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 61 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
45. นางชื่น ศรีใบ อายุ 73 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 59 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
46. นายสมพร รุจิตร อายุ 55 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 111 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
47. นายวิโรจน์ ศรีใบ อายุ 51 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 9 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
48. นายสวัสดิ์ วรรษัย อายุ 65 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 65 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
49. นายรัตน์ วรรณระ อายุ 72 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 58 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
50. นางแก้ว รักถิ่นเคิม อายุ 70 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 36 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
51. นางสมศรี รุจิตร อายุ 45 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 36/1 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
52. นายวัชรินทร์ ศรีทธาสุข อายุ 39 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 44/1 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
53. นายภิญโญ ศรีนาค อายุ 72 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 53 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
54. นายการุณ ไกรวงศ์ อายุ 47 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 3 หมู่8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี

55. นายวิเชียร ณ ถลาง อายุ 51 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 79 หมู่ 8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
56. นางเปรี๊ยม ทองสัมฤทธิ์ อายุ 67 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 14 หมู่ 8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
57. นายจรูญ ขวนกะเปา อายุ 68 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 56 หมู่ 8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
58. นางจันทร์ แก้วเกลี้ยง อายุ 73 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 46 หมู่ 8 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
59. นางเข็ม แก้วพิชัย อายุ 65 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 30 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
60. นายสุชาติ แซ่อย่าง อายุ 71 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 33 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
61. นายเนียบ รอดเจริญ อายุ 61 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 36 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
62. นายผิน ศรชนะ อายุ 63 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 48 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
63. นายสมศักดิ์ ทองมาก อายุ 42 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 50 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
64. นายสมปอง ศรีลา อายุ 60 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 37 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
65. นายสมพล สุริยะ อายุ 55 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 37 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
66. นายภานุพงษ์ บุญชู อายุ 38 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 45 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
67. นายล่วน ศุภลักษณ์ อายุ 70 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 40 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
68. นางปราณี ปานเพชร อายุ 70 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 39 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี

69. นางขวง วิเชียร อายุ 87 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 40 หมู่ 5 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
70. นายสาย จรูญ อายุ 84 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 1 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
71. นางระเบียบ ศรีรักษา อายุ 70 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 2 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐ-
นิคม จ. สุราษฎร์ธานี
72. นางบุญให้ แสงตาขุน อายุ 65 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 20 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐ-
นิคม จ. สุราษฎร์ธานี
73. นายสุเมธ ชีมากุล อายุ 39 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 30/1 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐ-
นิคม จ. สุราษฎร์ธานี
74. นางอัญชลี สุขเกิด อายุ 30 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 5 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
75. นางจับ พันสะ อายุ 62 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 6 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
76. นายเขวาลิต เพชรชู อายุ 59 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 19 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐ-
นิคม จ. สุราษฎร์ธานี
77. นางช้อยห้อง วิชัยรัช อายุ 74 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 18 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐ-
นิคม จ. สุราษฎร์ธานี
78. นางบุญเจือ ฤทธิกุล อายุ 47 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 53 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐ-
นิคม จ. สุราษฎร์ธานี
79. นายประวูร ศรีรักษา อายุ 58 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 39 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐ-
นิคม จ. สุราษฎร์ธานี
80. นายสุพร ครรชิต อายุ 42 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 35 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
81. นางสะอั้น วัชระ อายุ 62 อาชีพ แม่บ้าน ที่อยู่ 45 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี
82. นายคำรง นุกุล อายุ 36 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 10 หมู่ 6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ. สุราษฎร์ธานี

83. นางช่วย สุกลักษณ์ อายุ 65 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 11 หมู่6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
84. นายณรงค์ สุกลักษณ์ อายุ 36 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 11/1 หมู่6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
85. นายสุเทพ ธิมากุล อายุ 42 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 42/1 หมู่6 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
86. นางสุนันทา เพชรชู อายุ 53 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 11 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
87. นางแพง ฮกชะอุ่น อายุ 75 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 40 หมู่ 2 ต.ตะเปา อ.คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี
88. นายอมร ขาวจิตร อายุ 47 ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ ต. พรุไทย อ. บ้านตาขุน
89. เอมอร เทพบุตร อายุ 34 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 11 หมู่ 7 ต. พรุไทยอ. บ้านตาขุน
90. วิศิษฐ์ ศรีรักษา อายุ 23 ปี วุฒิ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 34 ต. พรุไทย อ. บ้านตาขุน
91. นายชวน เฟื่องหอม อายุ 62 ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 96/1 หมู่ 2 ต.ท่าขนอน อ. คีรีรัฐนิคม
92. สุชาติ คีรีสุกร อายุ 45 ปีความรู้ ม.ศ.3 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 22 ต. ท่าขนอน อ.คีรีรัฐนิคม
93. นางเพียร เสลา อายุ 63 ปี ความรู้ ป.4 ที่อยู่ 71 หมู่ 10 ต. ท่าขนอน อ. คีรีรัฐนิคม
94. สุธรรม พัฒนรักษ์ อายุ 54 ปี วุฒิ ป.4 อาชีพ เกษตร ที่อยู่ 44 หมู่ 2 ต. ท่าขนอน อ. คีรีรัฐนิคม

95. บุญนำ เหล็กขาว อายุ 74 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ค้าขาย ที่อยู่ 57 หมู่ 1
ต. ท่าขนอน อ. คีรีรัฐนิคม
96. นางลมุล ชุมบ้านยาง อายุ 74 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 84
หมู่ 10 ต. ท่าขนอน อ. คีรีรัฐนิคม
97. นางเนวรัตน์ จินาทิตย์ อายุ 38 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนยางพารา
ที่อยู่ 37 หมู่ 5 ต. ท่าขนอน อ. คีรีรัฐนิคม
98. นางล้วน ศรีมี อายุ 52 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนยางพารา ที่อยู่ 71
หมู่ 5 ต. ท่าขนอน อ. คีรีรัฐนิคม
99. นางผอง สิทธิพงษ์ อายุ 96 ปี วุฒิ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ ต. ท่าขนอน
อ. คีรีรัฐนิคม
100. ทศनिया ฤทธิกุล อายุ 38 ปี ความรู้ ปริญญาตรี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 9
หมู่ 3 ต. กะเปา อ. คีรีรัฐนิคม
101. ถวิล ฤทธิกุล อายุ 67 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนผลไม้ ที่อยู่ 6
หมู่ 1 ต. กะเปา อ. คีรีรัฐนิคม
102. ยุกา แสงบ้านยาง อายุ 46 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 110
ต. กะเปา อ. คีรีรัฐนิคม
103. นางอาภรณ์ สักคี่ดา อายุ 47 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ อ.บ.ต. ที่อยู่ 3 หมู่ 1
ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
104. นางโสภา เทียนชัย อายุ 43 ปี ความรู้ ป.7 อาชีพ นักร้อง ที่อยู่ 61
หมู่ 10 ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
105. นางนิภา สักคี่ดา อายุ 70 ปี ความรู้ ป.6 อาชีพ ทำสวนยางพารา ที่อยู่ 16
หมู่ 10 ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
106. นายพิน อ่อนทอง อายุ 65 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนยาง ที่อยู่ หมู่ 10
ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
107. นางอุบล วัฒนานนท์ อายุ 40 ปี ความรู้ ป.6 อาชีพ ข้าราชการ ที่อยู่ 26
หมู่ 1 ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
108. นายเพชร วิเชียร อายุ 70 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 73 หมู่ 8
ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม

109. นายพร้อม พิทักษ์ อายุ 69 ปี วุฒิ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 108 หมู่ 8
ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
110. นายนึก พรักพิเศษ อายุ 69 ปี วุฒิ ป.3 อาชีพ ทำสวนผลไม้ ที่อยู่ 4
ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
111. นางเอื้อง อุปลา อายุ 83 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนผลไม้ ที่อยู่ 90
หมู่ 6 ต. ย่านยาว อ. คีรีรัฐนิคม
112. นางอำไพ ถกษวรรณ อายุ 74 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ค้าขาย ที่อยู่ 4 หมู่ 3
ต. บ้านยาง อ. คีรีรัฐนิคม
113. นายไพรัช เพชรศรี อายุ 67 ปี ความรู้ ม.3 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 18 หมู่
3 ต. บ้านยาง อ. คีรีรัฐนิคม
114. นางเกตุ ชูวารี อายุ 72 ปี ความรู้ ป.2 อาชีพ ทำสวนผลไม้ ที่อยู่ 2 หมู่ 3
ต. บ้านยาง อ. คีรีรัฐนิคม
115. พิทักษ์ แสงอาวุธ อายุ 32 ปี ความรู้ ม.3 อาชีพ รับจ้าง ที่อยู่ 10 หมู่ 3
ต. บ้านยาง อ. คีรีรัฐนิคม
116. นางพริ้ง รุ่งจิต อายุ 82 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 1 หมู่ 3
ต. บ้านยาง อ. คีรีรัฐนิคม
117. นายสายันต์ คง่วน อายุ 34 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวนผัก ที่อยู่ 82
หมู่ 4 ต. บ้านยาง อ. คีรีรัฐนิคม
118. นายสมคิด ศรีด้วง อายุ 60 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 7 หมู่ 6
ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
119. นายชวน ทองพัฒน์ อายุ 62 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 62
หมู่ 6 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
120. นายวิจารณ์ ศรีทาสอง อายุ 58 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ข้าราชการ ที่อยู่ 56
หมู่ 3 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
121. นายเอื้อน ชูประเสริฐ อายุ 68 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนปาล์ม ที่อยู่ 14
หมู่ 3 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
122. นายคำนึก ชูประเสริฐ อายุ 65 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนยาง ที่อยู่ 56
หมู่ 4 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม

123. นางละไม ทองไทย อายุ 64 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 38 หมู่ 5 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
124. นายลับ อ่อนหาคพอ อายุ 78 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนของพารา ที่อยู่ 62 หมู่ 5 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
125. นางน้อม วันดี อายุ 60 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 11 หมู่ 5 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
126. นายสถิต บุญแทน อายุ 62 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนของพารา ที่อยู่ 42 หมู่ 5 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
127. นางห้วย ศัทธาสูง อายุ 61 ปีวุฒิ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 36 หมู่ 5 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
128. นางสมศรี ทองแท่น อายุ 65 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 56 หมู่ 5 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
129. นายประสิทธิ์ ศัทธาสูง อายุ 50 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนผัก ที่อยู่ 1 หมู่ 5 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
130. นายอำนาจ ชาตรีทัฬห อายุ 60 ปี ความรู้ ม.3 อาชีพ ทำสวนยาง ที่อยู่ 73 หมู่ 6 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
131. นายซ้อง เทียนชัย อายุ 70 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 4 หมู่ 6 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
132. นายสมบูรณ์ วัจนาย อายุ 64 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนผลไม้ ที่อยู่ 13 หมู่ 6 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
133. นางเพ็ญ ส่งเสริม อายุ 53 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 60 หมู่ 6 ต. ท่ากระดาน อ. คีรีรัฐนิคม
134. นายสุนทร เทียนชัย อายุ 48 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 21/1 หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
135. นายสุรพล ชูวารี อายุ 38 ปีวุฒิ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 10 หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
136. นายถวิล วิจันง อายุ 50 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนของพารา ที่อยู่ 19 หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม

137. นางปราณี มาศเมฆ อายุ 60 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวนยางพารา
ที่อยู่ 18 หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
138. นายอำเภอ สังกัดทอง อายุ 70 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 14/1
หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
139. นางแฉ่ม ศรีเกษตริน อายุ 70 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 21
หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
140. นายพริ้ง ทองสัมฤทธิ์ อายุ 85 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 26
หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
141. นางพร้อย ไชยคุก อายุ 82 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 22
หมู่ 5 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
142. นางสมบุรณ์ เผือกคง อายุ 74 ปี อาชีพ ข้าราชการครู ที่อยู่ 48
ต.ท่าข้าม อ. พุนพิน
143. นางจำเนียร นามตาปี อายุ 76 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 126
ต.หนองไทร อ. พุนพิน
144. นายเลี่ยม จิรวุฒิสวัสดิ์ อายุ 69 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 36
ต.หนองไทร อ. พุนพิน
145. นางบุญสร้าง สายสวัสดิ์ อายุ 70 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 23
ต.หนองไทร อ. พุนพิน
146. นายสวຍ เศรษฐเชื้อ อายุ 75 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 55
ต.หนองไทร อ. พุนพิน
147. นายสังวาลย์ ธรรมาภิรักษ์ อายุ 56 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน
ที่อยู่ 52 ต.หนองไทร อ. พุนพิน
148. นายมงคล เพชรสถิตย์ อายุ 66 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 44
ต.หนองไทร อ. พุนพิน
149. นายชิต ยิ้มเจริญ อายุ 77 ปี วุฒิ ม.3 อาชีพ อดีตครู ที่อยู่ 32 หมู่ 1
ต.หนองไทร อ. พุนพิน
150. วิสิทธิ์ สุภากุล อายุ 63 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 1 หมู่ 1
ต.หนองไทร อ. พุนพิน

151. นางทม สกุดจิต อายุ 56 ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 29 หมู่ 1
ค. หนองไทร อ. พุนพิน
152. ธรรมบุญ คีทอง อายุ 62 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 38 หมู่ 1
ค. หนองไทร อ. พุนพิน
153. ประยูร อินทร์เจดีย์ อายุ 69 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 37 หมู่ 1
ค. หนองไทร อ. พุนพิน
154. ครวญ ชนะแก้ว อายุ 53 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 22/2 หมู่ 1
ค. น้ำรอบ อ. พุนพิน
155. อธิการจรัญ กินสิงห์ทร อายุ 53 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 69
หมู่ 3 ค. น้ำรอบ อ. พุนพิน
156. อารมณь แคล้วภัย อายุ 57 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 115/1
หมู่ 4 ค. น้ำรอบ อ. พุนพิน
157. นางเฉล้ม อินทแสง อายุ 63 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 44
ค. ท่าโรงช้าง อ. พุนพิน
158. นางผูก แจ่มกมล อายุ 82 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 41
ค. ท่าโรงช้าง อ. พุนพิน
159. นางจริน เนียมจำ อายุ 68 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 33
ค. ท่าโรงช้าง อ. พุนพิน
160. นางสาวลี นาคบำรุง อายุ 60 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 38
ค. ท่าโรงช้าง อ. พุนพิน
161. รัชณี ทินวงศ์ อายุ 54 ปี ความรู้ ม.3 อาชีพ ทำสวนยางพารา
ที่อยู่ 59/2 หมู่ 2 ค. บางเดือน อ. พุนพิน
162. ปราณอม ทองกุล อายุ 49 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 20
หมู่ 1 ค. บางมะเดื่อ อ. พุนพิน
163. จินดา ศรีสวัสดิ์ อายุ 43 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ หมู่ 5
ค. บางเดือน อ. พุนพิน
164. จารี กฤษจำนงค์ อายุ 63 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 17
หมู่ 1 ค. บางมะเดื่อ อ. พุนพิน

165. พงษ์ศักดิ์ กฤษจำนงค์ อายุ 45 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ อ.บ.ต. ที่อยู่ 8 หมู่ 1 ต. บางมะเคื่อ อ. พุนพิน
166. นางเล็ก ทิพชิต อายุ 54 ปี วุฒิ ม.3 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 19 หมู่ 1 ต. บางมะเคื่อ อ. พุนพิน
167. มาโนช ศรีสวัสดิ์ อายุ 43 ปี วุฒิ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 80 หมู่ 1 ต. บางมะเคื่อ อ. พุนพิน
168. ชลธิ์ ศรีรักษา อายุ 40 ปี ความรู้ ป.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 9 หมู่ 1 ต. บางมะเคื่อ อ. พุนพิน
169. สำราญ ไชยประสิทธิ์ อายุ 40 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 12/1 หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
170. สมบัติ ทองชะอม อายุ 40 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 17 หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
171. นางบุญนำ ว่างงาน อายุ 73 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 26 หมู่ 3 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
172. ปรีดา ไชยชำนะ อายุ 53 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 25 หมู่ 3 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
173. โขวิทย์ รัชพรรณ อายุ 54 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 60 หมู่ 3 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
174. นางเมือง สมใจ อายุ 70 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 27 หมู่ 3 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
175. ชม นิลรัตน์ อายุ 53 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
176. วันชัย มีสุขมาก อายุ 52 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 3 หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
177. ประเสริฐ ทิมล อายุ 54 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
178. นางริม ไชยชนะ อายุ 76 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 18 หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน

179. นายชุม ไชยชนะ อายุ 67 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 13 หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
180. นายเสริม มีเทพ อายุ 68 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 7 หมู่ 4 ต. บางเคื่อน อ. พุนพิน
181. มนูญ จันทร์เพชร อายุ 63 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 19 หมู่ 1 ต. บางมะเคื่อ อ. พุนพิน
182. ณรงค์ คงวัน อายุ 43 ปี ความรู้ ม.6 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 70 หมู่ 1 ต. บางมะเคื่อ อ. พุนพิน
183. บุตร ทองชะอม อายุ 68 ปี ความรู้ ป.4 อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 12 หมู่ 4 ต. บางมะเคื่อ อ. พุนพิน
184. น.ส.พมรรค์ สุธรรม อาชีพ พัฒนาการ อ. คีรีรัฐนิคม
185. นายนิโรจน์ มุสิขธรรม อาชีพ พัฒนาการ อ. บ้านตาขุน
186. นางสมบุรณ์ ขุนเสถียร อายุ 51 ปี ความรู้ อนุปริญญา อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 16/2 หมู่ 2 ต. ถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม
187. นายคลอง เขาแก้ว อายุ 74 ปี อาชีพ อดีตข้าราชการครู ความรู้ ป.4 ที่อยู่ 642 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
188. นายปรีชา คาบทอง อายุ 48 ปี อาชีพ เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ความรู้ ปริญญาตรี ที่อยู่ 142/26 หมู่ที่ 1 ต.มะขามเตี้ย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี
189. นายเจิม เพชรหมณี อายุ 80 ปี อาชีพ อดีตกำนัน ต.ไกรสร (ปัจจุบันพื้นที่ทั้งหมดเป็นสถานที่ก่อสร้างเขื่อนรัชชประภา) ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 592 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
190. นายจรูญ ชวนมา อายุ 56 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 600 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
191. นายเรือง เอกรัฐ อายุ 70 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่อยู่ 313 หมู่ที่ 5 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
192. นายไว ไกรวงศ์ อายุ 66 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 3 ที่อยู่ 311 หมู่ที่ 5 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี

193. นายมน โน บุญมา อายุ 67 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4
ที่อยู่ 652 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
194. นายเชี่ยน เพชรมา อายุ 61 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ป.4 ที่อยู่ 630
หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
195. นายชาติ สถาพร อายุ 60 ปี อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4
ที่อยู่ 502 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
196. นายสวัสดิ์ ไม้เรียง อายุ 70 อาชีพ เกษตรกรรม ความรู้ ประถมศึกษาปีที่ 4
ที่อยู่ 588 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
197. นายจตุรงค์ ศรีแสง อายุ 48 ปี อาชีพ ข้าราชการครูสังกัด สปช. สอนอยู่
โรงเรียนหมู่บ้านพัฒนา 2 ความรู้ อนุปริญญา ที่อยู่ 660/2 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง
อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี
198. พระปลัดอำนาจ ปรางโศ อายุ 67 พรรษา ตำแหน่ง เจ้าอาวาส ความรู้
ประถมศึกษาปีที่ 6 ที่อยู่ วัดหมู่บ้านพัฒนา 2 หมู่ที่ 4 ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน
จ.สุราษฎร์ธานี
199. นายจดี ศรีแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ต.บางมะเคื่อ อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี
200. นายดำริ อินทริยา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ต.บางมะเคื่อ อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี
201. นายสมรัฐ เอกศิลป์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ต.บางมะเคื่อ อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี
202. นายภิญโญ บัวบางอน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ต.ถ้ำสิงขร อ.คีรีรัฐนิคม
จ.สุราษฎร์ธานี
203. นายเสถียร คชโสภณ ที่อยู่ 143/1 หมู่ที่ 5 ต.ถ้ำสิงขร อ.คีรีรัฐนิคม
จ.สุราษฎร์ธานี
204. นายปราโมทย์ แก้วพิชัย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 ต.กะเปา อ.คีรีรัฐนิคม
จ.สุราษฎร์ธานี
205. นายฉลอง บัวแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
206. ชุมชนคลองบางหิน หาดมุ่น วัดหาด หนองคำ ปากยัน(คลองยัน) วัดสถิต-
คีรีรมณ์(วัดเขา) วัดโกศาวาส อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
207. ชุมชนบ้านเขาพัง เขาวง วังชุม วัดตาขุน วัดบางสาว และหมู่บ้านเขื่อน
รัชชประภา(เขี้ยวหลาน)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบฟอร์มสัมภาษณ์ชาวบ้าน

แบบสอบถามประกอบการวิจัย

เรื่อง วิถีชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำพุมดวงหลังการสร้างเขื่อนรัชชประภาจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชื่อ.....นามสกุล..... คีรีรัฐนิคม
บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ..... บ้านตาขุน
สอบถามเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... พุนพิน

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ใน ( ) หน้าข้อความและเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความจริงมากที่สุด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี (เกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี)
2. ท่านจบการศึกษาสูงสุดระดับชั้น
( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมศึกษาตอนต้น ( ) มัธยมศึกษาตอนปลาย / เทียบเท่า
( ) อนุปริญญา / เทียบเท่า ( ) ปริญญาตรี ( ) อื่น ๆ.....
3. อาชีพหลักของท่าน
( ) ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว ( ) รับจ้าง ( ) เกษตรกร ( ) รับราชการ
( ) รัฐวิสาหกิจ ( ) อื่น ๆ.....
4. รายได้เฉลี่ยเดือนละ.....บาท
5. สถานภาพ.....

ส่วนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน / ชุมชน

1. ชื่อหมู่บ้าน /
ชุมชน.....หมู่ที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.....
หรือประมาณ.....ปีมาแล้ว
2. ท่านมาอยู่เมื่อปี พ.ศ.....หรือประมาณ.....ปีมาแล้ว ย้ายมาจาก
บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....
3. คนกลุ่มแรกที่มาตั้งหมู่บ้าน / ชุมชนอพยพมาจากหมู่บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....เหตุที่อพยพเพราะ.....
.....ประมาณปี พ.ศ.....

4. สภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน / ชุมชนก่อนและหลังการตั้งชุมชนนี้ มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ หรือไม้ก่อน.....ปี พ.ศ.....
หลัง.....ปี พ.ศ.....
5. ปัจจุบันป่าไม้ แหล่งน้ำ สัตว์ป่า เป็นอย่างไร.....
เพราะ.....

ส่วนที่ 3 วิธีชีวิตความเป็นอยู่

1. วิธีชีวิตของหมู่บ้านชุมชนนี้ก่อนและหลังการตั้งชุมชนนี้ เช่น อาชีพ การเป็นอยู่ เป็นอย่างไร
ก่อน.....หลัง.....
2. อาชีพหลักที่ก่อให้เกิดรายได้ของหมู่บ้าน / ชุมชน
( ) การทำป่าไม้ ( ) เกษตรกรรม
( ) ค้าขาย ( ) รับราชการ
( ) อื่น ๆ (ระบุ)
3. อาชีพครั้งแรกของหมู่บ้าน / ชุมชนที่ย้ายมาอยู่ ณ หมู่บ้านนี้
( ) เกษตรกรรม ( ) การทำป่าไม้
( ) ค้าขาย ( ) รับราชการ
( ) อื่น ๆ (ระบุ)
4. ตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน / ชุมชนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพอะไรบ้าง เมื่อใด
เพราะเหตุใดจึงมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพนั้น
อาชีพเดิมที่เลิกแล้ว.....เพราะ.....
เมื่อพ.ศ.....
อาชีพใหม่ที่เพิ่มขึ้น.....
เมื่อ พ.ศ. ....
5. พลังสร้างสรรค์ของหมู่บ้าน/ชุมชนในอดีต คือ ตอนแรกตั้งชุมชนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง
อย่างไร (เช่น รับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติความสามัคคีในการประกอบอาชีพการเป็นอยู่แบบ
ภราดรภาพ ฯลฯ)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

6. มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือชาวบ้าน ในการประกอบอาชีพตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง (เช่น การใช้เทคนิค วิธีการเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
7. มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือชาวบ้านในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชน / หมู่บ้าน (การตั้งกลุ่ม ชมรม สร้างกฎเกณฑ์ ฯลฯ)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
8. การรวมกลุ่มหรือมีความสามัคคีในการช่วยดูแล รักษาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน หรือบ้านวัด ราชการ) ในอดีตจนถึงปัจจุบัน
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
9. การประกอบอาชีพโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านกับชุมชน / หมู่บ้านในอดีตปัจจุบัน (เช่นการทำปุ๋ยชีวภาพ การประดิษฐ์ เครื่องมือใช้)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
10. วิถีชีวิตชุมชน / หมู่บ้านในอดีต ปัจจุบันในการเป็นอยู่ที่อบอุ่น รักบ้านเกิด เอื้ออาทร รู้รักสามัคคี
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
11. วิถีชีวิตชุมชน / หมู่บ้าน เกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจในอดีต ปัจจุบัน
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
12. วิถีชีวิต / ชุมชนหมู่บ้านเกี่ยวกับใช้หลักศาสนกิจในการดำเนินชีวิตในอดีตปัจจุบัน
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
13. หมู่บ้าน / ชุมชนมีจิตสำนึก ในการดูแล รักษา อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (การรักษาป่า แหล่งน้ำ ฯลฯ)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

หมายเหตุ คำว่า อดีต คือ ระยะเวลา ก่อนสร้างเขื่อนรัชชประภา

คำว่า ปัจจุบัน คือ ระยะเวลา หลังจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

14. ชาวบ้าน / ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกจิตสำนึกในเรื่องธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่หน่วยราชการจัด
ขึ้น
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
15. ชาวบ้าน / ชุมชนมีจิตสำนึกถึงคนในอนาคต ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
16. ชาวบ้าน / ชุมชนมีการคิดวางแผนดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
17. ชาวบ้าน / ชุมชนมีจิตสาธารณะ (คิดถึงส่วนรวม) ทรัพยากรสังคม (เช่น วัด ศาลาหมู่บ้าน
โบราณสถาน โบราณวัตถุ)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
18. ชาวบ้าน / ชุมชน มีหลักบริหารจัดการคณะกรรมการ เกี่ยวกับทรัพยากรสังคมเช่น วัด โบราณ
สถาน โบราณวัตถุ ถนน หมู่บ้าน ประปาหมู่บ้าน สระน้ำ ฯลฯ
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
19. ชาวบ้าน / ชุมชน ได้จัดกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
20. ชาวบ้าน / ชุมชน มีการจัดกลุ่มอนุรักษ์แหล่งน้ำสาธารณะ (ห้วย หนอง คลอง บึง)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
21. ชาวบ้าน / ชุมชนมีการเข้าร่วมประชุมในการวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกับหน่วยงานต่าง ๆ
(ทั้งรัฐ เอกชน)
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
22. ชาวบ้าน / ชุมชนมีจิตสำนึกในคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ
อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด
ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

23. ชาวบ้าน / ชุมชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด

อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

24. ชาวบ้าน / ชุมชน มีความต้องการให้หน่วยงานของรัฐรับผิดชอบทรัพยากรธรรมชาติ

อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

25. ชาวบ้าน / ชุมชน มีจิตสำนึกในทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีปัญหาในอนาคต

อดีต ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

ปัจจุบัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) น้อยที่สุด

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง มากที่สุด ตามความคิดเห็นของท่าน

ท่านคิดว่าการสร้างเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) มีผลกระทบในวิถีชีวิต(แนวทางการดำเนินชีวิต) ของท่านในด้านใดบ้าง

วิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ	5	4	3	2	1
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ด้านอาชีพ</u>					
1. การสวนยางพารา					
2. การทำสวนผลไม้					
3. การประมงเพื่อยังชีพ(หาปลาหรือสัตว์น้ำ)					
4. การทำไม้ซุง					
5. หาของป่า					
6. ทัวรป่า					
<u>ด้านสิ่งแวดล้อม</u>					
1. ป่าไม้					
2. สัตว์ป่า					
3. สัตว์น้ำ					
4. แหล่งน้ำ					

วิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ	5	4	3	2	1
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<p><u>ด้านจิตวิญญาณ (จิตสำนึกในการรับผิดชอบ)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ทรัพยากรธรรมชาติ (แหล่งน้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ) 2. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (เข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ) 3. มรดกวัฒนธรรม(ศาสนาสถานแนวทางดำเนินชีวิตของคนเฒ่า คนแก่) 4. การเป็นอยู่แบบภราดรภาพ(เป็นที่นั่ง) หรือเครือญาติ(การเป็นอยู่และการแก้ปัญหา) 5. อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (ช่วยกันดูแลส่งเสริมงานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ) 6. ค่านิยมดั้งเดิมของสังคม(การเป็นอยู่การแต่งตัวการทำงานแบบลงแขก) 					
<p><u>ด้านสังคม</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สังคมแตกแยก 2. มีการย้ายถิ่น 3. เปลี่ยนอาชีพ 4. ความไม่เป็นธรรม 5. การว่างงาน 					
<p><u>การปกครอง</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำที่เป็นทางการ/ไม่เป็นทางการต้องสลาย 2. องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องยุบ 3. บทบาทของผู้ปกครองเปลี่ยนแปลงการจัดระเบียบสังคมล้มเหลว 4. ผู้นำไม่เป็นทางการถูกลบบทบาท 					

ผลกระทบวิถีชีวิตที่สำคัญและแนวทางแก้ไข (กรุณาเติมข้อความที่ท่านคิดว่าตรงกับความจริงที่สุด)

1. ปัญหาการสร้างเขื่อนราชประภา	วิธีแก้
1.1	1.1 .....
1.2	1.2 .....
1.3.....	1.3 .....
1.4	1.4 .....
1.5	1.5 .....
2. ปัจจัยภายนอก	วิธีแก้
2.1	2.1 .....
2.2	2.2 .....
2.3.....	2.3 .....
2.4	2.4 .....
2.5	2.5 .....

ขอขอบคุณที่กรุณาให้ข้อมูล